

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național (AFCN).

Sugestie de citare a arhivei:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

This novel was digitized for the project **ASTRA Data Mining. Muzeul Digital al Romanului Românesc din Secolul al XIX-lea**, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration (AFCN).

Citation suggestion:
Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019.
http://revistatransilvania.ro/mdrr

MUZEUL ASTRA
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU

PROIECT CO-FINANȚAT DE:
Administrația Fondului Cultural Național

ULBS
Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Nº 636/R.T. 27/10 894

BIBLIOTECA ROMANCIERĂ

LOGODNICA

PRINCIPELUI

MATEIU BASARAB

de

G. CHIRU

BIBLIOTECA CENTRALĂ Bucureşti

BUCURESCI

Typ. «Universul», Str. Brezoianu No. 11

1894

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

180850

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

PREFAȚĂ

Cărțile sunt cei mai buni tovarăși ai omului; ele îl scutesc de adunările vătămătoare.

Un învățat zicea: «cărțile mele m'au scăpat de multe primejdii.»

Erasmu, marele erudit, găsea cu cale de a pune cărțile între lucrurile cele mai trebuincioase vieței, și de a privi hainele ca niște obiecte de lux.

Cărțile ne arată tot ce se rapoartă la viața omenească: încercările sale, bucuriele, suferințele și lucrările sale. Prin acest mijloc ne deprindem de a urî rĕul și iubi binele. Firesc lucru este dar, ca omul să se gândească numai la om, și să caute de a și 'l înfățișa în tot ce i se poate întâmpla.

Interesul acesta îl simțim după impresia ce ne lasă o asemenea lucrare.

Sociabilitatea naturei omenești, se arată în cel mai vĕdit mod în plăcerea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

simţită când citim întâmplările cuĭ-va.

Maĭcu seamă când în aceste scrieriĭ aflăm icoana vieţeĭ şi încercările unor fiinţe omeneştiĭ, se cade de a avea un interes mult maĭ mare de cât acela al basmelor, pentru că aceasta înfăţişează maĭ multă asemănare a realităţeĭ.

In acest scop, iubite lector, îţĭ prezint şi această carte precum aĭ avut din parte'mĭ şi pe acele ce le am maĭ publicat, atât în *Muzeul Literar*, *Biblioteca Universală*, cât şi în aceasta sub titlu de *Biblioteca Romancieră*; în total până acum 25 de cărţĭ. Tovărăşie bună a lungilor nopţĭ de iarnă.

G. Chiru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

LOGODNICA

Principelui Mateiŭ Basarab

I

Baluc-Bazar şi Top-Khana.—Scarlat, favoritul Sultanului Murad.—Pandele, ambasadorul principelui Vasile Lupu.

Braţul cel mic al mărei ce desparte Constantinopolul de mahalalele din Galata şi din Pera, este, în orĭ-ce oră a zilei, şerpuit de nenumĕrate caice, un fel de luntre subţire ca coaja de nucă, prin ajutorul cărora partea turcească şi aceea creştinească a oraşului îşĭ dau mâna unindu-se una cu alta.

Aceste şeicĭ joacă în vêrful valurilor, cârmuite de vîsle grele; coastele lor de brad căptuşite cu aramă strălucesc la razele soarelui şi se îndoesc sub tabla de carĭ sunt căptuşite.

Singura întâlnire între aceste două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

jumětățĭ ale capitaleĭ, printr'ast fel de chip se face. Ele sunt rezemate ca două surorĭ gemene, una în fața celeĭ-l'alte, pe două dealurĭ împănate de case de lemn, văpsite și împodobite cu cipri de un verde întunecat, ce 'țĭ aruncă în treacĕt spre a respira, suavul lor parfum.

Pe la prânzul uneĭ zile din anul 1630, sub domnia sultanuluĭ Murad al IV lea, renumit prin luarea Bagdatuluĭ, unul din aceste caice, maĭ mare și maĭ bogat împodobit de cât cele-l'alte, trecea de la schelea din Baluc-Bazar la aceea de la Top-Khana, adică străbătea din Constantinopol la Galata.

Pe pupa sa străluceaŭ maĭ multe stele de diferite culorĭ.

Opt luntrașĭ armenĭ, îl făceaŭ să sbóre ca o rândunică pe d'asupra apeĭ.

Capetele lor, de curênd rase, eraŭ acoperite cu niște fesurĭ micĭ de o culoare vișinie, puse într'o parte pe urechia dreaptă și împodobite cu un moț de mătase albastră.

Pantalonĭ lungĭ de pichet albĭ fălfăiaŭ până la genuchiĭ lor și o cămașă de mătase albă, cu mânecĭ largĭ, care se răsuceaŭ pe umeriĭ lor vînjoșĭ și pîrlițĭ de soare, forma ca și astă-zĭ, cos-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tumul acestor atleți ai Bosforului din Tracia.

Ochii lor nu se ocupau de alt-ceva de cât numai de a conduce caicul într'o măsură desăvârșită și fără a arunca o picătură de apă din lopețile lor.

Acela pe care'l conducea ast-fel, cu această pompă de lux și de respect, era serios rezemat în fundul bărcii, depănând între degetele sale boabele de chihlibar ale unei perechi de mătănii.

Pe marele său cap de o fisiognomie aproape feroce, se răsucea un turban de caşmir roșu ca sângele.

Giubeaua lui de postav ca și celelalte haine ale sale, erau de aceeași culoare ce nu puțin contribuiau spre a da feței și ținutei sale, acea expresie teribilă, ce făcea a se pleca privirile înaintea lui.

Mai mulți boieri greci, raiale ale împărăției, adică supuși tributari ai Porței, erau așezați lângă dânsul în caic.

Ei se recunoșteau după prețiosul caşmir al turbanului lor și după finețea stofelor din cari li se compunea îmbrăcămintea, ce cu toate acestea, erau vargate cu culori întunecoase, ast-fel precum poruncește legea musulmană, care îngăduie culorile strălucitoare numai fericiților fii ai lui Mahomet.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Toate figurile acestea păreaŭ temĕtoare şi supuse, numaĭ singura faţă a bărbatuluĭ cu turbanul roşu, se înălţa cu mândrie către cer şi părea că priveşte, precum cine-va priveşte un rob, frumosul oraş al Stambululuĭ culcat la picioarele sale, îmbrăcat în totul de auritele raze ale soareluĭ.

Când caicul îşĭ înfipse ciocul în treptele de lemn ale scheleĭ din Top-Khana o trupă de ienicerĭ şi de mateloţĭ turcĭ carĭ şedeaŭ pe marginile cheiuluĭ, îl îmbrăncinră cu picioarele vĕrsându-'şĭ deprinsele lor ocărĭ contra raialelor destul de îndrăsneţe spre a veni să le turbure liniştea. Intr'armaţĭ cu lungĭ ciubuce de cireşĭ, eĭ amenințaŭ a croi pe cel d'întâiŭ care va îndrăsni să pună piciorul pe uscat.

Când însă bărbatul cu turbanul roşu se sculă şi când păşi spre a pune piciorul în schelă, mângâind cu mâna dreaptă un hanger ce'l purta în cutele brâuluĭ sĕŭ, îndată se făcu un mare gol împrejurul loculuĭ de debarcare şi tăcerea cea maĭ adâncă înlocui rîsetele şi amenințările.

Atunci înaintară rândaşiĭ grecĭ, ţinênd de căpăstru strălucitiĭ caĭ bogat înşelaţĭ, şi toţĭ pasageriĭ din caic încă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

lecară, fără a li se mai adresa vre-o ocară.

Bărbatul cu turbanul roşu, puse cel din urmă piciorul în scara şeleĭ; el dădu semnalul plecăriĭ şi înaintă semeţ în pasul frumosuluĭ său cal arab, care necheza şi'şĭ scutura coama capuluĭ, pe când stăpânul său înconjurat de 8 robĭ pe jos, îşĭ preumbla privirea poruncitoare pe fruntea gloateĭ înşiruită înaintea luĭ.

Dacă frica n'ar fi înlănţuit limba acesteĭ populaţiĭ turceşti, s'ar fi auzit strigându-se următoarele cuvinte:

«Acest bărbat care 'şĭ dă aerul unuĭ paşă cu treĭ tuiurĭ şi care se preumblă îmbrăcat în roşu ca şi un vizir, nu este alt de cât un raia, un nerușinat rob de neam grecesc pe care norocul 'l-a aşezat la marginile tronuluĭ sultanuluĭ nostru; acest bărbat este Scarlat, măcelarul seraiuluĭ, nerușinat linguşitor al padişahuluĭ nostru Murad.

«Pentru dênsul sângele omenesc este tot aşa de eftin ca şi sângele de boŭ sau de oaie.

«Conştiinţa luĭ este mai roşie de cât giubeaua ce'ĭ fâlfâie pe umerĭ.

«Nicĭ un bărbat, în tot imperiul, nu i se potriveşte în bogăţie şi în putere.

«Acesta este vasul de unde se varsă milele împărăteştĭ; şi hangerul ce acest

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

măcelar îl poartă la brâul său, este mult mai îngrozitor de cât satârul gealatului.»

Lângă favoritul lui Murad al IV, un pitic chior și schiop era mai mult turtit de cât așezat pe un cal mare din Caramania pe care, cu toate acestea, îl conducea cu multă îndemânare.

Fruntea sa, lată și osoasă, avea o ciudată înfățișare sub marea lui cealma, și singurul ochiu ce'l mai avea, se ascundea rușinat după o sprânceană, printre care scânteia, ca un fulger în mijlocul unei nopți furtunoase.

Sunetul glasului acestui pitic, părea pe atât de dulce și de armonios pe cât corpul său era schilod și respingător.

Cuvintele ce eșau din schimonosita lui gură, erau elegante ca cea mai frumoasă haină de mătase din Bagdad și aveau un lustru nedescris în care se oglindeau cugetările mari și generoase ce această gură lăsa să iasă la ori-ce întrebare.

Lezne se putea privi că un suflet nobil și înalt locuia în această înspăimântătoare închisoare de carne și oase, în care destinul îl zăvorîse.

Scarlat măcelaru, cu toată desvoltarea corporală, cu care natura îl înzestrase în paguba părței intelectuale, nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

'şĭ putea stăpâni dorinţa ce o avea de a conversa şi a glumi cu acest bărbat.

«Pandele, îĭ zicea el, pe barba patriarhuluĭ sânteĭ noastre biserici! Ce gust ciudat a avut nenecuţă-ta de a te plămădi cum eştĭ, nu'l înţeleg, precum nu înţeleg de a te da la lumină sub această urîtă formă în care te privesc?

«In spate aĭ un munte şi părul îţĭ este roşcat ca şi al cămilelor din caravana mea de la Mosul, plecate astăzĭ de dimineaţă pentru destinaţia lor, şi pe care le vom revedea în curând, dacă Dumnezeŭ va voi, încărcate cu caşmire şi cu mătăsărĭ pentru-fiica mea, pentru scumpa mea Luxandra.

«N'aĭ de cât un ochiŭ ascuns în scorbura capuluĭ tĕŭ, ca o lumînare aprinsă într'un felinar, şi neţesălatele'ţĭ braţe nu se aseamănă, precum un copil din faşe nu se aseamănă cu un flăcăŭ de douĕ-zecĭ de anĭ.

«Este o nedreptate revoltătoare, voinicul meŭ Pandele, de a aşeza atâta graţiĭ şi atâta minte într'o casă atât de urîtă.

— «Aĭ dreptate, cocoane Scarlate, rĕspunse Pandeli; adesea natura este nedreaptă cu darurile ce le face oamenilor.

«In ochiĭ celor maĭ mulţĭ oamenĭ ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

litățile sufletului nu însemnează nimic pe lângă cusururile corpului.

«Vaĭ! pentru ce nu m'am născut, urmă Pandele cu un glas adênc și trist, cu acea frumusețe a corpului ce te face să atragĭ jinduirea și minunarea?

«La ce'mĭ servă acest suflet pe care Dumnezeŭ l'a așezat în corpul meŭ, de cât numaĭ spre a simți cu maĭ multă cruzime ocările ce lumeĭ îĭ place spre a mi le arunca?

«Când sunt trist și sufĕr, vĕd rîsul pe toate buzele; dacă încerc să arunc o privire amoroasă saŭ amicală sunt luat în rîs; de mĕ supĕr, rîsul crește maĭ mult.

«Toate lucrurile zidireĭ se par niște arcurĭ îndreptate spre mine, din carĭ îșĭ iaŭ șborul, ca niște săgețĭ ascuțite, bajocura și ironia.»

«De ce nu eștĭ frumos, adăogă Scarlat, frumos ca domnul Valahieĭ, principele Mateiŭ, viitorul meŭ ginere; n'am de ce să'țĭ ascund ție că dênsul va fi soțul scumpeĭ mele Luxandra.»

Pandele suspină, și'șĭ plecă capul spre piept. Scarlat urmă:

«Va fi o frumoasă pereche, nu este așa, lăsând d'o parte amorul propriŭ de părinte, Luxandra este fata cea maĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

frumoasă din Constantinopol şi din vecinătăţile sale.

«Iubesc la nebunie pe această scumpă copilă, pentru care 'i-am şi dat voie de a'şi alege ea singură bărbatul care îi va plăcea.

«Frumuseţea eĭ fără seamăn, nemărginita mea avere şi înaltul rang de care mĕ bucur lângă Sultanul Murad, stăpânul meŭ şi al tĕŭ, aŭ adus la rêndul lor maĭ mulţĭ pretendenţĭ.

«Insuţĭ tu Pandele, care eştĭ aci ambasadorul principeluĭ Basile, gospodarul Moldavieĭ, ştiĭ cât de mult îmĭ pare rĕŭ că tu, cel maĭ iscusit fanariot, prin darul vorbireĭ tale n'aĭ putut isbuti spre a îndeplini proectele suveranuluĭ tĕŭ.

«Ce vreĭ să maĭ zic! Copila mea iubeşte pe acest boier care s'a înălţat la Domnie, cu toate că este un om de rînd, fără învĕţătură şi fără iscusinţă.

«Femeile aşa sunt: în inima lor, dacă pot zice că şi ele aŭ inimă, ajungĭ numaĭ prin poteca ochilor.»

Sfîrşind aceste cuvinte, Scarlat şi Pandele îşĭ opriră armăsariĭ la poarta strălucitului palat, ce se înalţa pe coastele colineĭ din Pera.

Toată cavalcada descălecă, şi intră în luxoasa locuinţă a măcelaruluĭ Scarlat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

O numeroasă societate se îmbulzea în splendidele saloane, așternute cu covoare prețioase și împodobite cu sofale ce aveaŭ ciucurĭ de aur și de argint.

Toțĭ aceĭ carĭ umblaŭ după mâna Luxandreĭ, veniră însoțițĭ de darurĭ prețioase, spre a câștiga prin acestea privirile favoriteĭ copile. Carĭ de carĭ se întreceaŭ a eclipsa prin luxul și prin frumoasa sa mină.

Toate amorurile propriĭ, toate speranțele eraŭ în joc, căcĭ era vorba, nu numaĭ de a dobândi pe cea maĭ frumoasă fată din toată împărăția, dar de a se și încuscri cu bărbatul care dispunea cum îĭ plăcea de voința sultanuluĭ.

Această adunare se hotărîse de însă'șĭ Luxandra, care dorea ca printr'un singur cuvênt, să spulbere toate aceste dorințe.

Așa dar, aceĭ carĭ pretindeaŭ de a se căsători cu dênsa, se adunaseră în casa tatăluĭ eĭ, iar tînĕra fată care de dimineață plecase, încă nu se întorsese; fără îndoială numaĭ în scopul de a prelungi nerăbdarea acestor nenorocițĭ, carĭ așteptaŭ de la privirile eĭ viața saŭ moartea, fericirea saŭ desperarea.

Pandele care maĭ d'inainte știa rezultatul acesteĭ afaceriĭ, părea maĭ întune-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

cat şi mai trist de cât toţi ceilalţi.

In zadar căuta dênsul prin aceste saloane pe fericitul gospodar al Valahiei, frumosul principe Mateiu, care isbândise, poate fără a o şti, să răpească inima cochetei copile.

Gospodarul lipsea ca şi Luxandra.

Pandeli se strecură din casa lui Scarlat şi plecă spre a'şi rătăci visurile în mijlocul ciprilor din *Câmpul-Morţilor*, obişnuitul loc de preumblare al locuitorilor din foburgul de la Pera.

El se aşeză pe piatra unui mormênt şi suspină adênc privind vesela natură a cerului şi a pământului, ce se desfăşura ca o ţesătură bogată, d'asupra capului şi sub picioarele sale.

Aruncă o privire înrĕutăţită asupra frumoaselor forme ale creaţiunei, ce'şi desvăluiau la razele soarelui finele şi delicatele forme, viele şi poeticele lor culori, parfumurile lor îmbătătoare.

In urmă se privi pe sine, şi'şi astupă faţa cu mânele, ca şi când ar fi voit să înlăture d'inaintea privirilor sale priveliştea ce'l întrista.

Nimic în această armonie a naturei nu rĕspundea strigătului de rĕsbunare ce necontenit resuna în golul sufletului sĕu. El dorea cerul şi pământul suveranului sĕu, Moldova. Se gândea la robii sĕi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

îmbrăcaţi în cojoace de oaie, şi la boierii cu bărbi lungi ai acestei ţări, în mijlocul cărora schiloada lui formă nu era aşa de observată ca în mijlocul frumoşilor tineri ce'i întâlnise în saloanele măcelarului.

Cu toate acestea o rază de bucurie se lipi pe faţa lui.

Un grup de oameni din popor trecu pe dinaintea lui ducând la ultima sa locuinţă pe o tânără şi bogată musulmană, pe care o văzuse în ajun plină de viaţă şi de frumuseţe.

— Ast-fel dar, cugetă el, soseşte un moment în care aceste deşarte daruri ale formei, dispar şi numai însemnează nimic.

«Toată lumea după moarte este urîtă, chiar cele mai frumoase creaturi, chiar cei mai mândri posesori ai acestui dar trecător.

«Soseşte un minut în care aceste frumuseţi ajung să fie spăimântătoare chiar acelor cari le admirau strălucirea lor.»

In urma acestora se opri, şi numele Luxandrei îi eşi din gură cu un zîmbet infernal.

Abia trecuse câte-va minute, când un mare sgomot se auzi la spatele unui tufiş de cedri, şi Pandele zări alergând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

o tênără care țipa cu spaima cea mai înfiorătoare.

Mai mulți oameni o goneau, aruncând în urmă'i strigăte rîzătoare ce se asemănau cu asprele amenințări și învîrtind d'asupra capetelor lor haine femeești pline cu pete de sânge.

Tênăra copilă fugea cu toată iuțimea tinerilor sale picioare, de goana mizerabililor, cari din depărtare se vedeau că fac parte din cea mai ticăloasă populație turcească a mahalalei din Galata.

Acești oameni făceau parte din acei a căror meserie este de a duce morții la groapă și cari în vremea ciumei sau a holerei, speculă amenințând trecătorii cu hainele luate după victimele acestor maladii.

Pandele înțelese pe loc că tênăra musulmană al cărei cortegiu îl văzuse trecênd, murise de ciumă, precum că și copila care fugea căuta de a se feri să nu fie atinsă de acești mizerabili, care o goneau cu hainele moartei, armă înfiorătoare ale cărei atingeri mai tot-d'a-una sunt omorîtoare, și care pare că apără, nu știu cum, pe scârboasele ființe ce'și fac din aceasta un fel de meserie spre a 'și câștiga hrana.

Copila tot mai fugea și distanța ce o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

despărțea de prigonitorii ei se micșora din ce în ce.

Câți-va pași mai rămânea, și ar fi fost perdută; groaznica mulțime o lovea și hazliele rîsete ale gropnicerilor deveneau mai simțite din ce în ce.

Lesne se putea vedea că curagiul și puterile 'i se stinsese, și că lăsată în voia soarteĭ, singură înțelegea că sosise momentul în care trebuia să'și recomande lui D-zeŭ sufletul.

Fie de osteneală, fie de răbdare, ea își domoli puțin fuga până ce poalele haineĭ sale se agățară de spinoaseale ramurĭ ale unuĭ mărăcine, și rostogolindu-se pe pământ dădu un adânc suspin.

Pandele își opri privirile pe fața frumoasă a acesteĭ copile, pe care părul blond și resfirat păru c'o ascunde în cutele sale spre a o apăra de brutalitățile acestor barbarĭ; apoĭ, fără veste, un fior îl coprinse; un strigăt răgușit și sfîșiitor eși din pieptul sĕŭ; singurul sĕŭ ochĭ scânteiă ca un tăciune, și se aruncă către tânĕra fată pe care o ridică în brațele sale și o așeză dupĕ piatră sculptată a unuĭ mormînt.

— Luxandro! strigă el, facă cerul să pot muri pentru tine.

În sunetul glasuluĭ sĕŭ se afla ceva simțitor și compătimitor, în cât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

adêncul sufletului sĕŭ s'ar fi arătat tinerei fete, dacă, într'acest moment n'ar fi fost adêncită într'un desăvêrşit leşin.

Luxandra sta adormită pe marmora unuĭ mormînt, şi frumosul sĕŭ corp, palid şi nemişcat, era maĭ rece şi maĭ alb de cât aşternutul de piatră ce'ĭ slujea de sprijin.

— Luxandro, strigă din noŭ Pandele, care îşĭ scoase din brîŭ pistolul, la apropierea năvălitorilor ; închideţĭ ochiĭ: nu mĕ privi cu ochiĭ corpuluĭ tĕŭ, înţelege-mĕ însă cu sufletul tĕŭ şi judecă care dintre noĭ, gospodarul saŭ eŭ, merită maĭ bine iubirea ta.

La aceste cuvinte, el se arătă în faţa gropnicerilor, carĭ se opriră de odată în faţa acesteĭ înfiorătoare figurĭ, căreia mânia îĭ împrumuta în acest moment o deosebită putere uimitoare.

Maĭ mult privirea de cât furia sa poate că aruncă spaima în mijlocul acesteĭ trupe de mizerabilĭ.

Poate că aceştia crezură că vĕd un demon eşit dintre aceste morminte, pe jumĕtate ascunse, în umbra ciprilor carĭ se legănaŭ d'asupra lor.

Superstiţia înrîuri asupra lor maĭ mult de cât frica, că îndată se puseră pe fugă, dând strigăte înspăimântătoare cărora le rĕspundea vulturiĭ din aer, carĭ sbu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rău d'asupra acestor locurĭ pline de desperare.

In fine, Luxandra, deschise ochiĭ şi recunoscu pe Pandele. Prima mişcare ce o făcu, fu de a 'şĭ acoperi faţa cu mâinile, ceea ce făcu pe Pandele spre a blestema lumina zileĭ care 'ĭ da pe faţă tristul luĭ destin.

Luxandra înţelese greaua lovitură cu care isbise pe acest nenorocit; căcĭ pe loc îĭ adresă o privire plină de lacrimĭ ce îl pătrunse până în adâncul inimeĭ, şi 'ĭ întinse cu graţiozitate mâna, în semn de amiciţie şi recunoştinţă.

In faţa acesteĭ neobişnuite priviriĭ, Pandele simţi că'ĭ piere orĭ-ce durere, şi atinse, tremurând, delicata mână ce i se întinse.

După aceasta, sfâşiind o batistă tivită cu fir de aur ce o purta la brâul sĕŭ, o înodă pe fruntea fiiceĭ luĭ Scarlat, spre a opri sângele din rana ce'ĭ făcuse căzătura eĭ.

— Pandele, mântuitorul meŭ, amicul meŭ, zise ea, îţĭ mulţumesc!

»Crede-mĕ că în toată viaţa mea nu voiŭ uita ce-aĭ făcut pentru mine.

»Avea dreptate tatăl meŭ de a lăuda înaltele virtuţĭ ale caracteruluĭ cu care eştĭ înzestrat; căcĭ ce este drept, nu ştiŭ nimic maĭ frumos ca sufletul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

ce aĭ..., de nu, pot zice, aerul măreț și mândru al domnuluĭ Valahieĭ, viitorul meŭ soț.

Pandele lăsă mâna tinereĭ fete; și întorcêndu-șĭ capul spre a ascunde pălirea feței sale, îĭ aminti că este așteptată de tatăl eĭ.

Nicĭ un cuvênt nu maĭ rostiră până se apropiară de palatul luĭ Scarlat.

Indată ce sosi la locuința sa, Luxandra se aruncă în brațele părinteluĭ sĕŭ, căruia îĭ povesti, cu lacrimile în ochĭ, frumoasa purtare a luĭ Pandele.

Mateiŭ Basarab, era de față când povestea acestea chiar în presența luĭ Pandele, care neputênd răbda presența luĭ Mateiŭ, cu un aer trist și uimit, se strecură printre mulțime și plecă din palatul luĭ Scarlat.

In urma acestora, Luxandra, privind adunarea, declară în fața tutulor că, în inima eĭ nu poate pătrunde altă iubire de cât aceea ce o are pentru principele Valahieĭ, pe care îl alege de soț.

Chiar în acea zi se celebră cu mare pompă logodna Luxandreĭ cu Mateiŭ, fără a fi presinte și Pandele.

In seara aceleĭ zile, principile plecă cu toțĭ aĭ sĕĭ, spre a se întoarce în țéra sa, înțelegêndu-se ca după obiceiŭ, logodnica luĭ să plece peste treĭ zile la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Târgoviște, unde Domnul își avea curtea sa.

Cât ținu balul, în zadar Scarlat și Luxandra căutaŭ pe Pandele prin mulțime. Această plecare îĭ mâhnirâ atât de mult, pentru care chiar după plecarea oaspeților tot maĭ vorbiaŭ despre plecarea luĭ Pandele.

Eĭ credeaŭ că, în calitatatea luĭ de ambasador al Domnuluĭ din Moldova, Vasile Lupu, plecase în țara luĭ spre a duce trista știre, suveranuluĭ sĕŭ, că nu isbutise de a'l face ginerile luĭ Scarlat.

Mișcată de toate întâmpălrile zileĭ, Luxandra maĭ suferia și de rana pricinuită prin căderea eĭ.

Cu toate acestea, totuși avu timpul de a da, chiar în acea noapte, ordinile trebuincioase pentru pregătirea călătorieĭ sale.

Trecuse mezul nopțeĭ, când se auzi tropăitul unuĭ cal, care se oprea în curte.

Scarlat pe cât fu de uimit, pe atât rĕmase vesel când i se spuse că, ambasadorul principeluĭ din Moldova, dorește să'ĭ vorbească.

Luxandra ce era de față, porunci ca îndată să se întroducă liberatorul eĭ; și cu toate că suferindă și rănită, se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sculă după jeţul în care şedea spre a 'ĭ eşi înainte.

Pandele intră trist şi pesomorît, spunênd Luxandreĭ şi luĭ Scarlat, că este gata de plecare în ziua următoare.

— Cum! Aşa de repede? zise Luxandra. Vaĭ! Pandele, se vede că nu ţiĭ de loc la noĭ.

— Nu este vina mea, rĕspunse Pandele, cu un accent desnădăjduit, nu trebuie să 'mĭ imputĭ mie aceasta.

«Cerul mărturiseşte că nicĭ odată suflet maĭ plin de iubire, precum este al meŭ, n'a locuit în vr'un corp omenesc; însă acest simţimênt al inimeĭ, care face fericirea altora, pentru mine este un venin. Cum voiţĭ să fiŭ iubit! Urmă dênsul cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ, arătându'şĭ schiloadele braţe şi desfăcêndu'şĭ giubeaua, care'ĭ acoperia schimonosita talie.

«Iată vina ce am făcut'o născêndu-mĕ; iată pata cu ca.e sunt înzestrat, groaznic dar ce 'mĭ a lăsat moştenire părinţiĭ. Ah! Bine a făcut Dumnezeŭ că a luat pe tatăl meŭ maĭ înnainte de a'l cunoaşte; căcĭ dacă a'şĭ fi dat ochiĭ cu el 'ĭ-aşĭ fi cerut socoteală în privinţa groazniceĭ mele condiţiunĭ.

— Pandele, adăogă tânăra fată, pentru ce cerul nu te-a învestit cu strĕlu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

citele forme ale domnului Valahiei, sotul meŭ ! Poate că a'şĭ fi putut să te iubesc ! Dar ce vreĭ ? Ştim noĭ sĕrmane femeĭ, pentru ce şi cum iubim ? Inima noastră oare nu este roaba ochilor ? Asemenĭ şi tu, dacă m'aĭ iubit ca toţĭ ceĭ l'alţĭ bărbaţĭ, nu m'aĭ iubit oare pentru această ticăloasă frumuseţe ce mi se dă, care poate a hotărît şi simţimintele tale în privinţa mea ? Tot aşa şi eŭ am simţit iubirea pentru acest boer, când l'am vĕzut pentru întâia oară, şi de atunci, din zi în zi, îl iubesc maĭ mult.

Mateiŭ Basarab, maĭ 'nainte de a fi ales de domn al ţĕreĭ, pe când se afla agă, în timpul luĭ Leon Vodă, viind în Constantinopol şi mergênd la Scarlat, a fost zărit de fiica acestuia, care din acel moment a rĕmas cu inima rănită după dênsul.

Nu este de mirare că, Scarlat care era în strînse legăturĭ cu Abaza-Paşa, de pe marginea Dunăreĭ, să nu fi contribuit întru cât va la alegerea luĭ Mateiŭ în scaunul domnieĭ.

Este de crezut că, părintele Ignatie din Nicopole care s'a dus la Făgăraş, unde se afla pribeag Aga Mateiŭ, spre a'l îndemna, ca împreună cu Filişeanu, Coţofeanu, Brădescu, Pătru Cuţearul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Barbu din Poeana, Ivaşcu din Gaia şi alţi se lucreze pentru a fi ales domn în locul lui Leon Vodă, să fi fost trimis chiar de Scarlat.

Mulţi zic că banii ce i s'au dat de către Beiul din Ruşava, pe când venea în ţară, erau trimişi de Scarlat, care pe lângă favoarea Sultanului se mai bucura şi d'o însemnată avere.

. Se revenim însă la convorbirea lui Pandele cu Luxandra.

— Destul ! Destul ! Te rog, zise Pandele, sculându-se ; îţi mulţumesc de prietinia ce'mi arăţi.

«Imi parc că suferi Luxandro, ai friguri ; apoi apucând'o de mână şi pipăindu'i pulsul, îi zise : arzi, şi rana care o ai la cap poate să se întărîte şi să'ţi întârzieze plecarea. Trebue să te odihneşti. Eu, precum ştii, cunosc foarte bine medicina, şi am să 'mi pun la încercare ştiinţa spre a te vindeca.

Apoi, întorcându-se către Scarlat, îi zise :

— «Porunceşte să se pună în pat copila. La noapte să privegheze femeile casei la căpătâiul său. Am să stau aci până mâine dimineaţă, şi îi voiu pregăti o doctorie care în puţin timp va înlătura durerea şi va şterge urmele ori-cărei suferinţe».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Scarlat mulțumi lui Pandele, care primi aceste mulțumiri cu un aer sever și cu o adâncă preocupare.

Luxandra se retrase în apartamentul ei, însoțită de femeile sale de serviciu, iar Pandele le înștiință că va veghea într'o cameră învecinată spre a fi gata la cea mai ușoară chemare.

Când rămase singur, se lăsă în voia tristelor sale cugetări, și'și făcu următoarele reflecsiuni, pe când amesteca într'o cupă de cristal niște medicamente pentru tânăra bolnavă.

— Mult timp 'mi-am mistuit fierea și amorul; destul am slujit de jucărie lumei: este timpul să'i răpesc această fericire ce mi se refuză.

«Voi avea pe această femee, de și sunt foarte urît.

«Nostima Luxandră, ființa cea mai dorită de cei mai bogați și de cei mai nobili, o voi avea, eu, pătată lepădătură a creațiunei.

«Inima ei este formată spre a înțelege pe a mea.

«Frumusețea sa ce face din ea un obiect de dorit și de care este atât de mândră și atât de crudă, este singura piedică ce o desparte de mine.

«Acest dușman îl voi face să dispară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Atunci, Pandele, poți spera că vei fi stăpân al Luxandrei.

«Ea 'ți a spus-o că, pocita ta înfățișare este numai care se împotrivește spre a fi iubit de dênsa.

«Ei bine! dacă mâine, prin vr'o infernală alcătuire a meșteșugului tĕŭ, Luxandra s'ar afla schiloadă ca și tine!..

«Știi, că nu ești hotărît să 'ți prelungești șederea în Constantinopol, unde te-ai săturat de preumblările ce le-ai făcut pe lângă grădinile Sultanului; la lucru dar!

In urma acestor reflecțiuni, Pandele se apropie de fereastră, pe care o deschise spre a respira aerul parfumat de mirosul florilor, ce zefirii nopței îl aducea de prin grădinile din vecinătate.

Era una din cele mai frumoase nopți orientale, și o lună neacoperită de nori, strălucea pe cerul semĕnat de stele.

Pandele cu brațele rezemate de fereastră, începu de a cugeta la amicii sĕi, la rudele sale, înlăturând prin aceasta somnul ce se ivise spre a'i împăejena genele.

El privea cugetând, capitala cârmuită de turci, în care progresul și inventiunile sunt adormite. Își arunca privirile pe moscheele ridicate de ar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

hitecți străinĭ, după modelul templuluĭ vechiŭ al sfinteĭ Sofia.

Un sgomot eșit din camera unde se afla Luxandra, îl deșteptă din visurile sale, făcêndu'l de a se retrage de la fereastră și a se apropie de ușa ce'l despărția de camera unde sta dênsa.

In acel moment, fața luĭ Pandele părea că se înveselește sub un zîmbet îngrozitor ca moartea, și așezându-se pe un jeț își sprijini capul în mâinĭ, rĕmâind câte-va minute adâncit într'o tăcută meditație.

De o dată însă se sculă din jețul în care se așezase, și apucând cupa în care se afla doctoria ce o pregătise, intră binișor în camera Luxandreĭ.

Tênĕra fată era înconjurată de femeile sale, cu care vorbea despre fericirea și viitoarele sale planurĭ.

Ea le vorbea de apropiata eĭ plecare și de amorul sĕŭ pentru Mateiŭ, viitorul eĭ soț.

Auzind aceste cuvinte Pandele se cutremură.

Cu toate astea se stăpâni; și apropiindu-se de patul bolnaveĭ, îĭ presentă cupa îndemnând'o să soarbă doctoria aflată acolo.

Luxandra se supuse, și închizênd ochiĭ adormi într'un adânc somn.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Sub diferite pretexte, Pandele înlătură femeile ce se aflaŭ de pază, aşa că rămase singur lângă tênĕra fată adormită.

Maĭ întêiŭ deslegă fâşia ce acoperea rana Luxandreĭ, şi prin apăsarea degetelor sale, restabili circulaţia sângeluĭ pe buzele raneĭ; apoĭ scoţând o cutiuţă de sideĭ din brâŭ, îşĭ într'armă mâna dreaptă cu un scalpel ascuţit şi strĕlucitor.

— Ingrozitor lucru este ce am să fac, murmură el pe şoptite; dar acesta este singurul mijloc ce'l am pentru a dobêndi pe Luxandra.

Şi luând în vêrful scalpeluluĭ sĕŭ o materie gălbue şi lichidă din cutia de sideĭ, introduse câte-va picăturĭ în rana pe care o strânse şi o legă cu fâşia la loc.

— S'a sfârşit, zise Pandele, galben şi uimit.

«Această frumuseţe va cădea în ţĕrînă mâine, şi Luxandra va fi vrednică de mine.

«Ea va fi femeea mea şi nicĭ de cum soaţă mândruluĭ Domnitor.

«Cerul să mĕ erte de ceea-ce am făcut. N'am să părăsesc casa luĭ Scarlat.

«Altoiul ce l'am făcut n'are să fie periculos; am să supraveghez însu'mĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

toate înaintările acestuĭ rĕŭ, şi de sigur că o voiŭ scăpa, căcĭ cerul mĕ va ajuta.

Femeile Luxandreĭ, nu întârziară de a se întoarce. Pandele plecă.

A doua zi, când copila voi să se ridice din pat pentru a îngriji de cele trebuincioase plecăreĭ sale, ea simţi un fel de friguriĭ aprinse renăscêndu-se în toate mădularele corpuluĭ sĕŭ şi îngreuindu'ĭ pleopele ochilor.

Intêia gândire ce o avu fu de a cere o oglindă.

Când îşĭ vĕzu faţa năpădită de pericol dete un strigăt.

Tatăl eĭ alergă înspăimêntat, şi Pandele, după rugăciunea luĭ, luă mâna bolnaveĭ, pe care după ce o cercetă, declară că Luxandra este atinsă de vĕrsat, pentru care se crede dator de a sta la căpĕtâiul eĭ spre a o îngriji până ce îĭ va trece pericolul.

La aceste cuvinte, nenorocitul părinte îmbrăţişă pe Pandele.

Douĕ luniĭ după aceasta, principele Mateiŭ domnul Valahieĭ, care, de la întoarcerea luĭ în Târgovişte, aştepta cu nerăbdare sosirea frumoaseĭ logodnice primi în cele din urmă, printr'un tătar trămis din Constantinopol, o ştire mult plăcută inimeĭ sale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Scarlat măcelaru, socrul său, îĭ arăta că Luxandra copila luĭ, oprită în Galata printr'o suferință oare-care, acum abia întremată 'şi-a luat drumul către țéra soțuluĭ eĭ, însoțită de zestrea şi de escorta cuvenită.

Domnul, la această veste veselă, îşĭ mângâie barba cu un aer foarte mulțumit, şi în bucuria luĭ împărtăşi şi bocrilor această fericită ştire.

Boerĭ mulțumiți de aceasta, se credeaŭ toarte fericiți spre a vedea veselia reînviind în fața domnitoruluĭ lor, care veşnic se gândea la Elenca, iubita luĭ soață pe care o perduse de când pribegise în Transilvania.

La rîndul său, Domnul fu atât de vesel, în cât porunci ca toți sătenĭ de prin prejur să se pregătească spre a lua parte la o vênătoare de urşĭ ce dorea să facă prin munți.

Era un lucru minunat şi care nu se maĭ vĕzusc până atuncĭ, acela de a privi pregătindu-se şi alergênd de prin toate părțile, sătenĭ încălțați cu opincĭ şi îmbrăcați cu cojoace ca acele ce se vĕd săpate pe coloancle luĭ *Antonin* şi ale luĭ *Traian*.

Unĭĭ spre a se supune plăcereĭ stăpânuluĭ îşĭ părăseaŭ plugul, alțiĭ turmele, acesta pe bătrânul său părinte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

bolnav, cel-l'alt femeia și copilașiĭ ce'șĭ cereaŭ hrana, toțĭ se îndreptaŭ pe cărarea făcută de pulberea opincilor lor, cu flinta la spinare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

II

Aga Mateiŭ în luptă cu Leon Vodă. — Pribegirea sa în Transilvania. — Elena soţia sa şi Monăstirea Viforâta

Când Domnul ţĕreĭ, plin de veselie, se ocupa spre a'şĭ uita grijele domnieĭ şi al sĕŭ amor, cu vênĕtoarea ; Elena, scumpa luĭ soţie, se ruga către Maica Salvatoruluĭ, pentru a'ĭ dărui zile şi sănĕtate, spre a'şĭ regăsi perdutul sĕŭ soţ.

Se ştie că această virtoasă soaţă, când vĕzu dispariţiunea soţuluĭ eĭ, plină de durere şi desperare, şĭ-a îndreptat calea spre locaşurile consacrate cucernicieĭ.

Ea nu ştia că soţul eĭ, împreună cu vornicul Aslan, spătarul Gorgan, Mitrea vistierul şi alţĭ boerĭ din Romanaţĭ, persecutaţĭ de Leon Ştefan Voevod, îşĭ aflase sprijin la Racoţi, craiul din Transilvania, ci credea că aceştia s'aŭ prins şi omorît de trămişiĭ luĭ Leon.

Aga Mateiŭ, fiul vorniculuĭ Danciu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

era de fel din satul Brâncoveni și se trăgea din neamul Basarabilor, pentru care Leon Vodă se temea de el, căci era înzestrat și cu toate darurile unui bun cârmuitor.

Grelele dăjdii ce Leon pusese în țeră, născu mari nemulțumiri în cât mai mulți boeri se puseră în înțelegere cu Mateiu, îndemnându'l de a veni spre a ocupa tronul țerei.

Prin cunoscuții pe cari Mateiu îi avea în Oltenia, începu a lucra printre popor și pe când Leon Vodă, nu se mai temea de boerii pribegi, Mateiu cu oastea din Transilvania, se coborî prin plaiul Vulcanului, unde fiind adunați mai mulți roșiori de peste Olt, se îndreptă la satul Ungurei.

Leon Vodă, auzind de aceasta, trămise către Ungurei pe Mihul spătarul cu mai multă oaste; dar Mateiu cu ai sei isbi oastea pe care, după o luptă crâncenă o puse în goană.

Leon Vodă, auzind de această înfrângere, strânse toată oștirea sa și se îndreptă spre Prisicени, pe unde se îndreptase Mateiu, așezându'și oștirea din jos de monastirea lui Pană vistierul, lângă drumul Giurgiului.

De aci se îndreptă spre oștirea lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statransilvania.ro/mdrr

Mateiŭ, cu care se încăeră din jos de monastirea luĭ Mihaiŭ Vodă.

Bătălia începută în revĕrsatul zileĭ, ţinu până pe la toacă de după amiază, când Mateiŭ şi aĭ sĕĭ cu toate silinţele ce'şĭ daŭ, fură siliţĭ de a se retrage din câmpul lupteĭ lăsând maĭ mulţĭ prisonierĭ, între carĭ se aflaŭ Preda de la Brâncovenĭ, nepotul luĭ Mateiŭ, Radu logofătul din Desa, Puza arĭmaşul, Adam banul şi alţiĭ.

Mateiŭ, împreună cu Tudosie spătarul, Gorgan spătarul, Barbu paharnicul şi alţiĭ, fugiră spre munţĭ, retrăgându-se în monastirea Tismana.

Leon trimise în goana lor pe cumnatu-sĕŭ Boul banul şi Nedelcu Boteanu, cu oaste spre a'ĭ prinde.

Aceştia ajungându'ĭ la Tismana, s'aŭ luptat aci treĭ zile fără a'ĭ putea prinde.

In urma acesteĭ lupte, se credea că Mateiŭ este pierdut.

Această veste răspândită în ţĕră, a putut fi crezută şi de consoarta sa, care sta ascunsă de teamă a nu fi descoperită de oamenĭĭ luĭ Leon Vodă.

Ea veghea toate nopţile în rugăciunĭ, şi îndată ce lumina zileĭ se arăta, se ascundea spre a nu fi recunoscută de cine va.

Numaĭ în sânul religiuneĭ îşĭ afla fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ricirea. Pentru aceasta cu drept cuvênt s'a zis: Religiunea este temelia societăţeĭ, sprijinul tronurilor şi isvorul fericireĭ omeneştĭ.

Religiunea înalţă mintea, înobileşte inima, întăreşte curagiul.

Când ne vom întreba ce este religiunea? Răspunsul va fi acesta:

Religiunea este o filosofie sublimă ce ne demonstră ordinea, unitatea natureĭ şi care ne tălcueşte enigma inimeĭ omeneştĭ; este îndemnul cel maĭ puternic spre a îndrepta paşiĭ omuluĭ spre bine, pentru că credinţa îl face să ştie că toate faptele luĭ sunt văzute de Creatorul.

Această credinţă are o mare înrîurire asupra voinţeĭ precum are stăpânire asupra gândireĭ; ea ajută conştiinţa, ce porunceşte, întăreşte şi desăvêrşeşte toate virtuţile, întemeiază nouĭ legăturĭ de bine-facere între oamenĭ.— Religiunea ne face să vedem că ceĭ săracĭ sunt creditoriĭ noştriĭ carĭ aŭ să ne fie şi judecătorĭ; ea ne porunceşte să ne purtăm cu duşmaniĭ noştri întocmaĭ cum ne-am purta cu fraţiĭ noştri; ea este care ne înfăţişează Fiinţa Supremă, ca un adevărat părinte, îngăduitor şi milos.

Religiunea inimeĭ, este virtutea în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

faptă, ea este legiuirea cea mai morală, ale cărei porunci sunt numai bine-faceri cereşti.

Credinţa, ori-cât de misterioasă este, nu putem tăgădui că numai ea singură răspândeşte asupra vieţei noastre oare-care lumină şi oare-care mărire; necredinţa nu întemeiază nimic, ea este filosofia neantului.

Ea tăgăduieşte Dumnezeirea, sufletul, viitorul, ea se înfăţişează omului ca un duşman, ea îi răpeşte totul, până şi chiar firea virtuţelor şi nemurirea onoarei.

Dacă ne dă vr'o lumină, ea este întocmai ca trăsnetul ce sdrobeşte tot ce loveşte.

Necredinţa nu este alt de cât nóptea cu toate întunecimele sale, ce se adăposteşte în inima omului.

Vai! Cu ce valuri necredinţa ne acoperă!

A trăi fără a şti de unde venim, şi nici unde vom merge; a trăi printre nenorociri şi crime; a vedea curgênd lacrămi, a le vărsa însine adesea, şi în cele din urmă... a ne pierde!

Vai! înceteze odată necredincioşii de a se bărfi însă'şi!

Pentru dênşi lumea este un haos,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

omul e o enigmă și viața o lungă suferință.

Religiunea și credința, făcea ca sóța Prințului Mateiu, să se adăpostească sub umbra chilieĭ sale, fără a'și aminti de bogățiile lăsate în falnica sa locuință, când fugise de frica luĭ Leon Vodă.

La umbra altaruluĭ omul își poate afla limanul, pentru care cu drept cuvênt putem zice:

„Tu ce te lupți în lume cu crâncena durere,
„Tu ce din umbra neagră aspiri să vezi lumină;
„In ăst locaș de pace găsi-vei mângâiere,
„Altarul pune raze pe fruntea ce se închină.

Monastirea în care se adăpostise cucernica doamnă, era monastirea Viforîta.

Această monastire se află pe Ialomița, așezată într'o vale largă, cu totul aproape de satul după vatra eĭ, cale de vre-un ceas de Târgoviște. Ea a fost întemeiată de Vlad-Vodă la anul 1530 și restaurată în urmă de către Banul Grigorie Basarab Brâncoveanu și de soția sa Safta Balăș.

Biserica este destul de mare, însă zidită fără de stil, a suferit mult din cel din urmă cutremur și a maĭ fost stricată prin niște reparațiunĭ în anul 1839. Această monastire a fost întrunită de către Mateiu Voevod cu schitul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Săculeţele, ce se află în apropiere de monastire ca de trei kilometri.

Ea s'a întreţinut şi s'a administrat în trecut de casa Brâncovenească.

Dintre objectecle vechi ce se află în biserică este o icoană mare lucrată în argint aurit cu patronul sfîntul mucenic George călare, dăruită de Leon Vodă Tomşa şi Doamna sa Victoria la anul 1631.

Aşa se descrie acum această sfîntă monastire de către D. Constantin St. Bilciurescu, în scrierea sa întitulată: *Monastirile şi Bisericile din Romănia*, tipărită la anul 1890, în tipografia cărţilor Bisericeşti din Bucureşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III

Principele Mateiŭ cu boierii sĕĭ la vênătoare.—Lupta sa cu ursul.—Sosirea luĭ Scarlat şi a Luxandreĭ

In vremea în care Doamna îşĭ jelea soţul, la a căruĭ întâlnire nu se maĭ gândia; să vedem ce făcea logodnicul frumoaseĭ Luxandra.

Am vĕzut cum spre a'şĭ înlătura nerăbdarea ce avea de sosirea logodniceĭ sale, Mateiŭ îşĭ găsea mângâierea în vênătoare.

Intr'una din aceste întreprinderĭ, se vedea maĭ mulţĭ boerĭ călărĭ pe miciĭ caĭ munteneştĭ cu şale turceştĭ, înşiraţĭ ca la o bătălie împrejurul stăpânuluĭ lor, aci adunându'şĭ bătăiaşiĭ la sunetul cornuluĭ, maĭ încolo, încărcându'şĭ carabinele cu iarbă din Franţa, căutată pe atuncĭ de toţĭ orientaliĭ, pentru că era fină şi bună de bătaia carabineĭ.

Fugeaŭ pe coaste, săreaŭ prăpastiile,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

cu strigăte mari spre a speria urşii şi lupii, singurii locuitori, pe atunci ai sălbaticelor păduri de brazi, şi ai căror înalte vârfuri se îndesaŭ unele lângă altele spre a privi în adâncul prăpăstiilor cum se aruncă şi se învârtesc torentele apelor.

Răguşitul sunet al cornurilor, urletul câinilor şi ţipătul oamenilor, tropăitul cailor, năştea un înspăimântător sunet, în mijlocul căruia părea că urlă pădurea toată, căci ecourile sale dă lovitură pentru lovitură şi glas pentru glas.

Prinţul Mateiŭ în fruntea boierilor săi, îşi îndrepta cu mândrie voinicul său corp pe şeaua caluluĭ său de războiŭ.

Carabina luĭ de argint, a căreĭ ţeavă masivă lucrată din cel maĭ fin oţel de Damasca, răsuna pe umeriĭ săi ca un tun pe ale sale roate.

El îndemna vânătoriĭ, învârtind d'asupra capuluĭ său o suliţă lungă de 15 picioare, şi zîmbind de stângăcimea unuĭ săteanu, care voind să sară peste o prăpastie, se împedica de teama spre a nu cădea în adâncul apelor ce şerpuia prin mijlocul eĭ, sări cu al său cal înspăimântătoarea prăpastie.

La această săritură, strigătele de *ura*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

se înălțară din toate pepturile, și mai mulți îl imitară.

Intr'acest loc, o turmă de cerbi și căprioare li se înfățișară; vênătorii se asmuțiră asupră-le.

Pe când fricoasele animale fugeau înspăimântate de gloanțele vitejilor și dèstoinicilor vênători, un urs de o mărime înfiorătoare eșind dintr'un stufiș, se aruncă cu un răcnet înspăimântător asupra unui vênător.

Prințul vêzênd pericolul vênătorului se aruncă în goana calului sĕu, ale cărui picioare, abia atingênd pământul, se asemăna cu un arc întins.

Ursul zărindu'l începu a fugi, și sări peste prăpastia ce se afla în fața lui.

Indrăsnețul principe nu 'și părăsi prada, ci îndreptându-se pe șeaua calului sĕu, înfipse ferul suliței în cósta dușmanului sĕu, care plin de sânge se rostogoli pe o stâncă.

Prințul Mateiu se pregătea de a'i mai da o nouă lovitură, când d'o dată ursul se ridică cu un îngrozitor strigăt de durere, și se asvîrli cu capul în jos asupra lui.

Calul și călărețul la rîndul lor se rostogoliră, așa că, cât p'aci era s'o pață ginerile lui Scarlat, dacă nu s'ar fi ferit de lovitura ce'l amenința.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Când văzu botul deschis al monstrului ce se aruncase asupra lui, el trase repede din cingătoarea sa un pumnal scurt și ascuțit și i'l împlântă în gât; apoi descurcându-se de calul său, căruia îi curgea sângele din nas, o luă la fugă pe cât putea.

Pe când dușmanul său își scutura capul cu urlete înspăimântătoare spre a'și scoate ferul din rană, gospodarul se apropia de marginea unui rîu, lăsându'și calul, sulița și pumnalul pe câmpul lupteĭ, luând cu sine numaĭ carabina ce'i sbura pe spate, cu un iatagan ce'l avea în cingătoare.

Cursul apeĭ unde sosise prințul Mateiu, era singura piedică ce'l despărția de mulțimea oamenilor săĭ, ale căror strigăte și urale le auzea.

El se aruncă în apă spre a'și ajunge în not oameniĭ.

Curentul era repede și periculos, trebuia toate puterile întrebuințate spre a nu fi tîrît de această apă furioasă care îl respingea necontenit departe de țărmul unde voia să ajungă.

In acea vreme, ursul care rămăsese pe țiclău, isbutise de a'și scutura pumnalul oprit în gât, și când își văzu scăpat dușmanul scoase un strigăt înfiorător.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Mai repede ca cerbul sau căprioara, se lăsă a aluneca în lungul stâncei ascuțite ce'l despărțea de rîu, și se aruncă în apă după principe.

Acesta trecuse 3 părți din lărgimea rîului, când fără veste auzi la spatele lui isbindu-se apa de latele labe ale ursului, și'i auzi puternica răsuflare ce întrecea sgomotul valurilor.

Plin de spaimă își întoarse privirea cu înfiorare și privi două ochi scânteetori și o labă ce roșea apa cu a ei lovire.

Atunci își reîndoui puterile până ce în fine ajunse la țărm.

Dar, în acea vreme, protivnicul lui sosea la țărm, puțin mai în sus de dînsul; iar escorta principelui, în fața acestei priveliști, alerga din toate puterile sale, spre ajutorul stăpânului ei.

Prințul pe dată își înhăță carabina ce o purta atârnată la spatele său, și ochi cu îndemânare feara sălbatecă; căci drept vorbind, domnul era cel mai destoinic cavaler al vremei sale și cel mai bun vînător, așa că arma cu care se slujea, nici odată nu rămânea de rușine în mâinele lui.

El trase cocoșul tocmai la timp; dar apa muiase iarba din țigae și lovitura nu'și avu rezultatul dorit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Atunci spaima se întipări pe fața vênătorului.

Sfârșit de osteneală aștepta moartea, când un bărbat cu o cealma roșie se aruncă în fața fiarei ce sta îndreptată contra pradei sale, și apucând'o de mijloc, o făcu să se rostogolească pe pământ împreună cu dênsul.

Ursul dădu un răcnet mult mai înfiorător ca cele-l'alte, și'și întinse labele către noul sêu dușman spre a'l strivi.

Turbarea lui rêmase însă fără putere.

Ochii i se învîrtiră în orbita lor, limba i se înveniți și încetă de a se mai mișca; apoi făcu o ultimă silință spre a se desclești din brațele puternice ce'l stringea ca într'un teasc, după care recăzu fără a mai rêsufla

El primise cinci lovituri de cuțit

Domnul și oamenii sêi, cari soseau în cele din urmă, ajutară pe bărbatul cu cealmaoa roșie spre a se rîdica, și principele recunoscu în acest mântuitor trimis de Providență, pe socrul sêu Scarlat, măcelarul sultanului.

In urma mai multor complimente, și după ce monstrul jupuit de falnica lui blană, fu lăsat în prada câinilor lacomi de hoit, toate cornurile rêsunară spre a se aduna vînătorii, ca împreună cu toții să se îndrepteze către Tîrgoviște.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Frumoasele poziţii ale acestor locuri s'aŭ descris de mai mulţi scriitori şi poeţi ai ţĕrei noastre, dar pentru că n'am întâlnit, în scrierile noastre, reprodusă descrierea făcută asupra acestor locuri de *Stanislas Bellanger*, care a vizitat părţile acestea în 1836, când a scris şi călătoria sa întitulată: *Le Kérutza*, cred util a reproduce în titlul următor, partea din această călătorie, în care scriitorul îşi arată impresiile sale privitoare la Târgovişte.

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

IV

Târgoviște.— Versaliele Valahiei.— Constantin Basarab.— Poetul Ioan Eliade.— O noapte pe ruinele Târgoviștei.

«După ce vizitarăm Câmpulungul, zice S. Bellanger, ne îndreptarăm îndată către Târgoviște, a doua capitală a Valahiei.

Istoria nu ne-a arătat numele celui care a așezat primele temelii ale acestui oraș, însă totul ne face să credem că origina sa este din cele mai vechi.

Acest oraș așezat într'o plăcută parte, având d'o parte de hotare un șir de dealuri încântătoare și de cea-l-altă parte un frumos și întins platiu, în mijlocul căruia șerpuește Dâmbovița, acest oraș mult timp a fost neclintitul scaun al cârmuirei.

Prerogativele sale nu și le pierdu de cât în vremea în care voivodul Constantin Basarab Brâncoveanu îl părăsi, spre a se duce să onoreze cu prezența

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sa creşterea oraşuluĭ luĭ Bucur.

Atuncĭ Târgovişte era pentru Valahia ceea ce Versaliele fusese pentru Franţa. Toată boerimea îşĭ avea locuinţa sa.

Bogăţia sa năştea râvna celor-l-alte oraşe marĭ.

Isbită în inimă de plecarea Curţeĭ, căzu în cea maĭ desăvârşită singurătate.

Toţĭ locuitoriĭ sĕĭ, odinioară atât de veselĭ, imitându'şĭ stăpânul, plecară din zidurile sale, şi de atuncĭ rĕmase pentru tot-d'a-una uitată.

Vremea 'şĭ-a mistuit lucrarea.

Astă-zĭ abia se maĭ poate clasa în rîndul oraşelelor.

Din vechea sa strălucire nu rĕmâne de cât numaĭ ruine.

Tot aşa, precum am zis şi despre Câmpulung, cu maĭ multă dreptate trebue s'o spunem despre această capitală.

Uliţe marĭ, 'nalte şi late meterezurĭ, marĭ şi vechĭ clădirĭ, tristele şi impuitoarele palate ale suveranilor, toate aŭ devenit prada părăsireĭ; numaĭ ruinele mărturisesc ce aŭ fost odinioară.

Un poĕt foarte însemnat, *Ioan Eliade*, fiŭ al ţĕreĭ, cuprins de un cucernic entusiasm pentru măreţele suveniruri ce'ĭ amintea această nobilă cetate, sub titlul: *O noapte pe ruinele Târgovişteĭ*,'ĭ-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

consacrat condeiul şi ostenelele sale.

El cheamă pe eroiĭ carĭ rînd pe rînd aŭ locuit'o, apărat'o, pe care îĭ dă de modele urmaşilorlor.

Cu toate că prin traducţie, această poezie, îşĭ pierde mult din energia şi farmecul sĕŭ, totu'sĭ îmĭ voĭ permite de a o traduce aci:

«*Ombres de nos aieux; je ne viens pas*
«*troubler vos cendres; mes mains ne sont*
«*point armées du glaive qui, tant de fois*
«*vengeur de la Valachie, fut deposé sur*
«*votre cercuiel etc.*»

Intr'unul din cimitirele Târgoviştelĭ, se priveşte mormîntul unuĭ bărbat care, mort în al patru-zecĭ şi patrulea an al vîrstelĭ sale, îşĭ întrebuinţase viaţa dupĕ maniera luĭ Sardanapal, apropiindu'şĭ şi epitafiul acestuĭ desfrânat satrap:

Haec habeo quae edi, quae que exsaturata libido
Hausit: at illa jacent multa et praeclura relicta.

Epitafiŭ ce Aristotel pretinde că este vrednic de un rîmător, şi al căruĭ echivalent se poate afla în această ruşinoasă apoftegmă, săpată în josul statuelĭ rădicată fiuluĭ luĭ Acranazes:

Bea, mănâncă, desfătează-te pe cât poţĭ;
Toate cele l-alte lucrurĭ nu sunt nimic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Nicĭ un om, într'acest loc, nu putu să ne spună numele acestuĭ mare cetăţean, nicĭ chiar sĕ ne arate ceva împrivinţa vieţeĭ sale.

Era uitat cu desăvârşire. *Patria ingrata!*

La sosirea noastră în Târgu-Vesteĭ, traserăm la d. Bălănescu, un prieten al d-luĭ de Mondouville.

D. Bălănescu, moşnean a căruĭ urbanitate, opreşte cu sila, sub streaşina sa, călătoriĭ ce întâmplarea saŭ norocul lor îĭ aduce înaintea caseĭ sale, avea atuncĭ, la douĕ chilometre de oraş, o desfătătóre casă de ţară şi toţĭ tineriĭ ţĕreĭ îşĭ dădeaŭ pe fieş-ce zi întâlnire, siguri de a primi orĭ şi când o frăţească ospătare.

Aci aflarăm maĭ mulţĭ tovarăşĭ, şi ne lăsarăm de a fi atraşĭ de plăcerile acestuĭ *Tibur,* ca şi *Telemah* de amăgirile zeiţeĭ *Calipso* şi a insuleĭ sale.

Furăm atât de încântaţĭ; în cât când sosi momentul plecăreĭ, pe nesimţite ne vĕzurăm atinşĭ, eŭ şi tovarăşul meŭ de călătorie, de un fel de frigurĭ lenevoase aproape nevindecate.

Cu toate acestea, precum boala nu era de natură spre a ne împiedica de a lua aer, ne hotărârăm, pentru a omorî timpul, sĕ improvizăm un teatru,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi sĕ poftim la reprezentaţiile noastre pe oaspeţiĭ pădureĭ.

Cine ştie! Poate că lupiĭ, urşiĭ şi vulpile aŭ simţul scenic maĭ desvoltat de cât mulţiĭ oamenĭ.

In lipsa acestor privitorĭ cu blană, ne mulţumeam de a juca numaĭ pentru gustul nostru.

Proiectul, orĭ cât de ciudat se poate crede la prima privire, îndată ce se zămisli se şi puse în lucrare.

In apropiere de casă, se afla o poiană spaţioasă în pădure, împărţită de natură în trepte de brasde cu iarbă verde, înconjurată de un stufiş des şi mlădios: din această poiană făcurăm o măreaţă sală.

Nicĭ odată opera, în cele maĭ frumoase zile ale sale, n'a imitat aşa de bine natura, etc.»

In această scriere, vorbind despre Matheiŭ Basarab, se exprimă ast-fel:

«Matheiŭ, voevodul Valahieĭ, care domnea în aceea'şĭ vreme ca şi Vasile Lupu în Moldova, se ocupa spre a reorganiza armata, a fonda şcoale, a face să se tipărească Noul Testament în limba română, a zidi bisericĭ şi monastirĭ.

«Basile, după exemplul sĕŭ, fundă un colegiŭ care a păstrat numele sĕŭ,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înființă catedre de theologie și de drept, de limba latină și greacă, de arabă și turcă; el făcu tipografiĭ în care s'a tipărit legile luĭ ce aŭ ajuns până în vremea noastră, etc.»

La pag. 303 a vol.. II, zice:

«Am zis că Basile acordase pe mult iubita sa fiică, Luxandra, fiuluĭ hatmanuluĭ Kiemielnisky, al căruĭ ginere era chiar el, și Timuș fiul sĕŭ, era foarte încântat de aceasta.

«Basile, în cearta cu Kiemielnisky, simțea că'ĭ scad puterile. Maĭ multe orașe din principatul sĕŭ căzuse în puterea dușmanuluĭ.

«Poloneziĭ, pe sprijinul cărora se încrezuse, lipseaŭ. Douĕ corpurĭ de cazacĭ înconjurară fără veste Soroca și Hotinul.

«In această stare a lucrurilor, gospodarul voind să evite cele maĭ marĭ nenorocirĭ, se hotărî de a trata cu socrul sĕŭ.

«La 2 Maiŭ 1651, el semnă un tractat în patru articole ce hatmanul îl dresase și scrisese cu chiar mâna sa, și care era conceput în aceștĭ termenĭ:

Art. I. «Principele Moldoveĭ își va păstra provincia cu tot dreptul.

Art. II. Fiul luĭ Kiemielnisky va deveni ginerile sĕŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Art. III. Se va numĕra 600.000 de talerĭ tătarilor şi cazacilor.

Art. IV. Basile se va feri de a sprijini pe polonĭ».

Kiemielnisky într'adins întrebuinţase acest laconism.

Maĭ 'nainte de primul sĕŭ rezbel cu polonĭĭ, după ce bătuse pe Sobiesky şi făcu pe Casimir să'ĭ ceară pacea, el primise următoarele condiţiĭ:

«Casimir va fi liber de a întreţine o armată de 40.000 oamenĭ.

«Jidoviĭ şi Iesuiţiĭ se vor goni din Ukrania.

«Coribut Viasnovsky se va goni din Polonia».

Acest din urmă articol se dictase de Timuş, care ştia că Coribut iubea în secret pe Luxandra, şi care la întoarcere fu mulţumit de această frumoasă principesă, asupra căreia de mult timpiul hatmanuluĭ îşĭ aruncase privirile.

Alianţa luĭ Kiemielnisky şi a luĭ Basile, fu fatală acestuĭ din urmă.

Ea grăbi căderea sa după tron.

«Racoviţă II, voevodul Ardealuluĭ, şi Matheiŭ gospodarul Valahieĭ, se uniră într'acest scop şi se încercară de a atrage în partea lor şi pe marele logofĕt al luĭ Vasile, Burduzeanu. Aceasta le fu uşor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Amăgit prin speranța de a ocupa într'o zi locul stăpânului său, acest demnitar abuză cu nerușinare de încrederea ce o avea, și în Duminica Floriilor, din anul 1655, două armate, una de valahi și alta de ardeleni, intrară de o dată în Iași, una pe la mează-zi și alta pe la mează-noapte.

«La vestea acestei întâmplări, la care nu se aștepta, Basile n'avu de cât timpul să fugă; dar nu trecu mult și se întoarse însoțit cu o trupă de 14.000 cazaci comandați de ginerele său, restoarnă pe Burduzeanu, care se instalase în locul său, respinge peste munți pe Racoviță, și gonește pe Matheiu în Valahia.

«Acest prim pas făcut, în loc de a se culca în izbândă, tatăl Luxandrei voi a se măsura spre a'și asigura rezultatul.

«El făcu apel la popor, porunci rugăciuni publice prin toate bisericele, se avîntă în urmele principalului său protivnic, și îl întâlni în plaiurile din Mărăcineni.

«Basile avea 7000 de ostași aleși; Valahii erau mai puțin în număr, dar aceeași ardoare însuflețea amândouă taberile.

«Fraților, zise Matheiu soldaților săi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

înşirându'ĭ în linie, duşmanul ne-a călcat pământul; ruşine noŭ de'l vom lăsa cu viaţă.

Din partea sa Basile, zicea moldovenilor:

«Copiĭ, rugaţĭ pe Dumnezeŭ să ne vie în ajutor! fiţĭ tarĭ, duşmanul este aproape! Doresc ca fieşte-care sŭ aibă o îndoită judecată, o îndoită vedere; dar toţĭ sŭ aibă acelaşĭ glas, aceeaşĭ cugetare, aceeaşĭ credinţă şi aceea'şĭ iubire pentru Domnul nostru Isus Cristos, pentru mult iubita noastră patrie şi pentru mine, principele şi părintele vostru!

«Arătaţi-vŭ vrednicĭ de strămoşiĭ voştriĭ!

«Feriţi-vŭ de a înmormênta aci mărirea armelor voastre!

«O dată pierdută, sŭ nu maĭ speraţĭ de a o maĭ reafla!»

Valahiĭ începe lupta maĭ întâiŭ. O geloasă învrăjbire îĭ atrage şi îĭ face sŭ compromită isprava ce o dobândise în cursul zileĭ.

Striviţĭ de gloată, eĭ daŭ înapoĭ, se pregătesc de fugă.

«Fraţilor, le strigă Matheiŭ cu un glas statornic, ce aveţĭ să faceţĭ din gloria noastră? Uitataţĭ dar trecutele noastre isbânzĭ? Nu maĭ aveţĭ credinţă în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Dumnezeŭ? Şi nu vĕ ruşine de a fugi de cazacii nedesciplinaţi? La luptă cu toţii!»

La aceste cuvinte, valahiĭ îşĭ strîng rîndurile şi luptă cu protivniciĭ lor, piept la piept.

In fruntea lor, Matheiŭ se aruncă cu furie.

O lovitură de glonţ îl izbeşte în genunchiŭ, şi îĭ face o rană adîncă; însă, departe de a o luă în seamă, respinge pe chirurgul care vine să'ĭ lege rana, şi se luptă cu o destoinicie fără seamăn.

Calul sĕŭ, cu pîntecile sfîşiat, strĕbate în sînul mulţimeĭ.

Toţi boeriĭ sĕĭ, ofiţeriĭ şi oameniĭ curţeĭ sale, se întrec împrejurul luĭ în îndemînare şi vitejie.

Şi cu toate astea, de şi foarte bravĭ, sunt aproape de a fi înfrînţi; duşmanul îĭ coprinsese, puterile lor să slăbeaŭ, armele lor zdrobite prin încercările vitejeştĭ, nu'ĭ maĭ putea ajuta.

O întîmplare neprevĕzută îĭ scapă.

Pe neaşteptate, şi în momentul cînd treceaŭ în gloată rîul Ialomiţa, ce urma sĕ le adăpostească retragerea, o mare vijelie isbucni asupra moldovenilor, ce aduse învălmăşeală, înspăimîntă caiĭ, carĭ se aruncă asupra in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

fanteriei și înundă câmpul în toată întinderea lui.

Aceasta fu de ajuns spre a da valahilor curagiul ce'l pierduse. Convinși că această vijelie era un ajutor trimes de cer, se reîntorc asupra protivnicilor lor, îndreptează tunurile în contra-le și'i înspăimêntă, apoi profitând de aceasta, îi răstórnă, îi strivește, și nu i lasă în pace pînă ce nu'i împrăștie cu totul.

In mai puțin d'o oră, Basile își pierdu tabăra, muniționile, drapelele și tronul.

Trei mii de valahi, cam atâți moldoveni, și mai mult de șease mii de cazaci căzură în câmpul luptei.

Moldo-valahii fură înmormêntați la un loc, rădicându-se o movilă d'asupra căreia se înalță o cruce. Cazacilor li se făcu un mormênt deosebit de al acestora.

Biruitor, Mateiu intră în Târgoviște, pe atunci capitala țărei, în sunetul clopotelor și al tunurilor.

De această isbândă nu se bucură mult timp.

Basile căzuse victimă a încrederei sale în Burduzeanu, Mateiu pentru că înălțase în treapta-cea mai înaltă a cârmuirei pe un intrigant, un fost olar.

«Ghinea, zice cronicarul Greceanu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

începu să întoarcă roata cârmuirei precum întorsese pe aceea de olar, atât de repede în cât se sfărâmă și fu gonit.»

Poporul, învrăjbindu-se, puse în vederea stăpânului greutatea greșalelor robului, pe care'l omorî în fața voevodului, etc.»

Când citim astă-zî luptele întâmplate între valahî și moldovenî, așa precum se numea atuncî națiia noastră, sufletul ni se umple de mâhnire și inima ni se zdrobește de durere, la auzul acestor sfîșierî frățeștî.

Din nenorocirea naturei omenești, lupte de acest fel, istoria ni le arată și la alte popoare.

Nu numaî popoarele Greciei și ale Romei, să luptaŭ între ele, dar încă și alte poapoare.

In timpiî moderniî, revoluția Franței, ne-a probat pînă în ce treaptă de turbare ajunge lupta, când ea este între frațî.

Vaî! Dacă aŭ perit popoare și neamurî, adesea aŭ perit numaî prin greșalele și rĕutatea lor.

Aceste exemple, să le luăm de lecțiî, și să ne deprindem de a strînge legăturile unirei și iubirei în tot neamul Românesc.

Maî cu seamă, să ne rugăm luî Dum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
rev.statransilvania.ro/mdrr

nezeŭ, spre a ne trimete bărbaţĭ marĭ carĭ prin virtuţile lor sĕ facă a străluci neamul românesc, în mijlocul celor-l-alte popoare, ast-fel precum străluceşte soarele pe cer.

Prin ast-fel de bărbaţĭ, naţiunile carĭ aŭ fericirea de a'ĭ vedea odrăslind în sînul lor, ajung a dobândi cele maĭ numeroase şi cele maĭ trainice bogăţiĭ de carĭ şi norocul este gelos.

Atuncĭ nu se va maĭ preţui averea, ci meritul, talentul şi virtutea. Atuncĭ nu ne vom maĭ ocupa de cusururile altora, ci numaĭ de îndreptarea greşalelor noastre; ne vom sili numaĭ de a nu fi întrecuţĭ în virtuţĭ de alţiĭ.

Atuncĭ vom înţelege câtă dreptate avea bărbatul care zicea:

«De voiţĭ ca un Stat sĕ fie cârmuit cu înţelepciune, puneţĭ în fruntea cârmuireĭ pe ceĭ maĭ oneştĭ bărbaţĭ.»

In speranţa că, viitorul va aduce neamuluĭ omenesc fericirĭ necunoscute, astă-zĭ, sĕ ne aruncăm privirile spre timpiĭ descrişĭ în această scriere, şi sĕ privim ce se întâmplă în Târgovişte după ce Mateiŭ se întoarse de la vânătoare însoţit de aĭ sĕĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

V

Luxandra la palatul din Târgoviște.— Scarlat ține ca fiica sa sé nu 'și arate fața.—Discuția lui Mateiu cu Scarlat.

Luxandra însoțită de acei carî o urmaŭ, trăsese la palatul domnesc.

Pentru a da el însuși pe iubita luĭ fiică în brațele sociului eĭ, Scarlat părăsise curtea Sultanuluĭ.

Când Domnul își întâlni logodnica, se miră de a o vedea îmbrăcată în haine de cadână, și cu fața acoperită de iacmacurĭ, așă precum este obiceiul la neamul mahometan.

Acestea sunt douĕ voalurĭ de muselină, din carĭ unul acoperă fruntea și cel-l-alt partea feței; adică că nu se lasă descoperită de cât numaĭ în fața ochilor.

El nu zise nimic despre aceasta, crezênd că este numaĭ un fel de gust al viitoareĭ sale soții, și supărarea îĭ trecu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

îndată ce auzi accentele aşa de plăcute ale glasului aceleĭ ce o iubea.

Apucând de mână pe Luxandra simţi că mâna'ĭ tremură cu violenţă.

«Fără îndoială, îşĭ zise el, aceasta provine din cauza natureĭ eĭ timide.

Glasul Luxandreĭ tremura ca şi mâna ce o ţinea în mâinile luĭ Mateiŭ, şi ochiĭ sĕĭ atât de strălucitorĭ şi aşa de viĭ odinioară, abia îndrăznea acum să'ĭ ridice în sus, ca şi când nu s'ar fi crezut vrednică de a-l privi în faţă.

Principele nu'şĭ putu opri o mişcare de nerăbdare şi de nemulţumire, când dênsul zări printre oameniĭ care însoţise pe Luxandra, pe ambasadorul prinţuluĭ Moldavieĭ, duşmanul sĕŭ de mórte, pe chiar acel Pandele, acea fiinţă disgraciată de natură, al căruĭ zîmbet veşnic avea un aer batjocoritor.

In acea zi, se afla în urmele feţeĭ luĭ Pandele ceva mândru şi dispreţuitor, ce până atunciĭ nu se maĭ vĕzuse.

Se părea că, această schimonosită figură, era ca o pează rea în mijlocul acestor pregătirĭ de fericire.

Principele, spre a face se nască în inima sa razele speranţeĭ şi mângâereĭ, se apropie de logodnica sa, zicêndu'ĭ :

«Princesa mea, astă-zĭ chiar vom merge la biserică, spre a desăvêrşi în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

faţa preotuluĭ, jurămîntul ce ni l'am dat la Constantinopol, de a trăi împreună şi a ne iubi în toată viaţa. In acest scop bărbatul tĕŭ te roagă de a'ţĭ ridica voalul, şi de a arăta boerilor meĭ frumoasa'ţĭ faţă, ce are să domnească asupră-le, precum domneşte şi asupra mea. Această plăcere n'aĭ să 'mi o refuzĭ ?»

La aceste cuvinte, Luxandra se retrase câţi-va paşĭ şi se arătă foarte mişcată.

Scarlat se apropie repede de domn, căruia cu un glas aspru şi aproape poruncitor, îĭ zise:

«Nu, fiica mea nu'şĭ va ridica voalul maĭ înainte de a se săvîrşi cununia. Principe, dacă nu'ţĭ convine aceste condiţiunĭ, n'aĭ de cât să'mĭ spuĭ şi sunt gata de a'mĭ lua copila precum şi zestrea ce'ĭ am adus, spre a mĕ întoarce la Constantinopol. Lesne va găsi acolo un bărbat pentru fiica sa, favoritul sultanuluĭ Murat».

Prinţul rĕmase foarte uimit la auzul acestor cuvinte şi întâlni din noŭ sardonica privire a luĭ Pandele, care îĭ pătrunse inima ca o săgeată înveninată, fără a putea ghici pricina durereĭ crude ce o simţia în adêncul sufletuluĭ sĕŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Cu toate astea, se temea de a mânia, stăruind, pe supărăciosul său socru, care, chiar în Târgoviște, ar fi putut să'i cumpănească puterea, de oare-ce înrîurirea numelui său era puternică și de temut.

Când îngenunchie cu logodnica sa la picioarele altarului, îi veni una din acele porniri sufletești ce câte odată te face să schimbi pe nesimțite părerile cele mai bine hotărîte; și cu toate proiectele sale de ambiție și de iubire, gândul îl îndemna se înlăture această căsătorie, dar judecata îl opri.

Părea că un demon dușman al liniștei sale îl tulbura; și într'adevăr, că întorcêndu'și privirile zări figura schiloadă și disprețuitoare care 'l privea, ascunsă după un stâlp al bisericei.

Aceasta era aceea a lui Pandele!

Sosind noaptea, Scarlat se arătă mai grăbit și mai poruncitor după cum fusese în cursul zilei.

Luxandra sta tot înzăvonită și pe când se pregătea de a se retrage în camera nupțială, leșină.

Domnul își încruntă sprîncenile.

Chemând în ajutorul ei pe femeile palatului, își scoase sabia; apoi cu capul sprijinit în mâini, aștepta deslușirea acestei întîmplări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Când gospodarul Mateiŭ rĕmase singur cu femeea sa, o aşează lângă dênsul.

» Acum, îĭ zise dênsul, scoateţĭ vălul, Luxandro, nu maĭ eştĭ lângă tatăl tĕŭ spre a'l asculta, ci lângă mine soţul tĕŭ.

«Aide, nu maĭ face cochetăriĭ, căcĭ acum te aflĭ sub puterea mea. Află că aci nimenĭ nu respiră aerul de cât numaĭ prin voinţa mea. Am puterea asupra capetelor precum o am şi asupra arborilor. Numaĭ tu Luxandro, tu singură poţĭ îndulci inimele acelor din aceste locurĭ şi poţĭ domoli caracterul unuĭ principe, care te iubeşte, şi pentru care privirile ochilor tĕĭ sunt ca razele soareluĭ în mijlocul unuĭ cer trist şi întunecat.

«Din ziua în care te-am vĕzut, Luxandro, am înţeles că se află o fericire maĭ mare, de cât aceea de a împlântalancéa în sângele duşmanilor, orĭ de a goni urşiĭ şi fiarele sĕlbatice prin păduriĭ şi prăpastiĭ.

«Simţiĭ că buzele mele se pot înveseli de plăcere fără a atinge buzele uneĭ cupe plină cu vin de Drăgăşanĭ şi pentru prima dată, privirile mele se opriră pe ochiĭ uneĭ femeĭ cu maĭ multă plăcere ca pe o sabie din Korasan, împodobită cu diamante.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Atunci am simțit cât de pustiu este palatul din Târgoviște, cu toți robii, cu toate bogățiile și cu toți armășarii ce'i am în grajduri; simțiĭ că lipsea cel mai scump lucru din lume, adecă o femee iubită, care se mă iubească și a cărei desăvârșire să se asemene cu aceea a îngerilor.

«Mi s'a părut Luxandro, că având această comoară neprețuită, într'adevăr voi fi cel mai d'întâiu din toată domnia mea, cel mai fericit și cel mai demn de dorit; iată pentru ce 'ți-am cerut mâna.

«Atârnă numai de tine de a schimba aceste locuri într'o grădină de trandafiri, și pentru aceasta nu trebue alt, de cât să mă iubești și să'mi spui că mă iubești.

«Luxandro, scoate-ți voalul ce'mi împedică fericirea; ridică'l cât mai repede... te rog, ascultă-mă».

«Cerul îmi este martor, răspunse Luxandra foarte mișcată, eŭ te iubesc din tot sufletul meŭ; n'am așteptat până a um spre a'ți dove li, pentru că precum aĭ văzut, din toți carĭ mi s'a prezentat, te-am ales cu toată voea mea fără a ține socoteală de toate rugăciunile și făgăduelile ce mi se făceaŭ.

«Acum însă simț că tremur, când mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

gândesc să'ţi spun, principe, că dacă m'aĭ iubit era numaĭ pentru frumuseţea mea; destul de trecătoare şi de care soarta poate dispune, a căreĭ perdere de sigur că te-ar face să fugĭ de mine, ce zic? poate că mĕ veĭ goni ca pe cea maĭ nedemnă roabă?»

Domnul o întrerupse.

«Nu, Luxandro, nicĭ odată. Dumnezeul cerului n'ar face o aşa faptă, sfărămând cea maĭ frumoasă lucrare a mâinilor sale.!»

«Dar dacă s'ar întâmpla una ca aceasta? adăogă Luxandra, care-şĭ aţinti asupra luĭ ochiĭ plinĭ de lacrămĭ.

«Chiar atuncĭ tot te voiŭ iubi, zise principele strîngênd'o în braţele sale.

«Jur, pe Maica Domnuluĭ, Mântuitorul nostru, crede-mĕ ce zic. Dar pentru ce să ne închipuim nenorocirĭ ce nu se pot întêmpla? Nu mĕ maĭ întîrzia. Iată, scumpa mea, noaptea înaintează şi lumînările încep a se stinge. Luxandro scoateţĭ vălul, căcĭ te iubesc!»

— Ingăduie-mĕ, principe, ca maĭ înainte să'mĭ fac rugăciunea înaintea icoaneĭ sfinteĭ Fecioare. Astă-zĭ maĭ mult ca tot-d'a-una, mĕ tem să nu'ĭ fi pĕcătuit, şi chiar dacă aşĭ muri acum...

Luxandra fără a sfîrşi îşĭ puse mâinile la pept şi îşĭ începu rugăciunea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

In această rugăciune a tinereĭ copile se afla atâta cucernicie, în cât domnul nu îndrăzni s'o turbure. El sta nemişcat lângă dênsa.

Fără voia luĭ o presimţire îl neliniştea, pentru care aştepta cu nerăbdare momentul dorit de a risipi aceste temerĭ.

Abea Luxandra îşĭ sfîrşi rugăciunea şi principele îĭ smulse repede vălul ce'ĭ acoperea plăcuta faţă...

Groază şi desnădĕjduire ! El dete un răcnet de spaimă privind înaintea luĭ o faţă pătrunsă de bube vindecate şi respingĕtoare la privire.

Pentru a se convinge că nu era o fantomă ce abuza de simţurile sale, trebui ca glasul încântător al Luxandreĭ se sboare pe veştejitele eĭ buze, spre a'l deştepta şi a'ĭ arăta realitatea.

Cu toate acestea, el credea că este amăgit,—că altă fiinţă luase locul Luxandreĭ. Pentru aceasta rĕmase mut de spaimă, fără ca lacrămile nenorociteĭ copile, care se tîra la genunchile luĭ, cu mâinile încleştate, să-ĭ poată potoli mânia.

El se avêntă spre sabia luĭ.

— Ertare, murmură Luxandra, milă pentru nenorocita care te iubeşte.

Acest cuvênt de iubire, într'o ast-fel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

de gură, îl aprinse și mai mult supărarea. El își avêntă sabia, d'asupra capului tinerei copile, și tulburarea lui era atât de mare, în cât nu putu rosti de cât aceste cuvinte :

— Veĭ muri, nenorocită ființă, care aĭ voit să mĕ amăgeștĭ!

— O știam foarte bine, Dumnezeul meŭ, rosti Luxandra cu un glas aproape stins, că el nu iubea altceva de cât acestă tristă frumusețe ce m'a condus la perderea corpuluĭ și a sufletuluĭ meŭ! Și eŭ, îl iubesc, veĭnic îl voiŭ iubi!

— Taĭ, strigă principele desperat, nu rosti acest cuvênt, vileană zidire, ci recomandă'ți sufletul lui Dzeŭ, dacă va mai voi să'l primească.

«Stăpîne, fiĭ milă de mine și amintește-ți cuvintele!»

— Nu, veĭ muri, de nu 'mĭ veĭ spune cine te-a povățuit să mĕ amăgești.

— Aĭ milă, amână'ți cel puțin până mâine rĕsbunarea. Ziua de mâine nu este atât de departe!

— Nu, veĭ muri, căcĭ aĭ voit să rîzĭ de amorul meŭ!

«Stăpîne nu'mĭ arunca atât de crude priviri și dacă dorești să am curagiul de a muri, spune'mi cel puțin, că mĕ-ierțĭ!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

— Aceĭ carĭ ascund adevĕrul, nu meritĕ ertare !

«Spune'mĭ, mărturisește'mĭ aci, pentru ce aĭ luat locul aceleia ce o alesesem să'mĭ fie soață ?

Sfîrșind aceste cuvinte, gospodarul apucă pe Luxandra și o aduse în fața icoaneĭ către care ea își întindea brațele.

— Voeștĭ a trăi ca să amăgeștĭ ! Aĭ tu suflet ? aĭ inimă pentru a trăi ? Viața uneĭ femeĭ fără suflet și fără inimă, nu poate naște acele iluziĭ ce îndeamnă pe bărbat la fapte marĭ.—O astfel de femee nu poate arăta calea idealuluĭ, ea nu poate fi oglinda libertățeĭ și a virtuțeĭ ! Nu trebue să trăeștĭ, tu care te asemeni bătrînilor stricațĭ, a căror viața este vătĕmătoare. Aĭ voit să rîzĭ de amorul meŭ,—de inima mea. La rîndul meŭ, voiŭ să'țĭ arăt cum îmĭ rĕsbun pe aceĭ carĭ vor să mĕ amăgească ! Dacă aĭ fi avut în suflet inocența și în inimă credința, mi-aĭ fi arătat adevĕrul pe dată ce aĭ fi sosit aci.»

Luxandra în fața acestor amenințărĭ începu a plînge cu glas tare. Atuncĭ pe neașteptate Scarlat și Pandele pătrunseră în camera nupțială, însoțițĭ de câțĭ-va ieniceriĭ.

— Scarlate, strigă cu durere princi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pele Mateiŭ smulgêndu'şĭ barba, poate fi vr'o ocară maĭ mare ca aceasta! Ia'ţĭ fata şi pleacă cu dênsa; pleacă, căcĭ aĭ îndrăznit cu ieniceriĭ tĕĭ să pătrunzĭ în camera mea, sĕ'mĭ violezĭ chiar palatul, după ce te-aĭ încercat să mĕ facĭ a crede că am lângă mine pe iubita mea. Iţĭ daŭ mireasa şi dota, mĕ leapăd de neamul tĕŭ după care nu am alergat. Priimesc maĭ bine duşmănia de cât prietenia ta cumpĕrată cu aşa preţ. Trebue însă să ştiĭ că nu m'aĭ amăgit precum aĭ dorit.

«Căsătoria mea cu Luxandra este nulă.

«Biserica, preotul care ne-a căsătorit, toate acestea eraŭ numaĭ o închipuire, aranjată după porunca mea, căcĭ o aplicare tainică îmĭ prevestea viclenia ta.

«Vezĭ foarte bine că n'aĭ putut rîde de mine; insultă pentru insultă; dar aceasta o va plăti scump unul din noĭ amêndoĭ, o înţelegĭ aceasta!»

«Am curagiul să zic în cursul zilelor mele:

«Voiŭ merge în luptă până la pragul morţeĭ.

«Viaţa o am strînsă la spatele meŭ, precum păstorul îşĭ poartă cortul.

«De moarte să aĭ frică tu, care în trecutul tĕŭ nu afli de cât amintirĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

triste ce'ţĭ striveşte sufletul, care în viitor nu vezĭ de cât spaimă şi groază, pentru că te sprijinĭ pe fiinţe carĭ sunt supuse morţeĭ, fără să'ţĭ puĭ speranţa în acela care s'aŭ sacrificat pentru fericirea oamenilor.

«Cât pentru mine, puţin îmĭ pasă de moarte ! Eŭ o doresc ca şi sfîntul *Pavel*, căcĭ numaĭ dênsa mĕ poate desleănţui de materia ce mĕ ţine legat pe acest pământ.

«Privirea ta nu póte vedea, urechile tale nu pot auzi, mintea ta nu poate pricepe ceea ce D-zeŭ păstrează acelor carĭ îl iubesc.

«Acel glas ceresc şi nemuritor cu care Divinitatea a înzestrat omul,—acel instinct divin *conştiinţa*,—ca doarme în sufletul tĕŭ sub mormanul viclenielor ce le-aĭ ţesut în tot cursul vieţeĭ ce D-zeŭ ţi-a dăruit.

«N'aĭ iubit adevĕrul, nicĭ aĭ crezut în adevĕr ; căcĭ de ar fi fost ast-fel, aĭ fi ştiut că numaĭ adevĕrul ne arată cele maĭ curate şi cele maĭ înalte ideĭ despre Divinitate,—el ne învaţă spre a'ĭ aduce laude demne de dênsul ; în morală adevĕrul este, care ne arată datoriile în orĭ ce condiţiunĭ ne-am afla ; în politică, adevĕrul face autoritatea justă şi cârmuiţiĭ supuşĭ, el scapă gu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vernele de relele aplicări ale mulțimei și mulțimea de tirania guvernelor rele.—Numai el singur este lumina sufletului, regula inimei noastre, izvorul adevăratelor plăceri, temelia speranțelor noaste, mângăerea durerilor noastre; numai dênsul face nemuritori pe acei cari i se devotează.

«Dacă ai fi luminat, de făclia adevărului, ai ști să prețuești lucrurile dupĕ adevăratul lor preț, nu te-ai lăsa să fii jucăria slăbiciunilor tale.»

— Principe Mateiu, răspunse favoritul sultanului cu un ton liniștit și nepăsător, care era în opunere cu aprinsa mânie a Domnului, astă-seară chiar mĕ voiŭ îndrepta către Constantinopol, unde voiŭ face să se hotărască validitatea căsătoriei tale prin patriarhul sfintei noastre biserici.

«In urmă poate că veĭ avea a regula oare-care socoteli cu vre-un trimis de al sublimei Porți».

— Știŭ că aĭ puterea să-mĭ taĭ capu, adăogă principele Valahiei, însă drumul este lung din Tîrgoviște până în Constantinopol, și nimenĭ dintre noĭ nu poate ști ceea ce soarta hotărăște.

— Pandele, întrerupse Scarlat, aĭ poruncit să se facă pregatirile pentru plecare?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Caiĭ sunt înhămaţĭ, rĕspunse acesta, şi oameniĭ noştri gata de plecare.

— Rĕmâĭ sănĕtos găzduitorule boer.

— Oaspetele meŭ. zise gospodarul luĭ Scarlat, regret că plecĭ supărat, a'şĭ fi dorit să fim prietenĭ, dar cu violenia nu mĕ pot împĕca

— Cred că te veĭ împăca, rĕspunse Scarlat, când veĭ priimi şreangul prin bostangiul seraiuluĭ.

Domnul îĭ întoarse spatele şi Scarlat plecă.

Zorile se iveaŭ, când Luxandra, însoţită de aĭ sĕĭ, se depărta de Tĕrgovişte.

Dupĕ o cale de douĕ zile, Scarlat trecu Dunărea pe la Zimnicea, mulţumind luĭ Dumnezeŭ că a pus piciorul pe pământul Sultanuluĭ.

In calea sa spre Constantinopol, căzênd greŭ bolnav, muri la Andrianopol.

După care Pandele luă cârma caravaneĭ şi se îndreptă către Constantinopol.

Fiind că vorbirăm de Adrianopol, cred că este util a zice câte-va cuvinte în privinţa acestuĭ oraş :

Andrianopolul,saŭ pe turceşte *Ederne,* este situat parte pe un deal şi parte pe ţĕrmiĭ rîuluĭ *Tundja,* lângă unirea sa cu rîul *Mariţa.* Acest oraş este pri-

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vit ca o a doua capitală a imperiului, sultanii au stat într'însul de la 1366 până în 1453, epocă în care și-au strămutat capitala în Constantinopol.

Printre clădirile cele mai însemnate cu cari se împodobește a doua capitală a imperiului Otoman, mai întîiu trebue se numim *moscheea lui Selim II,* privită ca cel mai strălucit templu ce s'a înălțat islamismului.

Se zice că marele său turn, sprijinit prin coloane de porfir, este cu două picioare mai înalt de cât acela al Sf. Sofia din Constantinopol; pentru a ajunge la galeria superioară a celor patru minărete ale sale, trebue să urci 380 de trepte, de unde se poate vedea cea mai frumoasă priveliște.

După aceasta vine moscheea sultanului *Baiazet II,* împodobită de o cupolă frumoasă și de două minarete; aceea a sultanului Murad II, numită de asemeni *Uc-Serfeli.* Urmează însă să menționăm o clădire de un alt neam ce vine imediat după moscheea lui Selim II; aceasta este bazarul lui Ali Pașa, care este dintre cele mai frumoase din lume.

Nu trebue să trecem cu vederea și *Eski-Serai,* sau vechiul palat al sultanilor, zidit afară din oraș, pe țărmil

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

rîuluĭ Tundja ; de mult timp părăsit.

Maĭ trebue să facem menţiune şi de frumosul canal ce aduce apă în oraş, podul de peste Tundja, zidurile şi porţile de construcţie romană, maĭ multe inscripţiĭ descoperite acum câţi-va anĭ într'un trunchiŭ de statue colosală de aproape 12 picioare de înălţime, care după zisa poporuluĭ, ar fi reprezentat pe imperatorele Adrian.

Andrianopolul este scaunul unuĭ mare molah, a unuĭ episcop ortodox şi are maĭ multe scoale superioare turceştĭ; se maĭ deosebeşte asemenĭ prin industria sa, din care cele maĭ principale articole sunt stofele sale de mătase, de lînă şi de bumbac, boeangeriele, distilericle de esenţă, şi de unt de trandafir, tăbăcăriile de pieĭ de marochin şi fabricele de covoare ; aceste articole formează cu productele îmbielşugatuluĭ sĕŭ teritoriŭ cel maĭ înfloritor comerciŭ, a căruĭ schelă principală este portul de Enos.

Din vremea în care turciĭ aŭ intrat în Andrianopol, acest oraş n'a vĕzut fălfăind asupra luĭ stindardul creştin. In anul 1829 a fost cât-va timp ocupat de către ruşĭ.

Istoricul *Vanel,* în scrierea sa : *Istoria generală a Turcilor,* în volumul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

III, pag. 77, vorbind de Selim II, zice;

«Selim era atunci în Andrianopol, cea mai însemnată întărire a Imperiului Otoman după capitală, Cairul era al treilea.

«Obicinuita locuință a Curței, făcu să fie foarte populat.

«Adrian, fondatorul său, 'i-a dat numele lui, și se vede într'o depărtare oare-care de acest oraș, renumitul pod ce Mustafa a clădit pe rîul Mariţa, pentru înlesnirea călătorilor și a pelerinilor, compus din 22 de arcuri de peatră cioplită, lung de 640 de picioare, și larg de 20.

«Aci în anul 1571, Sultanul aflând înfrîngerea armatei sale și perderea corăbiilor și a celor mai bune trupe ale sale, fu atât de trist în cât mai multe zile nu primi pe nimeni să se apropie de dênsul și refuză să mănânce.

«La sosirea lui Uluzzali se mai mângâie puțin, pentru că în relaţia ce acesta îi dădu în privinţa acestei lupte, îi ascunse oare-cum isbânda creștinilor și îl îndemnă să rabde până la a doua luptă.

«Selim îl făcu pașă al marinei și îi dete mari făgăduieli dacă în lupta următoare va repara perderile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Toată lumea credea că principiĭ creştinaĭ vor şti să profite de această isbândă; dar nicĭ autoritatea Papeĭ, nicĭ îndemnurile senatuluĭ Veneţieĭ, nu putură îndupleca pe imperatorele Austrieĭ să se strice cu turcii.

«Regele Franciei se arătă foarte încântat de această isbândă, el primi foarte bine pe ambasadorul Republicei, şi porunci să se oficieze un *Te-Deum* în catedrala de la Notre Dame, însă nu priimi să intre în ligă, din pricina nelinişteĭ ce se afla în ţara sa.

«Regele Portugaliei la care veneţianiĭ trimisese pe Antonie Tiepolo, arătă că va lua parte la isbânda armatelor creştine, dar pentru moment se află încurcat într'un războiu cu Brazilia.

«Ambasadorele îi puse în vedere că va câştiga mai mult într'un resbel cu Turcia de cât ar câştiga într'o ţară aşa de depărtată.

«Acest principe păru că primeşte, şi trimise în această p ivinţă pe unul din ofiţeriĭ sĕi în Persia, spre a îndupleca pe Tachmas a uni şi oştirea sa contra duşmanuluĭ comun; însă Persul nu primi, aşa ca şi Polonii, cu toate că Turciĭ călcase şi jefuise Prusia, Podolia şi Rusia, după moartea regeluĭ polon Sigismund.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Adevĕrul este că polonii în acea vreme aşteptaŭ un ceauş din Constantinopol, pentru a încheea pacea cu Poarta ce făcuse această călcare, din pricină că ajutase pe Voevodul Valahiei în revolta sa.

«In fine nu se găsi nici un principe creştin care să voiască de a intra în ligă, şi să se folosească de mijloacele ce Dumnezeŭ le trimisase spre a birui pe turcĭ, etc.»

Să ne întoarcem acum la Pandele, la acest fanariot ipocrit, care, prefăcêndu-se că slujeşte interesele lui Basile Lupu, stăpînul sĕŭ, el se ocupa de patima ce'i învăpăiase inima, dorind cu orĭ ce preţ de a se căsători cu Luxandra.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

VI

Călătoria Luxandreĭ cu Pandele.— Hotărîrea lor de a se căsători. — Destăinuirea luĭ Pandele.

Aci pe acest pămînt se află mulțĭ fericițĭ și mulțĭ nenorocițĭ; când însă ne-am permite să formăm un catalog în care se înscrim numĕrul fericiților, teamă 'mĭ este că acest catalog va avea albă chiar prima filă.

Și știțĭ de ce aceasta? Eĭ bine! numaĭ că pe acest pămînt, lăcaș al durereĭ și al suferinței, din pricina celor rĕĭ, adesea și ceĭ maĭ luminațĭ oameni uită de a vedea, de a cugeta și de a crede, că: adevĕrata doctrină, adevĕratul drapel al omuluĭ pe acest pămînt, nu poate fi alt de cât numaĭ adevĕrul. Eĭ ni s'a probat de acea filosofie ce este peatât de solidă pe cât e de generoasă și care începînd de la *Socrat* și *Platon, Evangelia* a rĕspîndit'o în lume. *Descartes* asemenĭ a arătat'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sub severele forme ale genului modern; aşa că în secolul al XVII-lea, a fost una din gloriele şi tăriele Franţei, ce s'a perdut cu timpii măriréi învăţaţilor din secolul a XVIII-lea şi care a început a se renaşte în oare-care suflete, sub inspiraţia unor bărbaţi ca Royer-Collard, Chateaubriend şi alţii, cari aŭ strămutat'o în literatură şi artă, unde a început a'şi da ródele sale bine făcătoare.

Cu drept cuvênt dar, acestei învăţături i se poate da numele de ca e fericiréi, numaĭ pentru că care-terul séŭ este de a desvolta simţimêntele spiritului şi de a tinde prin toate mijloacele recunoscute de judecată, a înălţa şi a mări omul.

Ea ne învaţă spiritualitatea sufletului, libertatea şi responsabilitatea faptelor omeneşti, datoria morală, virtutea desinteresată, demnitatea justiţiei, frumuseţea milostivirei; şi dincolo de marginile acestei lumi, ne arată un Dumnezeŭ, autor şi chip al omenirei, care, după ce a creat pe om pentru un scop înalt, nu l'a părăsit în dezvoltarea tainică a destinatei sale.

Această filosofie este aliata naturală a tuturor faptelor mari.

Ea sprijină simţimêntul religios; ea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ajută adevărata artă; ea este reazămul dreptului; ea înfruntă demagogia și tirania; ea învață pe toți oamenii de a se respecta și de a se iubi, și ea conduce, încetul cu încetul, societățile omenești către adevărata republică, spre acest vis al sufletelor mărinimoase, ce mai poate realiza în zilele noastre monarhia constituțională.

Știut este că, ori ce secol la sfîrșitul său, împrumută secolului viitor filosofia sa. Cu toate acestea, urmează a mai ști, că omul ca ființă inteligentă și liberă, nu este născut numai spre a continua pe acei cari s'au dus, ci și spre a mări lucrarea lor și spre a'și o însuși.

Moștenirea bătrînilor noștri, de sigur că n'o putem primi de cât numai sub beneficiul de inventariu.

Așa dar, prima noastră datorie este de a ne da socoteală, mai întâiu, de faptele secolului al cărui urmași suntem.

Aceasta numai pentru a ne conforma în totul legilor naturale, adecă firei lucrurilor.

Numai pentru că Pandele nu se conforma acestor legi, el semăna nenorocirea în calea sa, atât pentru dênsul, cât și pentru acei cu cari se punea în contact.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

El era în totul asemenător cu acei politici, al căror crez în politică, este acela pe care Volter l'a descris în următorii termeni:

«Fiică a interesului și a ambițiunei, din care se născu frauda și amăgirea; acest monstru ingenios, bogat în vicleșuguri, încărcat de grijî, ce se arată simplu și liniștit, numai pentru că știe să'și însușiască glasul adevĕrului, etc.»

Indată ce Pandele se vĕzu scăpat de Scarlat, și simți că de acum înainte Luxandra n'are alt protector de cât numai pe dênsul; fără a se gândi la urmările nesăbuitului lui plan, el se însărcină, numai pentru a'și apropia afecțiunea inocentei copile, să reclame Sultanului Murad, drepturile femeei, al cărui apărător se prefăcea că este.

El, cu toată adânca lui diplomație, nu prevĕzuse că favoarea suveranilor este schimbătoare ca și inima femeelor.

Întêmplarea făcuse ca în scurta lipsă a lui Scarlat, Murad să'și uite favoritul, al cărui loc îl luase un alt lingușitor.

Pentru aceasta în urma plângerii ce'i făcu, trebui să se mulțumească de a o vedea, luându'și cursul obicinuit, așa precum se urmează în lumea civilizată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Alergă o lună, plăti taxele fiscului, se rugă judecătorilor și abia obținu o hotărîre ce'ș declina competința.

In această vreme, Luxandra hotărîtă de a părăsi Constantinopolul, închiriase o corabie care să'ĭ transporte averea în Italia, unde dorea de a intra într'o monastire. Dintre toate cunoștințele tatălui său, numaĭ Pandele, fu acela care se devotă acestuĭ exil.

Drăgăstoasa luĭ legătură, răbdătoarea luĭ stăruință în nenorocirile Luxandreĭ, părea că crește din zi în zi.

Acum figura luĭ înflorise și un zimbet nevĕzut până atuncĭ sbura pe uscatele luĭ buze.

Nu'ș maĭ lăsa ca maĭ 'nainte privirile în jos, ci și le ridica în sus ca și când ar fi voit să mulțumească cerului de bucuria ce o simția în inima luĭ; aceasta numaĭ pentru că găsise un suflet care se înțeleagă pe al sĕu; cu alte cuvinte că, Pandele nu maĭ era izolat în viața sa, de oare-ce fatalitatea îĭ dăruise o tovarășe.

Această frumuseță care făcuse desnădejduirea amoruluĭ sĕu, sburase spre a nu se maĭ întoarce, și de atuncĭ èl se asigurase că, nimenĭ nu'ĭ va maĭ disputa posesiunea acesteĭ femeĭ.

El știa că frumosul, de și este plăcut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi căutat de toţi, la femeĭ nu se cunoaşte în prima vedere, de nu este zugrăvit pe faţa lor.

Puţin îĭ păsa lui de frumuseţea feţeĭ, el nu se interesa de cât numaĭ de aceea a sufletuluĭ; ceea ce o aflase la Luxandra.

La acest cămin se adăpa şi se hrănea imaginaţia lui.

Intre altele îĭ trebuia simţimêntul, iubirea frumosuluĭ, maĭ cu seamă a frumosuluĭ moral; cu alte cuvinte, îĭ trebuia acea mare inimă de unde a eşit cuvêntul bêtrênuluĭ *Oraciĭ*, destul de cunoscut artiştilor.

Inchipuirea, simţimântul şi raţiunea, înlănţuise inima lui Pandele de Luxandra, făcuse din ea idealul luĭ.

Precum în sufletul mareluĭ artist *Phidias*, se afla un tip desăvîrşit al frumuseţeĭ, când îşĭ lucra statuele sale, tot aşa şi în adâncul sufletuluĭ lui Pandele, se afla un ideal al frumuseţeĭ de odinioară a Luxandreĭ. Rămăsese aceea ce dă viaţă imaginaţieĭ, *ilusiunea*.

Aşa precum în orĭ-ce inimă se află ilusiunile tinereţeĭ, ce însoţesc până la mormênt pe omul gârbovit de anĭ, tot aşa în inima lui Pandele, eraŭ neadormite ilusiele acesteĭ frumuseţĭ, sfără-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mate prin funesta lui măestrie.

Din partea sa, Luxandra, înțelesese că nu'i mai rămâneau deschise de cât numai frumoasele șesuri ale vieței ideale, precum că și pentru aceasta, inima lui Pandele era rămășița culcușului unde mai putea domni ca o suverană.

Pământul pe care'l părăsi în primul entusiasm al durerei sale, i se păru, fără îndoială, preferabil cerului pe care la început îl alesese drept loc al exilului său, căci, desbarcând în Italia, voi să se oprească pe încântătorii țărmi ai regatului din Neapol, mai înainte de a se duce la Roma, unde hotărise de a se călugări.

Acolo, într'una din zile, Luxandra și Pandele, se urcară împreună pe piscul de praf și cenușă, ce domina Vezuvul și se opriră în vîrful craterului spre a privi măreața natură ce se desfășura sub picioarele lor.

Soarele lumina strălucitor, povărnit spre golf, ca un soț de curând căsătorit, care'și privește dormind juna soață.

Curenți ușori de aer răspîndeau în spațiu aromele răpite din sînul florilor, așa că visurile iubirei păreau că sboară d'asupra creațiunei privelegiate, în cât te făceau se simți că trăești.

Luxandra înrăpăiată prin cuvîntările

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

și înaltele cugetări ale amicului seu, îi mărturisi în avêntul simțimintelor sale, că isbutise de a o face să'și uite fericirea perdută.

Ea mulțumea cerului că i a deschis o nouă viață, lipsind'o de frumusețea ce o disprețuia, acum când o cumpănea cu nouile sale plăceri.

Pandele, amețit de iubire, îi mărturisea, că de mult timp îi jertfise toată viața lui și Luxandra îi răspundea că, se leapădă de a căuta într'altă parte fericirea.

După aceasta se coborîră în plaiu ținêndu-se de mână, fără a rosti un cuvênt; zimbind numai tinerilor sătence ce treceau cu amorezii lor oacheși, ca și când le-ar fi zis, cu un aer biruitor: «Și noi, asemeni suntem duoi.»

Cum se întoarseră în Neapoi, Luxandra mai întêiu propuse lui Pandele de a se căsători cu dênsul, spre a întări legătura în care își renăscuse sufletele. În ajunul ziței hotărite pentru cununie, Luxandra, zise lui Pandele:

— Amicul meu, cerul este foate limpede în aseastă dimineață, golful trebue să fie foarte frumos, privit din înălțimea Vezuvului.

Pandele zimbi Luxandrei și își luară drumul spre munte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Când ajunseră în vîrf, se așezară pe nisipul căldicel, ca și întêia oară, și desfătându-se de întipăririle naturei, Luxandra arunca, jucându-se, petricele în fundul craterului.

— Amica mea, îi zice Pandele, dacă ar fi vorba să'mi aleg moartea, a'și dori să fiu aruncat pe o ast-fel de zi frumoasă în crater, ca și aceste petricele.

Apoi uitându'și această nebunie, vorbiră despre arte și poezie; după care își întoarse convorbirea către actuala lor fericire, rîzând de părerile lor de odinioară.

Pandele care era destul de vesel, când Luxandra îl asculta narându'i câte o poveste, plătită la sfârșit cu o sărutare din parte'i; de astă dată sfîrși, prin a'i povesti istoria negustorului avar din Bagdat.

El începu ast-fel:

«Karasan, negustor din Bagdat, era cunoscut în tot Orientul prin deosebita lui avariție și prin însemnatele lui bogății.

«Origina lui era atât de obscură precum este scânteia cremenei când o isbești cu amnarul; însă, printr'o muncă aspră și printr'o neclintită statornicie își mărise averea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Cât timp fusese sĕrac trecea ca darnic; dar cu cât se îmbogăţise, cu atât se făcuse mai strîns la mână.

«Adăpat în credinţa, că face bine dând banii cu dobândă mare, se credea foarte fericit.

«Vremea însă, ce şi aruncă pulberea zăpezei sale pe capul omului, îl strângea din ce în ce inima la suferinţele altuia.

«Uşa lui nici o dată nu se deschidea vr'unui strĕin, nici mâna lui nu ajuta pe cel sĕrac.

«Această asprime a lui, îl făcea câte odată, să se teamă de rĕsbunarea divină.

«Pentru aceasta, nu neglija nici o dată, în orele destinate rugăciunei, de a'şi îndeplini datoria către Divinitate.

«In trei rânduri călătorise la templul şi la mormântul lui Mohamet, numai în scopul de a i se erta păcatele.

«Mila, însoţită de iubirea aproapelui, — atrage stima şi iubirea; dar ipocrizia, care, prin amăgitoare înfăţişări, caută a dezarma blestemele apăsaţilor şi imputările conştiinţei, deşteaptă mânia şi disprețul.

«Aceasta se întâmplă şi avarului Karasan, când după ce cerceta cu cea mai mare îngrijire toate colţurile casei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sale, și își închidea ușa cu două rânduri de zăvoare și lacăte, pleca la moschee, toată lumea îl privea cu dispreț, nici un sărac nu se apropia de el spre a'i cere milă, și cu toate că era destul de cunoscut în oraș, nimeni nu'l saluta.

«După ce mult timp trăi astfel, într'una din zile, pe neașteptate, se auzi publicându-se prin pristavi pușii de dânsul, că în mijlocul orașului, s'a clădit prin stăruința lui o casă mare, pentru hrana săracilor, și locuința străinilor.

«Poporul alergă în gloată spre curtea casei sale, unde cu mirare îl văzu împărțind hrană și îmbrăcăminte celor lipsiți.

«El își arunca priviri pline de milă asupra lipsei lor, și înflăcărarea binefacerei strălucea pe fața sa.

«Fieșt care era uimit de această minunată schimbare, și veselul murmur al nenumăratei mulțimi, asemănător furtunei ce se apropie vijiind, sfârși prin a isbucni în strigăte de bucurie.

«Această exploziune de recunoștință mișcând atât de mult pe Karasan, făcu semn poporului să'l asculte : zgomotul se liniști, toată lumea fu cu băgare de seamă și el vorbi astfel :

«Mărire Veciniculuĭ Părinte, care clea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tână munții, Prea puternicul și milostivul Dumnezeu!

«El a ales somnul ca vestitor al poruncilor sale, și m'a înștiințat în noaptea trecută, pentru a'mi lumina sufletul printr'o vedenie.

«Mă aflam singur în haremul meu, ocupat, la slaba lumină a unei lampe, socotind câștigurile negustoriei mele: atunci fără veste căzui într'un somn adênc, și iată că se întinse asupra mea mâna aceluia care locuește în al treilea cer.

«Am văzut pe îngerul morței îndreptându-se spre mine întocmai ca o săgeată de foc, care mă isbi mai înainte ca rugăciunile mele să'i poată dezarma brațul.

«Atunci d'odată m'am văzut răpit în aer pe aripile vijeliei.

«Pământul mi se arăta ca o minge și stelele străluceau de o lumină ce întuneca pe aceea a soarelui.

«Porțile raiului se deschise înaintea mea și fui acoperit de o lumină ce întrecea firea muritoarei mele priviri.

«O putere nevăzută mă îmbrânci către Tronul a Tot Puternicul, unde urma să'mi aud înalta hotărîre: timpul încercărilor se curmase; nici un păcat al vieței nu'l mai puteam șterge, nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

o faptă bună nu mai puteam adăoga; soarta mea era hotărîtă și nimic n'o mai putea schimba.

«Desperat cu totul de această cugetare, stăteam nemișcat, uimit de grijă și de spaimă.

«Atunci din sînul luminei ce mă înconjura se auzi un glas:

«Karasan, cucernicia ta a fost respinsă, căci era făcută numai prin interes.

«Tu n'ai mulțumit nici Celui de darurile ce'ți da, nici ai făcut vr'o bine-facere fraților tăi.

«Cusururile și prostiele lor nu le poți aduce ca scuze, fără a păcătui înaintea bunătății cerești.

«Soarele nu strălucește pentru toți? Norii nu'și varsă ploile lor asupra păcătoșilor ca și asupra celor drepți? Învietoarea suflare a primăverei nu dă oare viață tuturor făpturilor? Toamna nu'și varsă comorile sale asupra nesimțitorilor ca și a înțelepților?

«Cugetă Karasan, că tu 'ți ai închis inima la glasul suferindului și că 'ți-ai adunat comorile cu ghiare de fer.

«Ai trăit numai pentru tine singur!

«Ei bine! In viitor despărțit de lumina cerurilor și de priveliștea făpturilor, veĭ petrece veacurile într'o tristă singurătate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

«Tăcerea va prelungi domoalele ore ale eternității și întunecimele vor mări groazele desnădejduirei tale.

«In acel moment fui înhățat și răpit de un vîrtej nevăzut, ce mă ridică printre nenumăratele globuri ce treceră în fața mea cu repezeciunea fulgerului.

«Mă apropiai de hotarele zidirei; privirile mele erau ațintate, neclintite pe întunecimea nemărginutului spaciu, al cărui întins gol se deschidea înaintea lor; abis îspăimântător, unde domnea eternitatea tăcerei, a singurătățeĭ și a nopței.

«In fața acesteĭ priveliști simțiĭ o nespusă spaimă, și din adâncul inimeĭ mele se ridică un adânc suspin: Vaĭ! pentru ce nu sunt aruncat pentru totd'a-una în închisoarea celor-l'alți condamnați! suspinele lor îmĭ ar fi îndulcit durerile, și mistuitoarea flacăre m'ar fi mângâiat prin lumina sa. De ce nu sunt gonit într'o cometă, ce după 1000 anĭ de lipsă, se întoarce în plaiurile pline de viață și de lumină.

«Speranța celeĭ mai depărtate întoarceri 'mi-ar fi lucit în lungul interval al reculuĭ întuneric și mulțumită acesteĭ schimbări, timpul ar fi luat locul eternității.

Ast-fel gândindu-mă, perdui din ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

dere cea din urmă stea, lumina ei slăbindă sfîrși prin a se perde într'o adâncă noapte.

«Spaima desnădejduirei mele creștea din moment în moment, ori-ce minut mĕ tîra în spaciŭ mult mai departe de cea din urmă lume locuită.

«In fața mea se deschidea un abiz fără sfîrșit, un abiz de întunecimi; trebŭia să înaintez, singur din ce în ce mai mult.

«Atunci îmi întinsei brațele către plaiurile zidirei cu un ast fel de simțimânt de spaimă și de părere de rĕŭ în cât mĕ deșteptaiŭ.

«Această vedenie cerească, urmă dîmsul cu un glas mai dulce, îmi arĕta ce dar precios este pentru noi ființa ce ea parte la trebuințele noastre; această aprinsă sete a mângâerei îmi arată prețul unui suflet bine-făcĕtor.

«Cucernicia 'mi-a încălzit inima, ea s'a deschis pentru bine-facerĭ, și arde de dorința de a împărtăși sprijinul sĕŭ tutulor acelora pe carĭ cel Veșnic, atât de strâns 'i-a unit între dênșiĭ, numai în scopul de a face să se nască din strînsa lor unire pacea și fericirea tutulor.

«Intr'adevĕr, ce scumpă mângâere n'ar fi fost pentru mine, într'această

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tristă singurătate tovărășia unuĭ sĕrman pe care 'l îmbrânceam fără milă de la pragul caseĭ mele.

«Aurul tutulor rîurilor, diamantele tutulor munților, cu câtă voință nu le a'șĭ fi dat numaĭ spre a mă bucura de vederea sa!»

«Sfârșind aceste cuvinte, Karasan tăcu și 'șĭ înălță spre cer privirele în carĭ se zugrăveaŭ recunoștința și cucernicia.

«Mulțimea care'l asculta, păru că se deșteaptă dintr'un înspăimântător somn, iar califul căruia 'ĭ se povesti această întâmplare, porunci secretarilor sĕĭ spre a o scrie în analele imperiuluĭ pentru a sluji de învĕțătură urmașilor.

«Precum aĭ vĕzut din această poveste, scumpa mea Luxandro, în ordinea Providenței, bogatul este un angel al păceĭ și al mângăereĭ pus între Dumnezeŭ și oamenĭ, spre a îndeplini împărtășirea bunurilor pământuluĭ: el este trămisul cerului și un fel de apostol al Providenței, dator de a o arăta acelor carĭ n'o cunosc, de a o apăra în fața acelor carĭ îĭ cârtesc.

«El este întocmaĭ ca soarele zileĭ al cărui mers luminos arată privirelor mărirea autoruluĭ luĭ; prin bine-facerile sale, bogatul, vorbește inimelor acelor pe carĭ 'ĭ ajută și le arată înțelepciu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nea și bunătatea divină; și după cum el este, avar saŭ milostiv, simțitor saŭ nesimțitor, ajunge a fi pentru oamenĭ un object, orĭ de spaimă orĭ de mângăere: un Dumnezeŭ, dacă este binefăcĕtor, un monstru, dacă este barbar.

„Bogaților nemilostivĭ sunt lepra omenirel, precum sunt și sĕracĭĭ leneșĭ.“

Luxandra ascultând aceste povești, mulțumea cerului că 'ĭ a răpit minunata eĭ frumusețe pe care ar refuza-o în aceste momente, chiar dacă îngerĭĭ ar ruga-o s'o maĭ priimească.

Pandele asculta în tăcere voĭoșia eĭ, și sta gânditor ca și când s'ar fi afundat într'un vis

Luxandra dori să cunoască taĭnica lui cugetare, despre care îl întrebă.

— Trebue să'țĭ mărturisesc o greșală, zise Pandele, un păcat pe care nu pot de a 'ți-l ascunde.

— Se fiĭ sigur, amicul meŭ, că'țĭ este ertat maĭ înainte de a te asculta, răspunse Luxandra, privind cu melancolie o floare de curênd ruptă, ce o ținea în mână.

— Este maĭ mult de cât un păcat Luxandro, este o crimă, pe care nu'mĭ o pot erta de cât numaĭ atuncĭ când, tu mĕ veĭ erta.

Ascultă-mĕ și cugetă că, de la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tine aştept viaţa sau moartea.

«După Dumnezeŭ, tu'mĭ eştĭ cel d'ântêiŭ judecătoru.

«Aĭ să te hotărăştĭ asupra mea.

«M'aĭ auzit adesea orĭ blăstĕmând cerul înaintea neaşteptateĭ fericirĭ ce ne-a unit.

«Din prima zi, de când suntem împreună, n'am maĭ zis nimic, deşi adesea mĕ întrebaĭ pentru ce nu mulţumeam Providenţeĭ, care, ne dărueşte toate bunurile acesteĭ lumĭ; pentru ce şi eŭ nu mĕ rog ca şi tine, îmĭ ziceaĭ când tu îţĭ făceaĭ rugăciunea.

«Sufletul tĕŭ curat şi nepătat, Luxandro, crede, că atunci când nenorocirea înceteză de a ne lovi, este numaĭ că divinitatea are milă de suferinţele noastre.

«Te costă, ştiŭ bine, când te voiŭ face de a părăsi această închipuire mângâĕtoare.

«Când te veĭ gândi maĭ bine, şi cu maĭ multă judecată, nu mĕ îndoesc că te veĭ convinge, că nimenĭ nu poate fi fericit fără ştiinţa de a'şĭ căuta fericirea. Eĭ! numaĭ prin ştiinţa mea, am putut fi fericit. Gândeşte-te bine şi vezĭ. că în orĭ-ce bun pământesc, veĭ găsi urmele măineĭ omeneştĭ. Află că, adesea fericirea unuia nu se naşte de cât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în paguba altuia.»

Această schiloadă ființă, în sufletul căruia, binele, adevĕrul și frumosul nu se putea oglindi, se încerca să introducă în candidul suflet al tinereĭ fete, necredința și egoismul întipărit în infernala luĭ cugetare.

Vaĭ ! Câțĭ sunt pe acest pământ, al căror suflet se află înfășurat în neagra haină a egoismuluĭ. Nenorocire când ast-fel de oameniĭ ajung de a fi fi crezuțĭ de ceĭ marĭ, așa precum Pandele, era crezut de Basile Lupu, antogonistul luĭ Mateiŭ Basarab ; eĭ reușesc a face, ca însușĭ între popoare de acelașĭ neam și sânge se nască fratruciderea, așa precum se urma sub domnia acestor principĭ în poporul ce avea acelașĭ interes pentru existența sa.

Numaĭ pentru că Basile Lupu avu un ast-fel de sfătuitor, citim astă-zĭ în istorie, paginĭ carĭ ne sfîșie inima de durere, când ne arată lupta între fraț, prin următoarele cuvinte :

«Gospodarul Moldoveĭ se căsătorise cu o circasiană de o deosebită frumuseță.

«In acea vreme, domnia în Valahia, Mateiŭ : acesta era un principe plin de zel pentru religia creștină, și foarte iu bit de supușĭ sĕĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Lupul, Domnul Moldovei, vĕzênd că se putea dobîndi prin bani ori-ce ar fi voit în Constantinopol, își puse în cap de a uni aceste două principate și de a face să intre acela al Valahiei în casa sa.

«El oferi caimacanului 500.000 de taleri și creșterea tributului anual, dacă ar putea dobêndi pentru fiul sĕŭ investitura acestui Principat.

«Caimacanul înduplecând pe marele-vizir, trimise să aresteze în casa sa pe consulul Valahiei, spre a'l împedica de a cunoaște această intrigă și de a nu vesti pe Mateiŭ stăpânul sĕŭ.

«După aceasta trimise curieri regelui Poloniei și prințului Transilvaniei, spre a'i ruga de a nu veni în ajutorul Domnului Valahiei, în cazul în care ar refuza de a se supune sublimei Porți.

«In urmă porunci lui Mateiŭ de a lăsa cârma Principatului, și pentru a'l înduplecă de a nu se împotrivi, îi puse în vedere că sultanul 'i-a făcut o mare concesie lăsându'l să domnească 7 ani, iar nu 3 precum aŭ fost alți domnitori.

«Timpul nu era comod spre a începe un rezbel, pentru că era tocmai în toiul unei erni grele; cu toate acestea, Caimacanul arătă Sultanului că ar fi mai lesne de a constrînge pe Mateiŭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

în timpul ernei de cât în acela al verei, pentru că în vremea căldurilor valahii se ascund în păduri unde este greu de a-i lovi.

«Murad, convins de aceste părerĭ, porunci caimacanului să facă ori-ce va crede de cuviinţă, şi din partea lui, Caimacanul cu bucurie se însărcină de fericita întâmplare a acestei întreprinderi, gândindu-se mai mult la câştigurile de faţă, de cât la pericolile viitore.

«In Constantinopol, nimic nu este mai periculos de cât de a da sfaturi pentru vr'o întreprindere, căci în cazul neisbutirei, cu greu îţi poţi apăra capul.

«Mateiu, care n'avea copii, se hotărî de a'şi pune viaţa în primejdie pentru a'şi păstra tronul; însă înainte de a se încăera, el trimise Porţei un curier pentru a propune tributul ce Lupul voia se dea.

«Caimacanul care părtinea pe Basile, împedică primirea propunerei lui Mateiu şi trimise oştire lui Lupu sub ordinile Selictarului Înălţimei Sale.

«Mateiu se pregăti de apărare, el ridică oştire şi lovi pe moldoveni şi pe turci; după ce făcu un mare măcel, luă muniţiile şi tunurile lagărilor.

«Insă'şi Selictarul abia putu scăpa prin fugă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Caimacanul se vĕzu foarte încurcat, când află această ştire tristă.

«El se temea de a o spune Sultanului, aşa că o ascunse vr'o câte-va zile; dar în cele din urmă, ea fu destăinuită sultanului de către Capudan Paşa, care fu foarte mulţumit de această întâmplare prin care putea pune mâna pe locul Caimacanului.

«El însoţi povestirea acestei ştirĭ cu toate amănuntele ce ar fi putut face ca sultanul să se mânie.

«El îĭ arătă cât de mult, prin această întâmplare, renumele sĕŭ s'a clătinat, pentru care se cade de a'şĭ rĕsbuna pe prinţul Valahieĭ, orĭ de a pedepsi pe Caimacan.

«Precum mijlocul din urmă era celu maĭ uşor, Murad porunci de a se aresta îndată Caimacannl şi să fie dus în castelul de la şapte turnurĭ, unde îl şi spînzură în noaptea următoare.

«Toată averea luĭ fu sechestrată, şi se află în casa luĭ, cincĭ sute miĭ de icosarĭ, în banĭ numerar, şi douĕ sute de miĭ în diamante, ce se aduse în seraiul Sultanului.

«Acest Caimacan era unul din ceĭ maĭ destoinicĭ miniştri aĭ imperiului Otoman, şi el făcuse marĭ serviciurĭ Statuluĭ; însă la Turcĭ, bine-facerile lesne

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se uită și nu se eartă nicĭ o greșală.

«Mânia luĭ Murad, liniștindu-se prin această jertfă, Mateiŭ lesne se împăcă, și fu întărit în scaunul domnieĭ sale, etc.»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

TITLUL VII

Confesiunea lui Pandele. — Luxandra îl îmbrâncește în craterul vulcanului.— Neapolul și împrejmuirile lui.

In privința acestui principe, iată ce întâlnim scris în cartea d-lui D. Chebapci, *Istoria Critică a Românilor :*

«Să revenim la Mateiu Vodă, acest om iubitor al păcei se dădu la reforme pe care le credea necesare țărei sale, el însă a fost dese ori întrerupt de către vecinii sĕi; Vasile Lupu, om schimbăcios, lacom, îngânfat, aŭ tulburat în mai multe rînduri lucrarea Domnului Valahiei, ce știa că unei țĕri îi trebuește pace, repaos, în urma atâtor lupte, intrigi și răsturnări; el vroea să scape de greci, să introducă ordinea și disciplina în armată, să asculte cu bună voință plîngerile supușilor sĕi, se dea dreptate aceluia căruia i se cuvinea.

«Vasile Lupu, cum am zis, 'i-a în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

călcat în mai multe rînduri țara.

«Mateiu însă l'a alungat până peste hotare de mai multe ori; în sfîrsit văzênd că nu poate nici într'un chip să astîmpere pe Lupu, el se înțelese cu Giorgiu Racotă și cu un boer moldovean, credincios al lui Vasile Voevod, spre a'l scoate din scaunul domniei.

«Acest plan n'au isbutit, căci când oștile muntenești apucară să intre în Iași spre a prinde pe domnitor, acela se retrăsese din capitală și macar că se proclamase un altul de domn, Vasile Lupu s'a întors cu ajutorul cazacilor de au alungat pe acel usurpător de domnie.

«Mateiu Vodă a fost năcăjit și de turci; aceștia văzênd într'însul un bărbat vrednic, un domn înțelept, un bun cârmuitor, întrebuințară fel de fel de șiretlicuri spre a'l prinde și a'l omori; în două rînduri au făcut turcii încercări de acestea, odată au venit în București încongiurând capitala, în tot timpul acesta, Mateiu Voevod a stat neadormit până ce turcii au înțeles că nu'și pot ajunge la țintă; a doua oară l'au poftit să vie la Cetatea Albă, cu gând de a'l împresura acolo, Mateiu însă a simțit, ear turcii nu isbutiră nici de astă dată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Ast-fel domnitorul dupĕ ce a scăpat cu noroc din toate aceste curse ce i se întindeaŭ de turcĭ, s'aŭ îndeletnicit a aduce îmbunătăţirĭ în ţară, zidind maĭ multe bisericĭ şi monastirĭ, terminând prin judecată cu dreptatea sufletuluĭ sĕŭ, maĭ multe procese şi încălcărĭ făcute de cei marĭ, asupra celor micĭ.

«Mateiŭ Basarab asigurându'şĭ ţara de Vasile Voevod, care vroea să puie în Valahia pe fiul sĕŭ ca domn se puse a zidi maĭ multe bisericĭ şi monastirĭ înzestrându-le cu moşiĭ, acordând călugărilor unele privilegiĭ, saŭ maĭ bine zis unele scutirĭ de dărĭ.

«Fapta luĭ Mateiŭ nu era pornită numaĭ din un sentiment religios, din un sentiment de pietate, ci şi din dorinţa de a putea ridica agricultura, singurul izvor de bogăţie a ţĕreĭ, atuncĭ ca şi acum.

«Dl. Ionescu, în discursul de la Ateneŭ, vorbind de acest fapt spune că Mateiŭ lucra cu calcul, cu conştiinţă, căcĭ vroea ca, în un viitor maĭ apropiat saŭ maĭ îndepărtat, să vadă agricultura înflorită, şi că numaĭ de la Mateiŭ Vodă monastirile aŭ început a fi considerate ca niştе instituţiunĭ de interes general ; înainte de el monastirile nu eraŭ privite tot ast-fel.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Tocmaĭ acest greşit fapt, l'a făcut să cază în eroare şi se zică că românii până la Mateiŭ Băsarab, aŭ lucrat numaĭ din instinct. Cu secole înainte de acest domnitor, Voevozii ţĕrilor române, acordaŭ privilegiĭ monastirilor; boeriĭ moldoveni şi munteni hărăzeaŭ averile lor, dovadă sunt atâtea documente carĭ se găsesc reproduse în arhiva istorică a d-luĭ Hăjdăŭ, tom. I. Partea I. Citĕm câte-va din ele: documentul din 20 August 1422, prin care Alexandru cel Bun, domnul Moldavieĭ dă monastireĭ Bistriţa ca să'ĭ fie de venit în vecĭ vama din tĕrgul Bârladuluĭ; un altul din anul 1472, August 19, prin care Stefan cel Mare, acordă monastireĭ Pobrata pentru treĭ sate din judeţul Sucevei, Bodescu, Tatariĭ şi Iurcaniĭ; următoarele prerogative: 1) scuteala de orĭ-ce gloată domnească afară numaĭ de aceea cuvenită pentru moarte de om şi pentru răpire de fată; 2) supunerea absolută la jurisdicţiunea egumenească fără niciĭ un amestec din partea judecătorilor domneştĭ.

Un altul din anul 1456 Septembrie 8 prin care Stefan cel Mare întăreşte monastireĭ Bistriţa vamele de la Bacăŭ şi de la Tazlăŭ, petrele (masure) de ceară domneştĭ şi câte-va more, desfi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

inţând ori-ce *tracanat* saŭ scutire de vămuire, ce s'ar acorda cuĭva contra interesuluĭ monastireĭ; un altul din anul 1603, prin care Ieremia Movilă permite monastireĭ Pobrata de a fonda o colonie în satul Vălenĭĭ, scutită pentru 3 anĭ de orĭ-ce dare către fisc, etc.»

In urma maĭ multor citaţiunĭ, făcute în remarcabila sa scriere, în privinţa acestor privilegiurĭ; confratele meŭ Ghebapcĭ, continuă astfel:

«Viaţa luĭ Mateiŭ Basarab, atât ca domnitor cât şi înainte după aceasta, prezintă o mare asemĕnare cu a luĭ Vodă Cuza; Mateiŭ aga se distinge între concetăţenĭ, îşĭ face o reputaţiune şi când îl trimite spre a executa pe boerĭ, el fuge d'împreună cu dênşiĭ în Transilvania. Cuza, Pârcălab la Galaţĭ, era unul din ceĭ maĭ destoinicĭ funcţionarĭ de pe atuncea, aŭ ştiut faţă cu străinĭĭ, cu consulĭĭ din acel oraş, să se arăte mândru, cu conştiinţă de drepturile luĭ.

«Cuza a fost în Galaţĭ, unul din ceĭ maĭ vigilenţĭ pârcălabĭ, el când a fost trimis în Basarabia în o misiune, a protestat cu energie contra îndepărtăreĭ sale din ţinutul Galaţuluĭ; el vedea în această faptă a guvernuluĭ de atuncĭ o vĕdită intenţiune de a ingera în a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

legerĭ, de a nu se alege dênsul în divanul Ad-Hoc.

«Ca şi Mateiŭ aga lucra în contra strĕinilor, a grecilor, (aci confratele meŭ de sigur că nu vrea să vorbească de urmaşiĭ luĭ Socrat, etc., ci numaĭ de fanarioţĭ; de acea clasă tărătoare, numită în limbagiul nostru, linguşitorĭ), al aceleĭ protipendade, care sub Mateiŭ abia încolţise, ear pe vremele pârcălăbieĭ luĭ Cuza ajunsese a tot puternică.

«Ambiĭ aŭ lucrat pentru a se garanta averea şi persoana cetăţenilor, ambiĭ aŭ dat ţĕrilĭ, după ce aŭ ajuns la domnie, legĭ scrise conform cu spiritul secolilor; şi unul şi altul s'aŭ silit se introducă reforme în armată, ambiĭ însă aŭ fost nefericiţĭ: căruntul domnitor îşĭ vĕzu palatul încălcat de mercenarĭ, ascultă batjocurile militarilor, dispreţul spus în faţă de a se duce la călugărie; Cuza Vodă, auzi siluindu-se uşa palatuluĭ.

«Ambiĭ voevozĭ lucrară alăturea cu mulţĭ pentru îndreptarea rĕuluĭ ce se încuibase în ţară, amêndouĭ însă 'şĭ aŭ creat de duşmanĭ tocmaĭ pe aceia pe carĭ i-aŭ sprijinit; Mateiŭ la suirea pe tron avu de a învinge pe o seamă din boierĭĭ facţioşĭ, — Cuza a trebuit să se lupte neîncetat în timpul domnieĭ con-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

tra unor pretinşi democraţi, cum şi contra boierilor carî vĕzêndu'şî privilegiurile lor şterse, cătaŭ se scape de acest principe democrat, de acest sprijinitor al ţĕranilor; — unelte aŭ găsit chiar în armată şi în şirurile demagogilor. Cuza cu intimiî sĕî amicî, Panu şi Cogălniceanu, aŭ desrobit ţĕrile, aŭ smuls privilegiele întroducênd egalitatea în faţa legeî.

«Nu capiî partiduluî de astă-zî aŭ sfărîmat lanţurile robieî, aŭ nimicit privilegiele de clase, aŭ înlăturat pe nesăţioşiî călugărî grecî, etc.

«Este neadevĕrat de a spune: «am găsit un popor în robie, pe care l'am făcut liber, am găsit privilegiî, le-am desfiinţat, am găsit pe ţĕranul român sclav al boerilor, l'am eliberat.».

«Vasile Lupu în întîia sa domnie, s'a silit necontenit să rĕstoarne pe Maţeiŭ, să cuprinză Valahia şi se aşeze pe fiul sĕŭ, etc.»

Ar fi se înlătur drepturile autoruluî dacă 'mi-aşî permite să copiez maî mult din cartea sa ce actualminte se află în vînzare pe la librăriî; pentru aceasta cred util de a mĕ opri aci, în speranţa că amatoriî îşî vor satisface această dorinţă prin citirea citateî cărţî.

Pentru moment însă aşî putea zice,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

că orĭ de câte orĭ un scriitor îşĭ va lăsa în sbor condeiul, el va găsi ce se scrie când se va ocupa de bărbaţiĭ străluciţĭ ca Mateiŭ Basarab.

Acest bărbat precum era iscusit cârmuitor şi isteţ militar, tot aşa era şi mare legiuitor.

Pentru a'ĭ vedea puternica luĭ minte de legiuitor, este de ajuns de a'ĭ citi începutul legiuirilor sale.

«Cadese judecătoruluĭ, zice această legiuire, adecă Archiereuluĭ, să fie asemenĭ judecătoruluĭ celuĭ drept şi mareluĭ Archiereŭ Domnuluĭ nostru Iisus Hristos, să fie tuturor milosârd, neaducător aminte de rĕŭ, nefăţarnic, neluător de mită, drept, să nu creazĕ lesne fără de întrebare propunerile şi părele şi bănuelile.

«Că de va asculta şi va crede, adecă celor ce staŭ împrotiva celor bune, nu este drept.

«Pentru că mulţĭ de multe orĭ se pedepsesc fără dreptate, căcĭ nu caută judecătorul vina.

«Grăeşte şi Dumnezeescul Zlataust, nu se cade să crezĭ pe nimenĭ fără de iscodire.

«Judecătoruluĭ i se cade să'şĭ aducă aminte de aceste 3 lucrurĭ:

«1). Că este pe lege începĕtor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

«2). Că pe oamenĭ obĺădueşte.

«3). Că în vecie nu este începĕtor: ci şi el ca om ce este are să moară.

«Dreptatea este un lucru maĭ adevĕrat de toate, care dă fieşte-căruĭ dreptate. Adeverinţa dreptăţeĭ este să locuească neştine frumos şi drept, ca să nu vinuească pe nimenĭ.

«Înţelepciunea dreptăţeĭ este, să vază lucrurile Dumnezeeştĭ şi omeneştĭ, adecă dreptatea şi nedreptatea.

«Care n'are dreptate căzătoare în sufletul luĭ, ci este stricat se ia galbeni, orĭ pentru vre-o prietenie, orĭ pentru vrajbă, şi osândeşte pe cel ce este drept, de'ĭ dă omuluĭ ne drept, şi nu vede dreptatea, acela fórte va se fie muncit de Dumnezeŭ.

«Dă 'ţĭ este voia se judecĭ judecăţile drept. Cadeţi-se se nu cunoştĭ pre nicĭunul din ceea ce judecĭ, că se zice se nu făţăreştĭ, adecă se nu eĭ mită de la cine-va, nicĭ să'ţĭ fie prieten, saŭ de va fi şi boer se nu'ţĭ fie ruşine de el, aceasta arată se nu'l cunoştĭ.

«Ci numaĭ se cauţĭ dreptatea, şi cine are dreptate, aceluia să'ĭ o daĭ.

«Care judecător face dreptate, acela este drept judecător, drept la Dumnezeŭ, iară carele nu face dreptate, acela îndrăsneală la Dumnezeŭ n'are.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Când face judecătorul dreptate, faceise-va și de dînsul milă, Dreptul și adeveritul judecător Hs. Dumnezeŭ la groaznica zi a judecăței. Că Dumnezeŭ de alt nu'ĭ pare bine ca de dreptate, nicĭ de post, nicĭ de purtărĭ smerite, adecă se poarte neștine haine proaste; ca de cela ce face dreptate, cum zice proorocul Isaia etc.»

In această pravilă, vorbind despre lege, zice:

«Legea este meșteșug lucrului celuĭ bun și poruncă tutulor pricepuților și înțelepților și oamenilor bagoslovĭ. Celor ce vor și celor ce nu vor înțelepție și cetăților este poruncă obște și socotință și învățătură. Și iară este și Dumnezeiască, adecă aflare sfântă. Și poruncă legeĭ este se petreacă neștine drept, iară pre alt pre nimenĭ se nu betejească. Iar lege se chiamă pentru căcĭ se dă fie cuĭ dreptate.

«Învățativă judecătorilor cu dinadinsul și căutațĭ de vedețĭ legea să nu se osândească nimenea de voĭ, că apoĭ veți lua plată munca de vecĭ, ca niște judecătorĭ nedrepțĭ de la judecătorul cel drept și nefățarnicul Christos Dumnezeŭ.

«Dă'țĭ voia să lepezĭ toată frica, să nu'țĭ fie frică de nimenilea, păzește le

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

gea, cum am zis când judecă judecătorul, cum zic pravilele, atunci de nimenea să nu'i fie frică.

«Cum sunt vracii izbăvire bolnavilor, aşa sunt şi pravilele celor osândiţi.

«Cela ce închipueşte şi judecă rĕŭ, acela nici lege, nici vreme, nici obiceiŭ bun întăreşte. Iar pentru cel fără de lege, şi pentru călcătorul de lege ce închipueşte, de aceasta alege Marele Vasilie la povestea care povestesc Paremiile lui Solomon, fără de lege este zic, cela ce ştie şi nu face cum zice, ci o calcă, etc.»

Pentru respectul ce fiii datoresc părinţilor lor, această pravilă în glava 283, zice :

«Ascultaţi pre noi fecioriĭ Tatăluĭ vostru şi al Domnuluĭ Dumnezeuluĭ şi Mântuitoruluĭ nostru aĭ luĭ Iisus Christos şi faceţi cum vĕ zicem de vĕ e voia să vĕ spăşiţi, pentru că Dumnezeŭ ascultă pre tată şi pre mumă şi face voia şi cererea lor.

«Carele cinsteşte pe tată saŭ pe mamă acela se izbăveşte de păcatele luĭ şi adună comoriĭ de bunătăţi. Cela ce cinsteşte pre tată-sĕŭ şi pre mumă-sa acela va trăi mulţi aniĭ.

Cuĭ îi este frică de Dumnezeŭ acela cinsteşte pre tată sĕŭ şi pre mumă-sa,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

pentru că ruga și blagoslovenia tatălui și a mumei întărește casa feciorilor, iar blestemele lor desrădăcinează și temeliele. Fie-ți milă de tată-tău și de mumă-ta la bătrânețele lor, ca să te izbăvești de tot rĕul: și în vreme de scârbă îți va veni bucurie, și cum se topește ghiața de soare, așa vor peri păcatele tale. Că blestemat este de Domnul carele va urgisi, și urgișește pre tată-sĕu și pre mumă-sa, etc.»

In glava 365, tratând despre somnabuli, zice:

«A zecea vină care îndeamnă pre judecători să mai micșoreze certarea vinovatului: este somnul, de vreme ce mulți s'au găsit de au făcut multe și minunate lucruri în somn, iar dacă se deștceaptă atunci nu ține minte nimic ce au făcut; cum a fost odată unul de a mers dormind la biserica Sf. Benedict, la țara franțuzească, și a fost eșit de la biserică adormit de a umblat 2 mile de loc, și acolo au găsit pre un copil și l'a ucis de a murit, neavênd nici un lucru cu dênsul, nici l'a știut, nici l'a cunoscut, și iarăși așa adormit s'a întors și s'a dus de a intrat în biserică, ĕră dimineața n'a știut nimic eșit-au afară au n'au eșit.

«Altă dată iarăși a fost într'un oraș

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ce s'a chemat Piza, unul din aceia carele de multe orĭ eşia noaptea din casă şi cu arme, şi înconjura tîrgul tot cântând, şi iarăşĭ dormind se întorcea de mergea acasă şi nu se maĭ deştepta şi de multe orĭ prietenĭĭ dacă'l găsia umblând pe drum eĭ îl deştepta şi îl întorcea deştept la casa luĭ de unde eşise dormind; saŭ cum a fost o muere, care se scula noaptea de'şĭ frămînta pâinea şi o punea de o învălea şi o gătea de tot numaĭ se o bage în cuptor şi iarăşĭ adormită se ducea de se culca în patu'şĭ iar dimineaţă nu ştia cine i-a grijit aşa pâinea, şi aşa dăpururea îĭ părea că'ĭ fac aceasta vecinile eĭ, ca să rîză cu dênsa; şi alţĭ mulţĭ s'a aflat ca aceştia, decĭ pentru aceea s'aŭ făcut aceste pravile.

«Acest fel de oamenĭ, dormind în somn, de vor bate s'aŭ vor răni, s'aŭ vor ucide pre cine-va, aceea nu se vor certa după pravilă, ci după voia judecătoruluĭ, de vreme ce şi somnul se închipueşte cu moartea; iar afară de aceasta se cade să aibă judecătorul milă la greşalele care sunt din fire etc.»

Multe şi înţelepte dispoziţiĭ ce mărturisesc darurile înalte cu care provedinţa înzestrase pe acest mare bărbat, se află în pravila sa tipărită la 1652.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Pe lângă scoalele ce a înființat acest Domnitor, el s'a mai distins și prin clădirea mai multor monastiri și biserici; precum și prin mai multe hrisoave de înzestrare a oare-căror orașe, precum de exemplu, putem privi între altele mai multe, hrisovul următor:

«Cu mila lui Dumnezeŭ creștin Mateiŭ Basarab Voevod și Domn a toată țara românească, datam domnia mea această poruncă a domniei mele orașului domniei mele Câmpu lunguluĭ, lui Stan Județul cu 12 pârgarĭ și preoților și tuturor orășenilor de la mare până la mic, însă câți sunt moșteni în oraș și cu fecioriĭ lor câți Dumnezeŭ le va dărui ca să fie în pace de găleată și de lucru Domnesc să dea vamă pârcălabilor de oraș, și de vama jitarilor de la sborul Sf. Ilie Prorocul, orĭ ce ar avea să vîndă saŭ ce va vrea să cumpere, saŭ boŭ, saŭ cal, saŭ oae, saŭ păturĭ, saŭ pește, saŭ măcar ver ce, tot să nu aibă a lua de la dênșiĭ vamă; și iar ca să n'aibă nimeni voe din ceĭ din afară ca să aducă vin și ca să vîndă acolo în oraș, nicĭ boer mare, nicĭ slujitor, nicĭ țeran, nicĭ măcar verĭ-cine din slugile Domnești, ci numaĭ însă'șĭ orășeniĭ se vîndă vin.

«Iar care dintre ceĭ din afară ar vrea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

să aducă vin și se vîndă acolo în oraș, să aibă a rămânea butea deșartă pe seama orășenilor, și iarăși ca să aibă a da jitarilor și oniarilor și dijmarilor și tuturor câți umblă cu slujbă, așijderea județului Muscelului și plaiului muntelui numai câte un pogon de bucate; iar mai mult nici cătuși de puțin să nu le mai dea lor, după obiceiul lor, și cum au fost ertați și în zilele acelor buni cinstiți Domni. Și iară cui i se va întîmpla vre unuia din orășeni moarte, și-i-ar rămânea aceluia niscare-va moșii după moartea lui, sau casă, sau loc la oraș, sau vad de moară, sau delniță la câmp, sau vie, sau măcar ori-ce, cu acelea nici un amestec sau lucru să nu aibă, nici domnia mea, nici pârcălabii de oraș, nici nimeni din boeri, nici slugă boerească, nici un om. Și iarăși ca să nu fie volnic nici boer, nici unul din slugile domniei mele, ca să cee de la domnia mea niscare locuri sau moșii din cele orășenești, sau casă, sau moșie, sau locuri în oraș, sau vad de moară, sau delniță în câmp, sau vie, sau măcar ori-ce. Ci însăși orășenii să fie volnici ca să facă ce ar fi voia lor cu acele moșii. Și iar de ar fi vr'un orășan dator vre-unui boer, sau la alt om din țară, și s'ar întîmpla ace-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

luĭ om moarte, şi ar rĕmânea din trupul luĭ fecior, ca să nu rĕmâe moşia luĭ pustie şi de n'ar putea să plătească acea datorie a tătâne-sĕŭ, iar datornicĭĭ luĭ să nu fie volnicĭ să vîndĕ casa luĭ, saŭ via luĭ, saŭ locurĭ într'altă parte, ci tot să vînză orăşenilor. Şi pentru rîndul judecăţiĭ oraşuluĭ ca să n'aibă nimenĭ a se ispiti ca să le strice judecata lor, ci toată legea şi judecata lor ca să le fie stătătoare cum le-aŭ fost tocmeala lor şi maĭ dinainte vreme, după obiceiul cel bătrânesc din zilele altor rĕposaţĭ Domnĭ maĭ înainte de noĭ. Pentru că am vĕzut însumĭ Domnia mea maĭ multe cărţĭ bătrâne şi hrisoave vechĭ, toate făcute pentru această tocmire, precum şi maĭ sus este zis: întâiŭ hrisovul strămoşuluĭ domnieĭ mele, al rĕposatuluĭ Raduluĭ Negru Voevod, când aŭ fost cursul anilor 6800, şi hrisovul luĭ Mihaĭl V. 6900, şi hrisovul luĭ Vlad V. 6947, şi hrisovul luĭ Vladislav V. 6960, şi încă şi multe hrisoave, şi multe cărţĭ ale tuturor Domnilor, şi iacă după aceea când Domnul Dumnezeŭ bine a vrut, de m'a dăruit cu domnia pre scaunul moşilor şi strĕmoşilor domnieĭ mele, dăruindu'mĭ C. Impĕrat steag de domnie a fi biruitor ţĕreĭ Româneştĭ, vĕzutam dom-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

nia mea biserica strămoșului domniei mele, creștinul Radu Negru V. risipită și surpată, și mi-am adus aminte către Dumnezeŭ ca să nu fie pomana domniei luĭ întru deșert, ci iară o am înălțat domnia mea, și o am făcut a doua oara din temelia eĭ, ca să fie domniei mele și părinților domniei mele, și moșilor și strămoșilor pomană în vecĭ, etc.»

Acest bărbat, prin mărețele sale fapte, ne probează că ceea ce contribue la menținerea ordineĭ și a economieĭ este numaĭ statornicia, adecă de a ține neclintit fiește-care lucru în locul sĕŭ.

Înțelepciunea luĭ se vădește după vederile sale, căcĭ el nu se ostenea de a aduna bogățiĭ pe carĭ moartea le răpește, ci numaĭ de a face fapte carĭ să'l mărească în fața posterității. *Mateiŭ Basarab*, în sufletul căruia Dumnezeŭ sădise cele maĭ frumoase sentimente de patrie, religiune și dreptate, cât a stat pe tronul țĕrĭĭ, a luptat necontenit pentru binele și fericirea acesteĭ țĕrĭ, astfel că, a îndreptat multe rele de care țara era bântuită pe atuncĭ; apoĭ pururea condus de lumina mîntuitoare a credinței noastre, el a înălțat în onoarea și mărirea A-tot-puterniculuĭ Dumnezeŭ maĭ multe monu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

mente religioase în această țeară, a căror existență după două veacuri și jumătate păstrându-se încă, mărturisește în destul, că acest mare Domn și bun creștin, adorând pe Dumnezeŭ din tot sufletul lŭĭ, și temându-se de dênsul, lucra la fapte bune, fapte de acelea carĭ în adevĕr, apropie pe om de Dumnezeŭ, și fac epocă în viața uneĭ națiunĭ.

Acesta este Domnul ce a zidit și Serindarul, biserică ce era situată pe calea Victorieĭ, și care dărîmându-se în anul 1893, până acum, nu s'a clădit în locu'ĭ nicĭ un monument religios.

Dar dacă monumentele clădite de dênsul dispar, marele lŭĭ nume ca și vitejia lŭĭ, vecĭnic vor fi pomenite pe acest pămênt. El va trăi în mijlocul nostru, ca și toțĭ bărbațiĭ marĭ ale căror nume istoria le repetă.

Inspirat de numele acestuĭ bărbat, un scriitor francez *Alphonse Royer*, în cartea sa intitulată: *Un divan*, vorbește despre logodna sa cu o tînără anume Luxandra, din Constantinopol.

Pentru a fi cunoscută și în limba noastră, această scriere, am luat'o ca un isvod și complectând'o cu maĭ multe date istorice și descrierea oare-căror locurĭ, am tipărit'o precum se vede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Ştiut este, că în cărţi aflăm, tot ce priveşte pe om, încercările, bucuriile, suferinţele şi lucrările sale. Un mare scriitor, a zis: «Omul nu se poate gândi de cât numaĭ la om, pe dênsul caută în tot-d'auna de a'l înfăţişa.»

Evenimentele istorice ne interesează maĭ cu seamă, pentru că în ele aflăm pe aceĭ ce nu maĭ sunt, însă ale căror fapte şi cuvinte sunt nemuritoare.

Spaciul acesteĭ cărţi, împedicându-mĕ de a mĕ întinde maĭ cu amănuntul, asupra resbelelor Domnuluĭ Mateiŭ cu Lupu; voiŭ continua aceasta în volumul privitor la întâlnirea luĭ Mateiŭ cu consoarta sa.

Pentru moment, să luăm firul istorieĭ de unde l'am întrerupt, adecă de acolo când Pandele zicea Luxandreĭ:

«Ah! Aĭ să mĕ urăşti, dacă voĭ merge maĭ departe; dar nu'mĭ pasă, trebue să vorbesc. Crezĭ oare că izolarea mea, că suferinţele mele s'ar fi curmat dacă a'şĭ fi aşteptat ajutorul puterilor cereştĭ? Nu, amica mea; aşĭ fi foarte departe de această intimă unire, în care sufletul meŭ se contopeşte într'al tĕŭ şi în care amêndouĭ aflăm o fericire ce nu se poate măsura cu niciun lucru din această lume.

«Pentru a te dobêndi a trebuit să fac

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

o crimă.

«Un protivnic îmĭ răpea cea din urmă speranță a mea: iadul iar nu raiul mi-a pus la îndemână un trist mijloc spre a'l depărta. Eĭ bine! Știĭ ce am făcut? Am întrebuințat sacrul meșteșug al tămăduireĭ și prin acest mijloc ți-am răpit acele frumusețĭ ce încânta pe bărbatul ce'l iubiaĭ. Iată crima mea; judecă mĕ acum!

Pe când Pandele îĭ vorbea, Luxandra îngălbenea pe neașteptate. Când el sfîrși destăinuirea, pe nesimțite încleștatele eĭ buze începură a tremura; apoĭ întinzêndu'și brațele către dênsul îl apucă cu putere.

«Nenorocitule! Aĭ tot dreptul, căcĭ nu cerul ci infernul te-a făcut să te răzvrătești contra mea! Acum simț că'mĭ cad legăturile ce'mĭ acopereaŭ vederile și te privesc schilod așa precum eștĭ.

«O D-zeul meŭ, cum am putut să mĕ încred acestuĭ om, și să'ĭ spun că eram fericită în urma relelor ce mi a făcut!

«De sigur, că nu puteam fi alt de cât nebună.

«Și tu, tu aĭ putut crede vorbele mele.

«N'aĭ putut vedea că'ți vorbea des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

perarea !

«Aĭ putut crede oare, că o femee, poate prefera alt-ceva de cât numaĭ frumuseţea !

«Află dar, că sunt în stare să'ţĭ dau sufletul precum mi-l daŭ pe al meŭ numaĭ spre a dobândi această comoară perdută.

«Vaĭ ! Tu eştĭ care mi-aĭ răpit'o şi maĭ îndrăzneştĭ să'mĭ o spuĭ şi încă drept scuză, să mĕ stropeştĭ în faţă cu amorul şi căinţa ta !

«Aĭ crezut să îmblânzeştĭ pizma femeească ?

«Fugĭ, nu maĭ te poţ privi, te urăsc maĭ mult de cât infernul !

«Să nu te maĭ arăţĭ privirilor mele, de nu cumva vreĭ să mĕ vezĭ murind de spaimă !

«Dute să cerĭ iaduluĭ care te-a născut, jertfe noŭĭ, orĭ maĭ bine întoarce-te la draciĭ carĭ te-aŭ zemislit !

Sfîrşind aceste cuvinte, Luxandra se aruncă ca o leoaică furioasă asupra luĭ Pandele, care sta aplecat pe marginile craterului, şi îmbrâncindu'l din toate puterile sale, îl răstogoli în abis.

In zadar nenorocitul îşĭ întinse braţele încercându-se de a se agăţa de colţurile stâncei. Un moment isbuti a se încleşta de nişte mărăcinĭ, strigând pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Luxandra cu un glas plângĕtor şi întipărit de spaimă; însă acest slab sprijin fu biruit de greutatea corpuluĭ sĕŭ, ce se învîrti de maĭ multe orĭ în acel loc, însemnând căderea prin petele de sânge; până ce în fine, dispăru în adâncul abis al căruĭ ecoŭ lăsa să se audă numele Luxandreĭ.

Câte-va lunĭ după aceasta, tênĕră copilă, intra într'o monastire de *Camaldule*, după ce îşĭ dărui averea pentru bine-facerĭ.

La plecarea eĭ din Constantinopol cu Pandele, precum am vĕzut maĭ sus, îşĭ alesese cel maĭ frumos loc al Italieĭ.

Eĭ se retrăsese în Neapol, oraş situat într'o poziţie magnifică, în dreapta rîuluĭ Sabeto şi în apropiere de Vezuvul, în fundul golfuluĭ ce'ĭ poartă numele.

Imprejurimile acestuĭ oraş înfăţişează un mare numĕr de părţĭ însemnate. In partea apusuluĭ, se priveşte renumitul munte *Pausilip*. In partea de răsărit se află: *Portici*, orăşel clădit la poalele Vezuvuluĭ, cu un palat regal şi un frumos muzeŭ.

La intrarea golfuluĭ de Neapol, se află desmerdătoarele insule: *Capri, Ischia* şi *Procida;* această din urmă renumită prin costumul femeelor sale, carĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

aŭ păstrat aproape îmbrăcămintea veche a grecoaicelor, prin marele număr al marinarilor şi prin atelierile în carĭ se construesc corăbiile de comerciŭ. *Ischia,* renumită prin îmbielşugarea sa, prin numeroasa sa populaţie, prin apele sale minerale destul de vizitate şi prin tr'un palat de vară al regeluĭ. *Caprì,* prin frumuseţea, prin salubritatea climeĭ sale, prin suvenirile sale istorice şi prin antichităţile sale; acĭ se maĭ zăreşte încă urmele palatuluĭ, apeductelor şi al băilor luĭ August, care îşĭ petrecuse aci o parte a vieţeĭ sale.

Acum se maĭ fac săpăturĭ în aceste locurĭ, în partea unde se află o vilă a imperatoruluĭ Tiberiŭ, ale căruĭ desfrânărĭ aŭ făcut renumită această insulă.

In apropiere de Neapol, se află şi Pompeia, vechiŭ oraş acoperit de lave şi descoperit în 1755. Printre cele maĭ frumoase case descoperite, se distinge aceea a luĭ *Marius-Arrius Diomede,* compusă din 3 caturĭ. Această clădire se află situată la intrarea oraşuluĭ, unde se zăreşte maĭ multe morminte şi monumente funebre d'o mare frumuseţe.

Casa ce se distinge maĭ mult prin eleganţa, bogăţia şi frumuseţea mozaicurilor sale, este aceea pe care se află inscripţia luĭ *Caius Sallustius.*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Edificiurile publice cele mai frumoase, sunt: *Porticul mare, forum, Pantheonul sau templul lui August, templul zeiței Isis, templul lui Esculap, teatrul tragic și teatrul comic,* ce este mai bine conservat; dar acela ce întrece toate aceste edificii prin magnificența sa, alesul gust, luxul deosebit și prin puținele stricăciuni ce a încercat, fără îndoială, că este numai «clădirea băilor».

In scrierea mea «Italia», vorbind și despre alte locuri din împrejurimile Neapolului, cred util a recomanda lectorului și această scriere.

La noi, multe din monumentele vechi au dispărut, din cauză că puțină sîrguință punem spre a cunoaște pe acei cari le au ridicat; trebue să ne deprindem de a vedea, că numai prin conservarea acestor relice putem transmite generațiilor viitoare nobilele virtuți ale acelor cari, au știut să ne conserve limba și religia, împreună cu roditorul pămînt al iubitei noastre țări, și aceasta chiar în timpii în cari dușmanii neamului și al religiei noastre erau tari și puternici.

Dureros lucru este, când nu faci un pas fără a suspina, privind denaturându-se aceste rămășițe venerabile. Timpul a sosit pentru a ne proba cât pre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ţuesc aceste semne, mărturiĭ ale atâtor secole de glorie!

Câte inscripţiĭ şi câte monumente, ale multor bărbaţi mariĭ, născuţi pe acest pământ, astă-zĭ sunt perdute cu desăvîrşire!

Dacă aceste monumente ne înfăţişează pe aceĭ carĭ le-aŭ format, nu maĭ puţin ele inspiră savanţiĭ, artiştiĭ şi poeţiĭ ale căror lucrărĭ, se ştie cât contribue la binele obştesc.

Un mare academician al Franţeĭ, *Laya,* iată cum se exprimă în această privinţă:

«Spre a ne înfăţişa nouă înşine această privelişte, să ne încercăm de a deveni la rîndul nostru privitorĭ, unindu-ne prin cugetare cu învĕţata adunare ce se înfăţişează privirilor noastre.

«Acelaşĭ simţimênt este carele atrage şi îmbrăncişte spre paşiĭ tênĕruluĭ nostru călător (face aluzie la *Choiseul-Gouffier,* autorul uneĭ călătoriĭ ce va rĕmânea ca un monument consacrat ţĕrilor unde artele aŭ înflorit) pe aceĭ zeloşĭ apostolĭ aĭ ştiinţeĭ...

«Plecaţĭ pentru această cruciadă poetică, renumiţilor artiştĭ, ilustrilor savanţĭ, nemuritorilor poeţĭ!

«Mergeţĭ de a afla pe acea Grecie înmormêntată unde dorm viteziĭ luĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

Omer.

«Ca mormîntul întrebat să vĕ rĕspundă, şi paliziĭ lor locuitorĭ deşteptaţĭ la sunetul glasuluĭ vostru, să mărturisească că divinul cântăreţ care a scăpat din uitare numele lor, n'a făcut nemuritoare numaĭ nişte întreprinderĭ închipuite.

«Inzestraţĭ aceste ficţiunĭ cu trainica temelie a versurilor voastre.

«Probaţĭ prin căutările voastre, că primul dintre poeţĭ, este în aceeaşĭ vreme şi primul dintre istoricĭ; că, drept în simţimêntele sale, este drept şi în povestirile sale; că a putut să'şĭ laude vitejiĭ, dar nu şi a şi'ĭ crea; a decorat numaĭ teatrul mărireĭ lor, fără însă a fi clăditorul luĭ.

«In tablourile voastre, siliţi vĕ de a face viĭ şi sorbitoare figurile marĭ ale depărtaţilor timpĭ.

«Nu zăresc oare în fruntea voastră inspiraţia bărbatuluĭ care poate naşte această minune?

«*Dellille,* un alt *Amphion,* merge alăturĭ cu *Choiseul.*

«La cele d'ântêĭ sunete ale lyreĭ sale, acea Grecie acoperită sub ale eĭ ruine, se va înălţa: trupul eĭ cel mare, lipsit de viaţă, se va însufleţi; întocmaĭ ca la glasul unuĭ profet, veţĭ vedea, într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

minunată emblemă, deșteptându-se și sculându se scheletul neamutuĭ omenesc.

«La privirea acesteĭ *Atene,* astă-zĭ necunoscută, ce buchet de triste simțiminte și de mirare încleștară sufletul vostru, o *Choiseul!* o *Dellille!*..

«Ascultați pe favoritul muzelor: când piciorul sĕŭ atinse acea țĕrână poetică formată din cenușa *Eschililor, Sophocliior, Euripizilor, Pindarilor,* el simți curgêndu'ĭ lacrămile «*Plânseĭ!*»

«Cine putea fi uimit?.... Era fiul simțitor și religios, care afla într'o străină singurătate, cenușa strĕmoșiler sĕĭ.»

Netăgăduit este că ruinele, privite sub raporturile pitorești, prezintă maĭ mare farmec într'un tablou de cât monumentele nouĭ și întregĭ.

In templele ne ciuruite de veacurĭ, zidurile acopere o parte din peisagiŭ și împedică de a nu se deosebi colonadele și boltele edificiuluĭ; când însă aceste temple încep a se dărĕma, nu rĕmân de cât părți despărțite, printre carĭ ochiul descoperă sus și în depărtare stelele, norĭĭ, pădurile, rîurile, munțiĭ: atuncĭ printr'un firesc joc al opticeĭ, orizonurile se întind, și galeriele, atârnate în aer, se croesc pe fața cerului și a pămîntului.

In teama de a nu plictisi lectorul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

şi mai cu seamă că se ştie că atunci când cine va vorbeşte despre lucrurile folositoare trebue să fie foarte scurt; cu toate acestea, trebue să ne mai oprim puţin lângă umbra bărbatului care, în timpii aceia în care turcii înspăimântau Europa, pe lângă luptele ce avea cu aceştii cuceritori, el se ocupa cu înfiinţare de tipografii, de scoale; cu înnălţare de edificii, pentru lauda creatorului şi cu fondaţiunea de monastiri, spre a servi de azil bătrânilor, printre care se numără până acum şi frumoasa monastire Căldăruşani, în privinţa căreia, autorul cărţei: *Monastirile şi Bisericele din România,* zice:

«Căldăruşanii una din cele mai populate monastiri ale ţărei, este aşezată pe o limbă de pământ intrată în lacul Căldăruşani, ce se formează la întâlnirea cu pădurea Vlăsiei, cale de vre-o patru ore de Bucureşti.

«Ea era până în timpul lui Mateiu Basarab, un loc de schimnicie şi de scăpare al românilor cari erau în satele vecinate, pe atunci avea numai o mică bisericuţă şi câţi-va pusnici.

«La anul 1638, Mateiu Basarab, după un războiu ce a avut cu Vasile Lupu, din care a eşit triumfător, a fondat biserica şi cetatea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Monastirea s'a populat și a fost în mai multe rînduri un loc de adăpost pentru populația Bucureștiului și s'a îmbogățit încetul cu încetul mai mult prin munca părinților de cât prin danie.

«Inscripția d'asupra bisericei este cea următoare:

«Cu strălucirea cei sfinte și începătoare de viață și cei neîmpărțite și celei pururerea cântată și închinatei Troițe, și noi cu această putere de lumină umbrindu-ne și luminându ne. Luat-am aminte la cele grăite cu dumnezeeștile scripturi. Când zice: că înfricoșat este a cădea în mâna lui Dumnezeu celui viu. Cine își ascunde în pământ talantul bogăției lui, și iar grăește Domnul: Nu vă ascundeți voi visteriele în pământ unde viermii și putreziciunile o putrezesc și furii o sapă, ci vă ascundeți visteriele la cer de unde nici una dintre acestea nu le poate strica. Și iar mă întristez de ce grăește Pavel, vasul cel ales: De zice că nimic n'am adus în lumea aceasta cu aceea nici aduce nu vom putea, și iară zice: celor bogați se oprește să nu se înalțe cu mintea înțelepciunei nici să năzuiască spre bogăția cea peritoare, ci spre D-zeu cel viu, celui ce a dat nouă toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

din destul pentru îndulcire, a lucra cele bune şi să se îmbogăţească întru lucrurile cele bune şi să'şi ascundă evanghelie, zice şi teme buneveacul cela ce va să fie prorocirea.

«Drept aceasta şi eŭ întru Hristos Domnul, bun creştin, singur ţiitor, Io Mateiŭ Basarab V.V. şi Domn a toată ţara Românească şi de cea parte de munte şi altele domnind, auzind acestea, repezitu-m'am cu pofta şi cu gândul cel Dumnezeesc, carele este către sfintele biserică a le zidi şi a le urzi şi a le înfrumuseţa cu cheltuială din avuţia ce s'a dat nouĕ de la D-zeŭ, întocmind acestea, vrut'am şi aci în locul acesta carele se chiamă Căldăruşanĭ a zidi casa Domnuluĭ, carele loc singur domnia mea cu gândul l'a găsit întru mărirea şi lauda sântuluĭ mareluĭ mucenic Dimitrie, ca să ne fie domnieĭ mele şi părinţilor meĭ întru veciuică pomană, etc».

Astfel cugeta marele bărbat, despre care un scriitor anonim, rosteşte în broşura ce a tipărit'o în anul 1888, următoarele:

«Reamintind aci ţĕrâna scumpă, cum şi faptele măreţe ale luĭ Matheiŭ Basărab, nu trebue să uităm că Domniĭ şi boeriĭ marĭ aĭ ţĕreĭ din trecut, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

lângă că eraŭ bunĭ patrioţĭ eraŭ şi bunĭ creştinĭ, ast-fel se explică atâtea monastirĭ, bisericĭ şi spitalurĭ ce eĭ aŭ zidit în ţară şi le-aŭ înzestrat cu averĭ atât pentru buna lor întreţinere cât şi pentru a veni în ajutorul omenireĭ suferinde

«Şi pe lângă acestea, maĭ este încă de remarcat că, atuncĭ când armata română repurta o victorie contra inamiculuĭ şi se întorcea triumfătoare de la câmpul de rĕzboiŭ, mariĭ noştri Domnĭ aveaŭ ca o datorie sântă a mulţumi maĭ întâiŭ luĭ D-zeŭ pentru biruinţă, apoĭ acea zi de glorie era însemnată prin ridicarea unuĭ altar religios Dumnezeireĭ.

«Ast-fel eraŭ Domniĭ şi boeriĭ marĭ din trecut.

«Insă timpul prin care trecem astă-zĭ pare că lea schimbat pe toate.

«Sentimentul religios scade ;... monastirĭ şi bisericĭ nu se maĭ zidesc ca în trecut, ba încă multe din bisericele fondate de către foştiĭ Domnĭ şi boerĭ, trecênd sub administraţia Statuluĭ şi ne fiind bine întreţinute, se lasă a cădea în ruine !...

«Găsesc că este drept că, guvernul care ţine în mâna sa soarta acesteĭ ţĕrĭ, să caute a întreţine şi conserva monu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

mentele religioase lăsate de strămoșii noștri,—aceasta fiind chiar în interesul istoriei Patriei noastre, etc.»

Blândețea, iubirea de omenire, pietatea, ca și victoriele și eroismul acestui mare domnitor, veșnic vor fi lăudate de adevărații fii ai patriei, de aceia cari vĕd mai presus de ori-ce bun pământesc, fericirea patriei lor.

Istoria bine-facerilor acestui bărbat, nu se curmează cu viața sa, el murise de mult și cu toate acestea, sultanii din Constantinopol, în amintirea lui, se temeau de a mai năvăli cu oștirile lor pe acest pământ.

Aceasta, pentru că inima sa era împodobită de toate virtuțile și mintea lui bogată de cunoștințe,—ceea ce se vĕdește prin scrierile și legiuirile întocmite în timpul domniei sale.

Pentru fericirea patriei sale, cariera acestui ilustru domnitor a ținut 21 de ani, împliniți în fapte nobile și mărețe. Ferice că a putut să arăte tuturor că, mărinimia este una din virtuțile oricărei trepte sociale, că justiția își are vitejii săi ca și rĕzboinicii; precum că, nici poate fi ceva mai puternic și mai nebiruit, ca statornicia unui om al binelui.

Iubirea ce avea acest bărbat pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

triumful binelui și al libertății, se vede în hrisoavele sale.

Acestea ne arată, că în spiritul său, era intipărită acea maximă fondamentală a republicei romane, ce era, de a privi libertatea ca un lucru nedespărțit de numele roman.

Așa erau vederile sale, căci simțimîntul Divinității era intipărit în spiritul și în inima sa.

Cu acest simțimînt totul este mare, nobil, nebiruit în cea mai slabă poziție; fără dînsul totul este slab, desgustător și amar chiar în sînul măririlor.

Numai acest simțimînt împuternici poporul din Sparta și din Roma, arătând locuitorilor lor virtuoși și săraci zeii, ca protectori și concetățeni.

Când aceste popoare nu mai văzură în lume alți zei de cât aurul și voluptățile, atunci căzură bogații și vicioși în robie.

Ori cât s'ar înconjura omul de bunurile averei, îndată ce acest simțimênt piere din inima sa, urîtul și desgustul îl cuprinde.

Fără acest simțimênt inima și spiritul omului sunt lipsite de putere și ele se vestejesc ca și floarea nevizitată de roua dimineței.

In vîrsta cea mai fragedă, această co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

moară se poate sădi și odrăsli în inima omului; căci aceasta este bogăția cea mai neprețuită, și pe care ori ce părinte trebue să caute de a o lăsa moștenire urmașilor săi.

Pentru a ne convinge despre aceasta, să ascultăm următoarea istorie:

Un rege al Egiptului și un imperatore al Constantinopolului, de mult timp se aflaŭ într'o luptă neîmpăcată.

In cele din urmă, sătuli de a'și omorî și de a'și jefui supușii, își uitară certurile și încheeară pace.

Pentru a întări și mai bine împăcarea lor, se hotărîră de a'și căsători copiii, și fieșce care își logodi fiul cu fiica celuĭ l'alt.

Din acel moment acești părinți ajunseră a fi cei mai intimi amici; nici unul dintr'ânșiĭ nu formaŭ vr'o întreprindere însemnată, fără ca mai întâiŭ să se povățuiască cu cel-l'alt; când unul găsea de cuviință să se plângă de cel-l'alt, îĭ adresa plângerea cu cea mai amicală încredere.

Intr'una din zile, sultanul Egiptuluĭ, scrise imperatoruluĭ din Constantinopol, următoarele:

«Știut este, că un părinte nu poate avea nimic mai scump în această lume de cât fericirea copiilor săi în care tră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

este după moartea sa.

«Toate celel'alte averi ce le are, curênd pot peri; dar o posteritate înfloritoare, veşnic este un arbore înverzit pe mormîntul său.

«Pătruns de acest adevĕr, mĕ trudesc de a strînge comori pentru fiul meŭ, căci ele sunt pentru un rege, uneltele măriref şi ale puteref.

«Mĕ mir cum de nu urmezĭ şi tu exemplul meŭ şi cum de nu te îngrijeştĭ spre a pregăti fiilor tĕĭ o domnie norocită.»

Imperatorele Constantinopolului, răspunse în modul următor sultanului:

«Înţeleptul nu pune nicĭ un temeiŭ pe bogăţiele pămînteştĭ, bogăţiĭ ce neprevederea saŭ milĭ de alte întêmplărĭ, în puţine zile, poate să le risipească. Eŭ mĕ străduesc spre a aduna pentru fiul meŭ comorĭ ce nu se pot răpi de vre-o putere omenească şi carĭ să fie pentru dênsul izvorul tuturor fericirilor. In acest scop, m'am silit de a face din inima sa locaşul virtuţiĭ şi de a'ĭ împodobi mintea cu tot felul de cunoştinţe.»

Aşa precum acest imperatore se gândea de a'şĭ face fericit copilul, numaĭ prin învĕţătură, tot ast-fel şi Mateiŭ vedea fericirea supuşilor sĕĭ, în bogă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

ţia sufletului şi a inimeĭ; ceea ce se probează prin scrierile şi clădirile ce le-a lăsat urmaşilor.

Impodobit cu ast-fel de darurĭ, un monarh ştie a'şĭ cărmui poporul prin blăndeţă şi judecată; el face din ţeara ce o stăpîneşte, locaşul bunuluĭ traiŭ.

Aşa era şi Enric IV, regele Franţeĭ, care în anul 1610, zicea ministruluĭ sĕŭ Sully:

«In fine, Sully, mulţumită ţie, credinciosul meŭ tovarăş, mulţumită sabieĭ mele şi valoareĭ braveĭ mele nobilimĭ, sunt rege al Franţeĭ; nu maĭ sunt duşmanĭ, nu maĭ sunt partide; am supus pe unĭĭ, am convins pe alţĭĭ şi dacă va maĭ fi nevoe de a maĭ lua spada, ne vom lupta pentru gloria Franţeĭ şi nicĭ de cum pentru viaţa şi regalitatea noastră. Cu toate astea, ţiŭ maĭ mult la fericirea poporuluĭ meŭ de cât la renumele de viteaz; am făcut destuĭ supuşĭ, acum vroesc a face şi fericiţĭ.

«Această fericire, numaĭ pacea o poate da popoarelor; şi această pace, trebue să fie durabilă.

«Tot-d'a-una cu durere am vĕzut, că un singur cuceritor poate răpi vecinilor sĕĭ liniştea de care dênsuĭ nu voeşte a se bucura, că poate lăsa moştenire poporuluĭ sĕŭ şi protivnicilor luĭ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

urĭ şi neînţelegerĭ.

«De acolo rĕsboae neîntrerupte şi neîmpedecate.

«Fieşte-care principe are teama de a fi surprins; el atacă maĭ întâiŭ: unul vrea să dobîndească ceea ce a perdut, cel-l'alt nu vrea să înapoeze ceea ce a dobêndit. Puterea hotărăşte în totul; dreptatea nu însemnează nimic şi aceasta din lipsa uneĭ puterĭ maĭ marĭ, care să întreţie echilibrul între regĭ, asa precum dênşiĭ îl menţin între supuşĭ.

«Vecinul meŭ din Ispania, mi-a arătat foarte bine în ce stă puterea unuĭ rege rĕŭ; el m'a făcut să'mĭ plătesc foarte scump regatul meŭ, pentru că m'a făcut să vărs sângele supuşilor meĭ.

«Iată Sully, ceea ce voesc să împiedic, iată punctele asupra cărora am voit să te consult.

«Când eram micul rege al Navarieĭ, n'aveam altă avere de cât sabia mea, adevĕratul meŭ drept şi inima amicilor meĭ; trebuea să biruesc pe francezĭ maĭ înainte de a'ĭ face fericiţĭ şi nu trebuea să mĕ gândesc spre a împĕca Europa, când maĭ toată se unise contra mea.

«De alt-fel, toate părerile acestea nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

m'ar fi făcut de cât mult mai nenorocit. Astă-zi, putem face pe regele Franței.

«Francezii sunt fericiți, cei puțin mi se poate îngădui de a crede ast-fel, căci am făcut totul spre a fi. Ei bine! Acuma trebue să ne gândim și la cei-l'alți oameni; ei fură inimicii noștri; să le dăm fericirea, în schimbul relelor ce ne au făcut și de sigur că recunoștința va fi, fără îndoială, mai puternică de cât armele.

«Cred scumpul meu Sully, că ar trebui, spre a întemeea această pace universală, să întrunim toate Statele, sub o singură putere, compusă din șefii lor cei mai însemnați.

«Fiește-carei națiuni să i se păstreze legile sale, privilegiele și cărmuirea sa; ast-fel, din zece monarhii ce a'și voi să înființez, șase să fie ereditarii, iară cele-l'alte elective; 4 republici ar asigura libertatea popoarelor, ce s'au bucurat până acum.

«Cât pentru turci, s'ar putea face să treacă Bosforul.

«Căpeteniile acestor diferite State, formând un tribunal fără apel, va judeca interesele și pretențiunele popoarelor. Intr'ast-fel de chip, în vechea Franță, fiește-carele se judeca de pairii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

sĕĭ.

«Proectul este de laudă şi mult maĭ uşor precum s'ar crede. Popoarele îl vor lăuda... Sully, crezĭ că aceasta nu s'ar putea? Pe toţĭ sânţiĭ, cine ar îndrăzni să se împotrivească? Este o dorinţă ce n'o va avea popoarele învinse; şi, dacă toată Europa nu este încă, ea trebue să fie foarte obosită, căcĭ însu'mĭ eŭ sunt şi cu toate acestea, îĭ fac legea maĭ adesea de cât mi-a făcut'o.

«Ispania, nu ne poate suferi, o ştiŭ de ajuns; însă ea nu era puternică de cât numaĭ atuncĭ când franceziĭ eraŭ ispaniolĭ: şi de alt fel, satana din meazăzi a murit; ea a perdut un tiran, însă un tiran atât de periculos pentru duşmaniĭ sĕĭ ca şi pentru supuşiĭ sĕĭ; ea va fi supusă, orĭ va ajunge să fie.

«Cât despre domnişoriĭ principĭ aĭ Alemanieĭ, lor doresc să le fac rezbel; voĭ óblădui pe uniĭ, mĕ voĭ lupta cu alţiĭ; îĭ voĭ face să jinduiască pacea, spre a nu o maĭ refuza, când li se va maĭ oferi.

«Olandezilor, se ştie ce bine le-am făcut.

«Englitera m'a ajutat să'mĭ dobêndesc tronul; bogată încă de iscusinţa şi de cugetările Elisabeteĭ, duşmană crâncenă al ispaniolilor, de sigur că va fi cea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

mai credincioasă alieată a mea.

«Iată de ceea ce am a mĕ teme şi a spera de afară ; însă Franţa este destul de puternică prin sine numai şi aceasta mulţumită noă, bravul meŭ Sully, căci datoresc atât iscusinţei tale cât şi victoriilor mele.

«Patru-zeci de milioane adunate prin îngrijirile tale vor asigura cheltuelile oştirei mele, până ce le vom putea găsi la inamici.

«O pace falnică a înzestrat rĕzboinicii cu dorinţa de a'şi îngriji armele, aşa că peste una sută mii de bărbaţi nu aşteaptă alt de cât porunca mea spre a se arunca asupra Germaniei.

«Pentru a'i comanda, am pe regele Franţei şi pe acei cari m'aŭ ajutat spre a dobêndi acest frumos titlu, Lesdiguieres, Crillon, Bassompierre, şi mai mulţi alţii pe cari duşmanii noştri îi cunosc ca şi pe mine.

«Cât pentru tine, Sully, nu mĕ vei urma în lagăre ; ştii destul de bine să faci fericirea popoarelor, pentru a te expune în mulţime.

«Şi de alt-fel ştii foarte bine, cum înţeleg spre a se cârmui francezii mei ; tu îi vei face să uite lipsa mea ; îţi încredinţez, în acest scop, îngrijirea regatului meŭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Cu toate că aŭ cutezat duşmaniĭ mĕ de a publica infamiĭ despre mine, eŭ plec pentru cel maĭ drept rĕzboiŭ, pentru a apăra un aliat, pentru a îngenunchia pe Austria, pentru a rĕzbuna Franţa, d'o îngânfată protivnică.

«Tu însă mĕ cunoşteĭ; n'am niciŭ o nevoe de a mĕ apăra în faţa ta.

«Fie ca întêmplările rezbeluluĭ să silească pe duşmanĭ pentru a mĕ cunoaşte tot aşa de bine!

«Da, acest rezbel va fi cel din urmă, dacă mĕ voĭ maĭ întoarce, saŭ dacă voĭ putea să'l încep!

«Sunt trist şi gânditor; nu înţeleg tristele presimţirĭ ce mĕ apasă şi nu mĕ părăsesc.

«Fără îndoială, greŭ îmĭ vine a mĕ despărţi de poporul meŭ; dar aceasta o fac pentru fericirea sa.

«Niciŭ odată n'am avut aşa de triste gânduriĭ în ajunul uneĭ victoriĭ.

«Când D-zeŭ porunceşte trebue să ne supunem.

«Nu'mĭ este frică de armele austriacilor şi ispanioliloŕ; mĕ tem numaĭ de mijloacele de carĭ se slujesc spre a se scăpa de duşmaniĭ lor.»

Aşa cugeta şi astfel lucra acest rege, care era aproape contimporan al luĭ Mateiŭ, şi care ca şi acesta, nu se gân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

dea de cât numaĭ la fericirea omenireĭ şi a poporuluĭ în fruntea căruia Providenţa îl pusese.

Viaţa acestor buniĭ voitoriĭ aĭ omenireĭ este plină de lucrăriĭ folositoare, prin care se dovedeşte activitatea lor în scena lumeĭ; ea nu este ca aceea a egoiştilor şi a scepticilor, cariĭ precum vedem şi precum ne probează faptele lor, n'aŭ altă grijă şi altă iubire de cât numaĭ pentru dênşiĭ; aşa precum eraŭ Ghinea şi Pandele, unul mare logofĕt a luĭ Mateiŭ şi cel-l'alt intim diplomat al luĭ Vasile Lupu; amêndouĭ crescuţiĭ la scoala din Fanar.

Ghinea, pe care cronicarul Greceanu îl numeşte olar, era fiul unuĭ olar din satul Braziĭ de lângă Ploeştiĭ; care mergênd în Constanrinopol cu unul din boeriiĭ ţĕriĭ în al căruĭ serviciŭ se afla, încântat de frumuseţea acesteĭ capitale, îşĭ părăsi stăpînul şi intră în serviciul unuĭ fanariot bine vĕzut pe lângă înalta Poartă.

Pe atunciĭ, bătrêniĭ turciĭ neştiind altă limbă de cât pe a lor, căciĭ dogmele religieĭ lor, şi Coranŭ opreşte pe oriĭ-ce mahometan de a învĕţa vre-o limbă de a necredincioşilor; sublima Poartă, îşĭ recruta interpreţiĭ pentru relaţiunile diplomatice, dintre ceĭ maĭ în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vețaților fii ai comercianților din Constantinopol.

Onorurile și câștigurile unor ast-fel de funcționari, îndemnă ambițiunea fanarioților, așa în cât cei mai bogați dintr'ânșii, se grăbiră de a'și instrui copiii, spre a'i face demni de ast-fel de funcțiuni.

Fanariotul, în serviciul căruia intrase Ghinea, fiind unul dintre aceștia, și un bărbat foarte instruit pe atunci, căci pe lângă limba turcă, știea pe cea italiană și franceză, ajunsese la demnitatea de *Baș-Capi-Chihaia*.

Ghinea, pe lângă o deosebită frumuseță a feței sale, fiind înzestrat și de o rară deșteptăciune, în puțini ani învață pe lângă limba turcă și pe cea greacă, italiană, franceză, iar prin ajutorul unui preot catolic, învață și limba latină.

Vasilichița, frumoasa fiică a fanariotului, copilă ca de vre-o 17 ani, fu atât de captivată de frumusețea și iscusința lui Ghinea, în cât prin lacrămile ei înduplecă pe tatăl sĕŭ de a o căsători după Ghinea.

Prin ajutorul acestei căsătorii, el ajunsese la demnitatea de dragoman, și începu de a visa chiar pe aceea de gospodar al Valahiei sau al Moldaviei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Trebue ca cine va să fi trăit printre fanarioţi, pentru a putea să'şi facă idee despre mijloacele ce ei întrebuinţează spre a'şi ajunge scopurile. In Statele civilizate ale Europei, căderea unui mare personagiu, se datoreşte numai cauzelor politice,—pe când în Statele necivilizate,acestea sunt urmările intrigelor.

In trecut, fără sprijinul fanarioţilor, nici o demnitate nu se dobêndia în Constantinopol.

Prin intrigele lor, se numiau de multe ori chiar Domnitorii noştri ; prin aceste intrigii ei numiau chiar Viziri,—şi adese-ori prin ele, cădeau capetele Domnitorilor ca şi ale Vizirilor.

Viclenia era arma favorită a fanarioţilor, prin ea ticlueau şi alegeau persoanele cu cari vroiau a se sluji,—precum un general destoinic studiază cetatea ce doreşte s'o înconjoare ; ast-fel şi fanarioţii studiază partea slabă a persoanelor de cari au nevoe.

Vede că celui mare îi plac linguşirile,—nu este vr'o linguşire înjositoare de care să nu se servească spre a i se face plăcut.

Cutare Sultan sau Vizir, are în haremul său vre-o favorită pe care s'o adore,—în clipă soaţa sau copila fanariotului, brodează cu mâinile lor vre-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

stofă de catifea saŭ de atlaz, cea maĭ elegantă ţesătură ce'ĭ o dărueşte ; şi, precum să ştie, că slăbăciunea femeelor stă în iubirea de a se găti, noul cadoŭ încântă haremul, făcênd ca Sultanul saŭ vizirul să fie veselĭ.

Veşnic fanarioţiĭ servindu-se de intrigĭ, eĭ trăiaŭ numaĭ prin intrigĭ.

Adesea se sfăşieaŭ chiar între dênşiĭ, fiind împărţiţĭ în partide, formate după interesele ambiţieĭ lor.

Ghinea, crescut la această scoală a Fanaruluĭ, înrudit prin legăturile căsătorieĭ, cu unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ fanarioţĭ şi care avea o mare influenţă în Divan, lesne ar fi putut să'şĭ ajungă scopul de a se face gospodar într'unul din Principate, dacă pe tronurile acestor ţĕrĭ nu s'ar fi aflat atuncĭ un Mateiŭ Basarab şi un Vasile Lupu şi dacă nu ar fi întîlnit în calea sa pe Scarlat măcelaru.

Neputênd dobêndi o astfel de demnitate, el se mulţumi de a fi primul ministru al luĭ Mateiŭ.

Istoria ţĕreĭ noastre ne arată cum acest viclean şi lacom ministru, aduse poporul la desperare, punênd în pericol chiar tronul gloriosuluĭ luĭ stăpân.

Mateiŭ, văzêndu-se bătrân şi infirm,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

crezênd că patria nu mai avea nevoe de dênsul, se ocupa numai cu datoriele sufletești; iar cârmuirea o încredința se lui Ghinea, ale cărui cunoștințe dobêndite în Fanar, le credea în de ajuns pentru a conduce poporul pe calea măririi și a gloriei înțeleasă de dânsul.

El se amăgise amar în privința acestei alegeri, și n'avusese fericirea ce o avu Enric al IV în alegerea lui Sully.

Scoala din Fanar, întemeeată pe intrigi, ea nu putea să dea bărbați cari să se mențină la putere prin a respecta dreptul omului, drept prin care se naște progresul neamului omenesc.

Ghinea, dușman al acestei libertăți, ce nu poate suferi nici un fel de tiranie, el nu cârmuia de cât numai prin violenie și apăsare.

El nu'și închipuia în orbirea sa, că românii își aŭ un trecut glorios, ale cărui lecțiuni îi rîdică când cad în mrejele robiei.

De și Ghinea, se credea tare în meșteșugul cârmuirei, numai pentru că învățase acest meșteșug în Fanar, el însă era lipsit cu totul de calitățile unui bun administrator.

Acestea sunt acelea ce derivă din cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

noştinţa spiritului omenesc, — născută din studiul legilor şi din lecţiunile istoriei şi care totuşi, nu este de ajuns, de nu este ajutată prin educaţia inimei şi hrănită prin exemplul virtuţilor şi poveţile înţelepciunei.

Ast-fel de cunoştinţe nu se puteau aştepta de la bărbatul care îşi făcuse educaţia lângă tronul Sultanului, acolo unde părinţii dau fiilor lor lecţiuni, aşa precum vedem în următoarea citaţiune:

«Fiul meu, să nu uiţi nici odată că, pe acest pământ nu suntem alt de cât jucăriele nestatorniciei noroculuĭ, pentru aceasta trebue să te îngrijeşti de a înlătura loviturile ce s'ar îndrepta contra persoanei şi averei tale; şi, se ştiĭ că, cel maĭ bun mijloc spre a isbuti în această privinţă, este de a te ţine de politica fanariotă, singura busolă ce ne poate îndrepta sub un guvern despotic.

«Aşa este politica urmată de moşiĭ noştri, carĭ aŭ dobêndit renume şi bogăţiĭ.

«Fără această politică, nu veĭ întîlni alt de cât piedicĭ şi nenorocirĭ.

«Ea te va învăţa să'ţi răstorni cu înlesnire protivniciĭ; ea nu te va lăsa să fiĭ biruit de dânşiĭ, în orĭ-ce împrejurare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Adu'ți aminte că necontenit trebue să te arăți în fața seniorilor turcî, supus, îndurat și pișicher, că trebue chiar cu servitoriî să fiî foarte delicat.

«Când intri în casa vre-unuia din cei marî aî Impărăției, mai întâiŭ să facî un compliment; îndată ce ajungî în mijlocul caseî, să facî un al douilea cât se poate mai umilit și să fiî cu sfială.

«Indată ce te apropiî de dênsul, se cazî în genunchî, să eî peșul ghiubeleî saŭ al antiriuluî, pe care după ce'l veî duce la frunte, să'l săruți cu respect. Dacă se arată complesent și te împedică de a'î săruta haina, tu să'î săruți ciucuriî jețuluî pe care șade, etc».

Pentru că în ast-fel de țerî, prin înjosire se dobêndesc demnitățile, de aceea tîlhariî și tîlhăriele se înmulțesc.

Acolo unde aristocrația nașterei și a banuluî trece înainte de aceea a merituluî,—omul harnic și virtuos ajunge de a merge cu fruntea în jos și umilit, iar cel trîndav și vicios umblă semeț și cu fruntea în sus.

In timpul luî Ghinea, ast-fel se petreceaŭ lucrurile în cârmuirea țereî noastre, așa că te credeaî trăind în Turcia.

Dacă am dori să știm jafurile ce se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

făccaŭ, n'avem de cât se privim pe acele ce se urma în Turcia, nu numaĭ atunciĭ, dar chiar mult maĭ în urmă.

Iată cum le descrie un călător care a voiajat prin statele supuse Turciei:

«In sprijinul ziselor mele, dacă doriţĭ probe, vĕ voiŭ arăta ţĕrile cârmuite de turcĭ; nu numaĭ că nimic nu prosperă într'ênsele, ci totul dispare.

«Tot ce se atinge de mâna lor, se vestejeşte ca şi când s'ar fi atins de mĕrul lupuluĭ.

«Naţiunile cucerite de dânşiĭ sunt lovite de amorţire; eĭ aduc moartea prin înăbuşire.

«Ce aŭ făcut de când s'aŭ aşezat în Europa?

«Ce aŭ întemeiat?

«Unde sunt lucrările lor de artă şi bărbaţiĭ lor ilustri?

«La naţiunile carĭ, erĭ abia eraŭ sĕlbatice, chiar însuşĭ la negri, cu toate că îĭ privim ca pe un neam de jos, vedem din vreme în vreme răsărind câte un autor, un istoric, un matematec, un inventator oare-care.

«Se găseşte cel puţin meşteşugarĭ harnicĭ saŭ comercianţĭ destoinicĭ.

«Dar la turcĭ, unde sunt?

«Aŭ scris vr'o carte vrednică de a fi numită?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Aŭ făcut vre-o operă oare-care, un tabloŭ, o statue?

«Dacă se pomenește de căți-va poeți, s'a putut vedea vre-un artist turc?

„Nu se găsește nicĭ chiar un om destoinic; în zadar aĭ căuta un bun lucrător, un grădinar deștept, un matelot din care să pocĭ face un pilot, un zidar vrednic spre ați zidi o casă.

«Ni se va rĕspunde că aŭ clădit moschee.

«Nu, nu este nicĭ una care să fi avut de arhitect vre-un turc, nicĭ chiar șandramalele de scânduri clădite în locul palatelor imperatorilor grecĭ.

«Ne fiind în stare de a inventa, nicĭ chiar de a imita, tot ce vedem s'a lucrat de supușiĭ lor, grecĭ, bulgarĭ, armenĭ, iudeĭ; aceștia aŭ clădit toate edificiile lor, luând de model antica Sânta-Sofie, cucerită de turcĭ.

«Dacă la aceste lucrărĭ a luat parte vr'un turc, dacă a pus umĕrul la ceva, el n'a luat altă parte de cât ca salaor saŭ hamal.

«Umpleți un oraș numaĭ de turcĭ, un județ saŭ un regat, lăsațiĭ în voia lor fără a'ĭ îngădui să fure de la vecinĭ orĭ să trăiască din munca altuia, de nu vor ajunge să se mănînce între dênșiĭ, vĕ pot încredința că vor muri de fóme.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«Așa dar, la ce poate servi acest neam și ce greutate poate avea în cumpăna națiunilor?

«Ce datorie împlinește?

«Care este, în asociația omenească, capitalul sau partea munceĭ sale, a meșteșugurilor, sau a părerilor?

«Cum contribuesc eĭ la viața tutulor?

«Dacă nu contribue în nimic, trăesc dar din ostenelile noastre; este o plantă parăsită ce mistuie solul fără a da fructe.

«Da, turcii, nu numaĭ că consumă fără a produce, ci și împedică producțiunea, în ast-fel de proporțiĭ că, dacă acest neam s'ar întinde pe suprafața pămîntuluĭ, ar aduce foametea și peirea omenireĭ.

«Neamul acesta mistue sucul pămîntuluĭ, stîrpind locuitoriĭ sĕĭ.

«Oamenĭ și lucrurĭ, totul, acolo unde stăpânesc, sunt jertfa trebuințelor și plăcerilor lor.

«Întrebați pe grecĭ, bulgarĭ, armenĭ, indeĭ, se vĕ spună care dintre dânșiĭ poate fi sigur, dacă este vecin cu vreun turc, că va fi stăpînul caseĭ, pungeĭ, femeeĭ sau fiiceĭ sale; vĕ vor răspunde cu siguranță, că turcul le răpește totul.

«Cum credeți că, un popor poate să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

se înmulţească sub o aşa regulă, precum că ar putea să mai existe o astfel de cârmuire?

«Condiţia femeei aşa precum i s'a făcut în Turcia, ar fi de ajuns spre a aduce într'un oare-care timp, stingerea unui neam.

«Poligamia a putut fi o măsură politică şi chiar religioasă în vremea patriarhilor, la o epocă şi într'o ţară, în care numĕrul femeilor întrecea cu mult pe acela al bărbaţilor; dar în Turcia, nu se mai potriveşte astă-zi aceasta: bărbatul bogat saŭ puternic care numai pentru dênsul singur îşi opreşte una sută saŭ mai multe femei, ce nu pot fi pentru el de cât un object de lux şi de paradă, precum sunt caii la cei bogaţi şi mari ai noştri, condamnă pe atâţi bărbaţi la celibat.

«Asemeni condamuă şi pe o parte din aceste femei, puse afară din rîndul omenirei.

«Turcii aŭ intrat în Europa ca niste hoţi, ei trăesc până acum tot într'această stare, adecă într'o luptă neîntreruptă cu obiceiurile, cu moravurile, cu morala, cu religia noastră.

«Este o învĕţătură ce judecata ne-o mărturiseşte: dacă toţi oamenii sunt fraţi, toate naţiunile sunt solidare; nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

este permis nicĭ uneia de a eşi afară din legea comună etc. (Vezĭ Voyage a Constantinople par *M. B. de Perthes*, tom. II pag. 289.»

Când ne gândim însă că aĭ noştri părinţĭ, în cursul maĭ multor veacurĭ, aŭ fost victimele acestuĭ neam; cât trebue să ne mândrim astă-zĭ, când jugul acesta s'a sfărîmat şi câtă recunoştinţă urmează să avem pentru aceĭ carĭ ne-aŭ dat concursul spre sfărîmarea acestuĭ jug.

Orĭ-ce bogat pe atuncĭ, veşnic urma să fie cu moartea în sân. Nimenĭ nu ştia ce soartă îl aşteaptă.

Din miele de exemple aflate în istoria ţĕreĭ noastre, pentru a ne forma părerea de lăcomia turcească, îl daŭ numaĭ pe acesta: «Aŭ venit de la Poartă un turc cu ferman să ia pe Lupu Aga ficiorul luĭ Anastasi Vornicul de lemne; ferman scria la Constantin Vodă să caute să'l trimită la Ţarigrad; şi să'ĭ scrie toată averea după pîra turcilor şi a lipcanilor din Hotin, zicênd că i-ar fi jacuit Lupul Aga fiind Pârcălab la ţinutul Hotinuluĭ, şi cum că aŭ fost ajuns cu Muscaliĭ şi este bogat foarte. Decĭ măria Sa aŭ cercetat şi dovedindu-se că Lupul Aga nu este vinovat, prin marturiĭ din Moldova şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mdrr

prietenii séi de la Țarigrad, aŭ scos pe Lupul Agă din această primejdie; cheltuit'aŭ atunci Lupul Aga 75 de pungi de bani; iar măriea Sa și cu boerii 25 de pungi de bani. Așa este năpastea turcească etc» (Vezi Letopisițele de *Mihail Kogălniceanu*, tom. III pag. 184.

Dacă turcii erau așa de lacomi, cauza este, nu că dênșii prin firea lor naturală se deosebesc de cei-l'alți oameni, ci numai că aŭ fost cărmuiți de guverne ce se sprijineau numai pe putere, fără a ținea seamă de învățăturile legilor naturale.

Tot un popor de aceeași religie ca și turcii, dar care s'a adăpat la isvoarele știinților, a ajuns să cunoască firea lucrurilor și prin urmare să'și caute binele trai, nu în jaf, ci în sudoarea frunței lor.

Acesta, este poporul pe care'l cunoaștem sub numele de Mauri și ale căruĭ întreprinderi, sunt descrise cu multă iscusință, în cartea intitulată: *L'Alhambra*, operă a renumitului scriitor: *Vashington Irving*.

Intre altele, iată ce găsim în această carte:

«Legi severe, dar equitabile, arte folositoare pentru că creeau mulțumirile, agricultura încuragiată și ajunsă la

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

treapta cea mai înaltă ce înobilește omul, legăturile comerciului întemeeate sau întinse născură, cu ajutorul timpului, o îmbelșugare ce făcea zimbre mai multor țări creștine.

«Incongiurându-se de tot luxul oriental, Mauriĭ din Ispania contribuiră spre a desvolta în Europa, barbară pe atunci, gusturile vieței confortabile și simțul fericirei materiale ce se poate naște din îmbelșugare.

«Artiștiĭ creștinĭ veneaŭ să învețe lucrări minunate în sînul populațiunilor musulmane.

«Școlariĭ alergaŭ din toate țările cu mulțimea în universitățile din *Toleda, Cordova, Sevila și Grenada,* pentru a dobîndi comorile științei ce se aflaŭ în aceste orașe renumite.

«Poezia Orientală formase în Cordova, în Grenada, desfătătoare palate; și rĕzboiniciĭ Nordului se deprindeaŭ acĭ în galanteria și strălucitele virtuțĭ ale timpilor cavalerești etc.»

Așa eraŭ Mauriĭ, pentru că aĭ lor cărmuitorĭ, se inspiraŭ din știința ce formézĕ capete și brațe producĕtoare.

Mărirea maurilor, este fructul înțelepciuneĭ califilor lor. Acești califĭ eraŭ amicĭ aĭ artelor și aĭ științelor; așa precum vedem că era și Mateiŭ Basa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

rab, ale căruĭ întreprinderĭ, le-am primit în cursul acesteĭ scrierĭ.

Bărbaţĭ de felul acestora, plinĭ de inimă şi geniŭ, inspiră curagiul, entusiasmul şi devotamentul.

Inimele marĭ sunt bogate în puterea razelor; nu numaĭ că aŭ puterea, dar ele comunică şi fac să se nască această putere.

Intr'astfel de chip *Dante* înălţă şi născu după dînsul o gloată de marĭ geniurĭ: *Petrarque, Boccacio, Tasso* şi maĭ mulţĭ alţiĭ.

Printr'ânsul *Milton*, se deprinse de a răbda săgeţile limbelor rele şi suferinţele zilelor nenorocite; şi, mult maĭ târziŭ, *Byron* gândindu-se la Dante, sub braziĭ din *Ravena*, născu din harpa sa cântece aşa de frumoase precum nu s'aŭ maĭ auzit.

Dante, inspiră pe ceĭ maĭ marĭ pictorĭ aĭ Italieĭ: *Giotto, Orcagna, Michel Ange şi Raphael.*

Bărbaţiĭ marĭ şi generoşĭ, atrag pe ceĭ l'alţĭ în calea lor, îndemnându'ĭ la fapte strălucite.

Amintirea acelora carĭ s'aŭ făcut cunoscuţĭ prin adâncĭ cugetărĭ, saŭ prin fapte marĭ, pare că formează împrejurul nostru o atmosferă maĭ curată, ceea ce face ca pe nesimţite pornirile şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

vederile noastre să ne înalțe mai pre sus de ceea ce suntem.

«Spunemi ce'ți place», zicea un mare bărbat, «și îți voiu spune ce ești, cel puțin în ceea ce privește talentul, gustul și caracterul ce ai».

Îți plac oamenii de rând, te aduni cu acei cari în întrunirile lor nu fac alt de cât să critice și să insulte pe acei cari nu sunt de față, ești în strînse legături cu acela ce n'are nici conștiință nici credință ?—Dacă urmezi ast-fel, e că și tu nu ești de o natură mai disdinsă.

Ești jinduit de bogăție ?—Lesne poți vedea că mintea ta este pămînteasca.

Te aduni cu oamenii onești, bravi și energici ?—Este că și tu te asemeni naturei lor.

Admirațiunea bărbaților mari face să se nască naturalmente în noi, într'o treaptă mai mult sau mai puțin vie, dorința de a'i imita.

La fiește-care pas întâlnim în istorie, exemplele caracterilor mari, imitând alte caractere mari și formându se după stilul, manierile și geniul bărbaților mari.

Războinicii, bărbații de stat, oratorii, poeții și artiștii, toți s'au format adesea fără a'și da seamă, prin viețile și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

faptele acelora ce li s'aŭ înfățișat ca modele.

Intr'acest scop și spre a face mai cunoscute înaltele sentimente ale mareluĭ bărbat pe care Providența, pentru a ne scăpa neamul, îl așează în tronul țăreĭ noastre, atuncĭ când în Constantinopol se afla sultanul Murat al IV-lea, stăpînitor bizar și capricios, care însușia pe lângă înaltele calităților ale spiritului sĕŭ, viciurile cele mai rușinoase și cea mai aspră cruzime,—am dat la lumină această cărticică.

Istoricĭĭ ne spun că Murat, în cursul stăpînireĭ sale de 17 anĭ, a omorît mai mult de 14,000 de oamenĭ, afară de ceĭ omoriți în lupte.

Vitejia luĭ în luptele cu perșiĭ și la înconjurarea Bagdatuluĭ, făcu a i se da numele de gazi (viteaz).

El oprise, sub pedeapsa morței, de a se fuma și de a se întrebuința afionul, așa că în mai multe rînduri, pedepsi chiar cu mâna sa pe aceĭ surprinșĭ în călcarea porunceĭ sale.

Unul dintre fumătoriĭ, aceștia, în scopul de a'șĭ satisface, fără nicĭ un pericol acest gust, își făcu o groapă în grădina sa. Această groapă o acoperi cu florĭ și verdețurĭ și în această ascunzătore își făcea gustul în ciuda sultanuluĭ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Fiind trădat însă, de către servitorii sĕĭ, însuşĭ Murat veni spre a'l descoperi şi după ce'l dojeni, trase sabia din teacă spre a'ĭ tăia capul.

Fumătorul. fără a'şĭ perde cumpătul, îĭ rĕspunse cu un aer despreţuitor:

«Pleacă d'aci, fiŭ de roabă, porunca Ta pedepseşte numaĭ pe aceĭ ce fumează pe pămînt, dar nu şi în groapă».

Murat, uimit de îndrăzneala acestuia şi de iscusitul lŭĭ rĕspuns, îl ertă, dându-ĭ între alte darurĭ şi pe acela de a fuma când îĭ va plăcea.

Acest sultan, pe lângă cusururile lŭĭ avea o deosebită calitate, el iubea scrierile şi ajuta pe scriitorĭ; aşa precum am vĕzut că făcea şi Mateiŭ, sub care s'a înfiinţat la noĭ tipografiĭ, tipărindu-se şi maĭ multe cărţĭ.

Murat, numaĭ pentru amorul ce avea în privinţa scrierilor, scuti Bagdatul de a fi distrus îndată ce i se prezinta renumitul scriitor persian *Schah-Kouli*, ale cărŭĭ scrierĭ le citea cu o deosebită plăcere. De şi dăduse porunca de a se omorî toţĭ locuitorĭĭ acestuĭ oraş, până la copilul din faşă; opri îndată această poruncă.

Dacă Murat s'a făcut renumit prin vitejia şi prin viciurile sale; Mateiŭ şi-a înălţat numele nu numaĭ prin vir-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

tuţile sale sociale, dar încă şi prin talentele sale militare. Iubirea lui pentru adevĕr era atât de nemărginită, în cât nu numai că nu putea suferi pe acei cari înlăturau adevĕrul, dar nici că a consimţit vre-o dată să'şi slujască interesele prin călcarea adevĕrului.

El îşi iubia foarte mult patria şi era convins, că acela care nu'şi serveă patria, sau care lucrează contra intereselor ei, comite cel mai mare pĕcat.

Eruditul nostru scriitor *D. A. D. Xenopol*, vorbind despre acest Domnitor, în remarcabila sa scriere : *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, se exprimă ast fel :

«Pe atunci se plănuia o ligă mare în contra turcilor, provocată de Veneţia care să lupte cu ei de la posesiunea insulei Candia. La dênsa trebuia să ia parte toate popoarele creştine şi mai ales Transilvania, Moldova şi Valahia, — din cauza jafurilor cărora sunt supuse aceste ţĕri, spre a mulţumi lăcomia turcilor, cum observă ambasadorul Veneţiei.

«Cât de serioasă însă era această ligă, se vede de pe aceea că nici una din puterile cele mari, ce trebuiau să ia parte la ea, nu voiră să'i primească conducerea, care fu oferită în sfîr-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

șit luĭ Mateiŭ Basarab.

«Solul papal *Pejacevich,* ce umbla în această treabă, spune că «reîntineri de bucurie venerabilul bătrîn», la auzul propunereĭ ce i se făcea. El se grăbi însă prea curênd a primi această onoare, de oare-ce liga rămânênd pe hârtie, îl expuse la pericolele uneĭ false poziții; liga într'adevĕr nu se puse în lucrare, Germania și Polonia refuzând a lua la ea parte fățișă.

«In curênd Mateiŭ Basarab simți urmările purtăreĭ sale nesocotite. Turciĭ anume spre a'șĭ rĕsbuna împotriva luĭ pentru scopul ce'l avuse, de și eĭ înșușĭ știeaŭ că nu putea conduce la nimic, se preface a da ascultare altor pretendenți și anume aceluĭ Alexandru pensionat de Vasile Lupu.

«Un fost rob al acestuĭ fost Domn, ajungênd al douilea vizir prin una din acele favoruri năprasnice, atât de obișnuite în viața Orientuluĭ, și devenind foarte bogat, propune fostuluĭ sĕŭ stăpîn a'l împrumuta cu sumele trebuincioase spre dobândirea domnieĭ, bine înțeles cu procente ce întreceaŭ capitalul împrumutat.

«Pentru a trage și pe marele vizir în partea lor, eĭ îĭ destăinuesc a fi descoperit că averea actualuluĭ voevod

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

s'ar urca la 1,500,000 de reali.

«Prietenii lui Mateiu Basarab îl înştiinţară însă de îndată despre primejdia ce'l ameninţa şi'l sfătuesc să'şi reînoiască învestitura. Sume însemnate vărsate la Constantinopol scapă şi de astă dată poziţia lui Mateiu.

«Nu trecuse însă de cât câte-va luni, şi un nou pericol şi mai mare vine asupra ambilor principi, anume ei sunt chemaţi la Constantinopol.

«Asemeni vizită în capitala imperiului otoman, fiind tot-d'auna însoţită de primejduirea vieţei, trebuia înlăturată pe cât era cu putinţă.

«Mateiu Basarab se scuzase că fiind bătrân, nu ar putea întreprinde o atare călătorie; şi dacă sultanul vrea să'l înlocuiască, s'o facă, însă nu cu un principe domnitor,—se gândia la Lupu,—când atunci s'ar opune.

«Mai la urmă chemarea era tot numai o manoperă pentru a stoarce bani. Domnii scapă de ea, dând fie-care câte 50,000 de reali. Agentul muntean este însă bătut de vizirul, pentru că nu aprovizionase seraiul cu carne de oae şi este aruncat în închisoare.

«Pentru eliberarea lui, vizirul găsind mijlocul de a câştiga de iznoavă, cere de la Mateiu Basarab 47,000 de reali,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

pe care Domnul de astă dată ne având de unde a'ĭ răspunde, fiind storș de banĭ prin neîncetatele jafurĭ repetate într'atâtea rîndurĭ, bietul capu-chehaia rămâne încă maĭ mult timp la închisoare, până ce Mateiŭ adunând banĭ, putu să'șĭ scape boerul.

«Dacă însă până acum complicatele relațiunĭ politice, ale împărățiilor vecine împedicase reîncepereа duşmăniilor între domniĭ românĭ, de aicĭ înainte alte piedicĭ se maĭ opun încă vre-o câțĭ-va anĭ reîmprospătăreĭ lor, fără ca acest răstimp de pace și liniște între ambele domniĭ să le aducă la conștiința intereselor lor comune; fără ca domniĭ să se convingă că sfișierea lor nu folosia de cât străinilor.

«Atât de departe era pe atuncĭ ideа unireĭ de mintea Românilor, în cât de și domniĭ lor apărau în acelaș moment pe terîmul religios interese comune, eĭ se luptau între eĭ cu cea maĭ mare înverșunare, distrugând corpurile a căror suflete le ocroteaŭ, etc.»

Astfel era bărbatul care muri la anul 1654, Aprilie 8, de o rană ce căpătase la un picior în ultimul războiŭ.

În tinda bisericeĭ Curtea Domnească din Târgoviște, unde el s'a înmormân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr

tat, se citeşte pe o peatră următoarea inscripţiune :

«Aicea zac eŭ Mateiŭ, în acest pămînt rece,
Pentru că cu voĭ cu viiŭ, nu pot petrece,
Cela ce-am fost óre-când de toţĭ prea lăudat,
Acum zac fără suflet, de lut împresurat,
Numaĭ vĕ rog, greşit, tot să mĕ ertaţĭ,
Acest mormînt întunecat pururea să'l cer-
(cetaţĭ.»

In urmă însă, ţĕrâna acestuĭ mare Domnitor, a fost transportată la monastirea *Arnota.*

Găsim scris despre aceasta, în citata carte «Monastirile şi Bisericile din România», următoarele :

«Arnota a fost fondată din temelie de Mateĭ Vodă Basarab la 1606.

«Legenda acesteĭ monastirĭ este cea următoare : Mateiŭ Vodă se zice că ar fi căzut într'o crimă, pentru care trebuia să fie dus să se judece la Constantinopol. El aflând despre soarta ce'l aştepta, a fugit pe sub munţĭ, până ce a ajuns în acest loc ; aci pe atunci era un lac mare şi richită multă. Mateiŭ s'a ascuns după richiţă, aşa că turcii ce'l urmăriaŭ de aproape nu l'aŭ maĭ putut găsi. După aceea el şi-a adus mar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

torĭ și s'a îndreptat la Constantinopol de vina ce era asuprit. In semn de recunoștință Vodă a hotărît să facă o mănăstire pe locul acesta; a scurs lacul și l'a umplut cu cărbunĭ, zidind altarul chiar pe locul unde scăpase; astfel dar, s'ar fi întemeiat această mănăstire.

«Casele din prejurul bisericeĭ s'aŭ recĭădit sub domnia luĭ Barbu Dimitrie Știrbeĭ Voevod, care alesese acea mănăstire ca loc de închisoare pentru boerĭĭ ceĭ nesupușĭ și hainĭ Domnieĭ. (Închisoare de detenți).

«Pe o peatră pusă în zid la poarta M-tireĭ se citește:

«Fiind că M-tirea Arnota se află în starea cea maĭ ruinată, măria Sa fostul Domn Barbu Știrbeĭ, a poruncit a se recĭădi, care s'a început la 1852 și s'a săvîrșit și predat în luna Septemvrie 1856. Proectul s'a făcut și esecutat de arhitecții Șlachter și Beneș. Egumenul părintele Chesarie de la Focșanĭ Valahieĭ».

«Din odoare sfinte menționăm:

I. O cățue de argint cu capul lucrat în a jour. II. Un disc cu inscripție. III. O cruce lucrată în filegran de argint cu inscripțiunea pe bază, din 1780. IV. Altă cruce de argint frumoasă cum-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

părată de eromonahul Grigorie și ferecată din anul 1669. V. O cădelniță de argint cu capul lucrată în a jour, făcută tot de Iromonahul Grigorie, anul 1669. VI. O cutie mare de argint, făcută în anul 1816 de Banu Radu Golescu, avênd înăuntru sfinte moaște; pe legătura a doua din ele se citește câte o inscripțiune slavonă. Pe tocul cutiei se află săpată inscripțiunea următoare:

«Aci zace Mateiŭ Basarab, pre harul «luĭ Dumnezeŭ odinioară, stăpân și vo«evod al țĕreĭ Românești, bărbat prea «înțelept, prea viteaz și milostiv; al «multor biserici și monastiri întemeetor «și înoitor, nicĭ odată biruit în biruin«țe, al multor încălcări purtător, prea «vestit de biruințe, vrăjmașilor înfri«coșător, prietenilor ocrotitor, al țĕreĭ «sale înavuțitor, carele cu mare avuție «și cu toată îmbelșugarea în pace a «domnit 24 de anĭ: A adormit întru «Domnul în adêncimea anilor, în anul «Domnuluĭ 1654, în cinstite bătrênețĭ.

«Aceasta cutie de argint cu sfințitele «moaște, în numĕr de 27 de bucățĭ marĭ «și micĭ, ale sfinteĭ monastirĭ Arnota, «din districtul Vâlcea, de 41 de anĭ, fi«ind dosite, acum găsindu-se de părin«tele Chesarie egumenul, cu cuvenită

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«orînduială s'aŭ şi adus la locul lor, la «1858 Ghenarie 30».

«Cutia a fost găsită la biserica Doamneĭ Bălaşa în Bucureşti, şi între alte moaşte figurează: O mână a sfinteĭ mucenicĭ Marina şi câte va oase din sfinţiĭ Filip şi Mihail Sinadon. Mormintele din tinda bisericeĭ sunt douĕ:

I. Mormîntul luĭ Mateiŭ Vodă Basarab de marmoră albă, de o execuţiune admirabilă, opera unuĭ arhitect grec. Se presintă în relief marca tĕreĭ: Vulturul cu cruce, soarele şi luna de douĕ laturĭ, sub ghiarele pasereĭ un coif, sus o coroană, avênd de amêndouĕ părţile trofee: zea, steagul cu cruce, tobă, trîmbeţă, bucium, tolbă cu săgeţĭ, arc, ciocan, halibardă, tun de bronz şi douĕ butoae de praf de puşcă.

«Se ştie că Mateiŭ Vodă a fost maĭ întâiŭ înmormêntatla biserica Domnească din Tîrgovişte, alăturea cu Doamna Elena, care murise cu un an maĭ înainte. După un timp oare care însă sub domnia luĭ Mihnea Radu, a fost adus la Arnota, cum dorea dênsul fiind în viaţă. Superiorul M-reĭ încredinţează, că acum 22 de anĭ, Episcopul de Rămnic Calinic, fiind egumen Chesarie Rădulescu, a desgropat oasele luĭ Mateĭ şi după ce li-a făcut parastas, le-a pus ia-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

răşĭ la loc.

II. Mormêntul luĭ Danciul Vornicul, tatăl luĭ Matheiŭ, este maĭ simplu, o singură lespede cu inscripţiunea următoare:

«Jupân Danciul tatăl luĭ Matheiŭ Basarab, bolnăvindu-se în Alba Julia, Doamna Stanca, a luĭ Mihaiŭ Viteazul, îl îngriji acolo maĭ multe lunĭ, şi după ce muri în anul 1600, ea îl înmormêntă în biserica română din acel oraş, cheltuind 20,000 de aspri. Soţia luĭ Danciu, Stana, drept recunoştinţă, dărueşte Dómneĭ Stanca moşia Pisica, cu care dênsa milui pe Oprea Postelnicul, pentru slujba luĭ cea credincioasă către Domn în ţară cât şi în strĕinătate.

«Dragomir Vornicul Creţulescu, este fratele Doamneĭ Stanca, soţia luĭ Mihaiŭ Viteazul.

In tindă maĭ sunt două pietre mormêntale cu inscripţiunĭ şterse.

La fântâna veche a Mreĭ se află o piatră cu următoarea înscripţiune:

«Această fântână făcută de bunul şi «luminatul Domn strămoşul Domnieĭ «mele... Matheĭ Basarab Voevod, ce a «fost oblăduitorul ţĕreĭ româneştĭ, şi «câtă-va samă de anĭ încoace stând stri«cată şi închisă, dintr'un bun gândul «inimeĭ Domnieĭ mele Constantin Ba-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

«sarab Voevod, am voit de am făcut «de isnoavă din temelie, ca să fie de «mult ajutor locuitorilor în S-ta M-re, «şi Domniei mele pomană în veci, fiind «egumen Chir Varlaam Ieromonahul, «leatul 1699 etc.»

Din cele menţionate până aci, orĭ-cine se poate convinge, că acest mare bărbat, numaĭ prin influenţa religioasă a înălţat ţara ce o cărmuia.

Un alt bărbat mare al secoluluĭ modern, Napoleon, 'l a imitat în această privinţă.

Napoleon, cu a sa privire de vultur, a pătruns toată autoritatea ce religia putea întipări puterilor eşite din revoluţiĭ.

Atuncĭ ca şi acum, adevăraţiĭ cărmuitorĭ, Bărbaţiĭ de Stat, născuţi nu făuriţi, aŭ de normă aceasta:

Fără devotament naţionalitatea nu există; fără credinţe nu poate fi devotament; fără religie nu poate fi credinţe.

Istoria ne înfăţişează puţinĭ principĭ carĭ să se compare cu Antonin, căruia 'ĭ-a rĕmas numele de Cucernicul. Mateiŭ, care în tot cursul domnieĭ sale a fost maĭ mult un părinte de cât un stăpânitor al poporuluĭ sĕŭ, cu drept cuvînt se poate compara cu acest împerator Roman.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr

Iubirea poporului și lauda urmașilor, veĉnic o vor avea principiĭ cĉ'l vor imita.

FINIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr